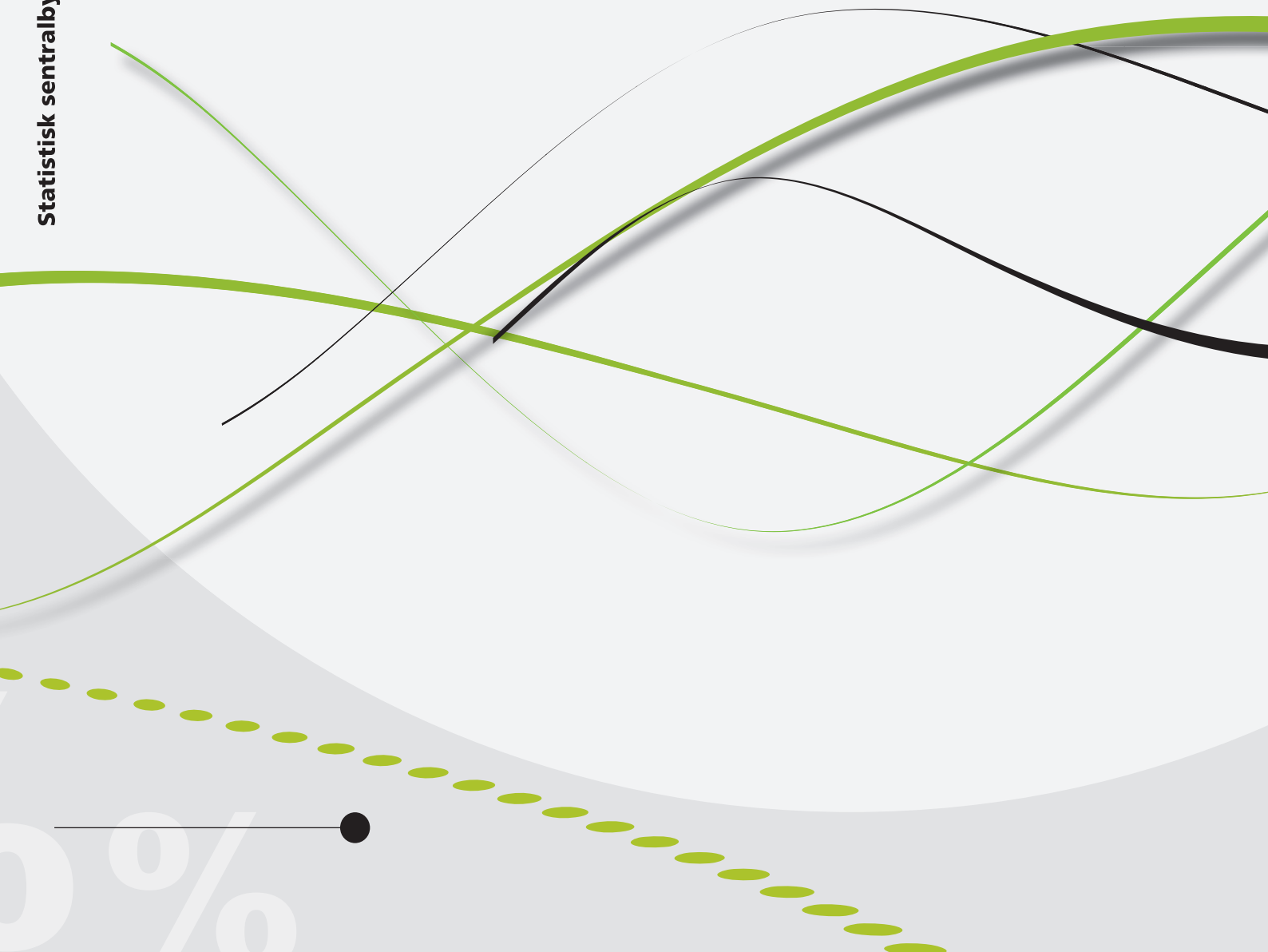

Kjartan Steffensen, Rachel Ekren og Geir Nygård

Studenters økonomi og studiesituasjon

Norske resultater fra Eurostudent V i et europeisk perspektiv

Kjartan Steffensen, Rachel Ekren og Geir Nygård

Studenters økonomi og studiesituasjon

Norske resultater fra Eurostudent V i et europeisk perspektiv

I serien Rapporter publiseres analyser og kommenterte statistiske resultater fra ulike undersøkelser. Undersøkelser inkluderer både utvalgsundersøkelser, tellinger og registerbaserte undersøkelser.

© Statistisk sentralbyrå
Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen
skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.

Publisert november 2015

ISBN 978-82-537-9252-1 (trykt)
ISBN 978-82-537-9253-8 (elektronisk)
ISSN 0806-2056

Standardtegn i tabeller	Symbol
Tall kan ikke forekomme	.
Oppgave mangler	..
Oppgave mangler foreløpig	...
Tall kan ikke offentliggjøres	:
Null	-
Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	0
Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	0,0
Foreløpig tall	*
Brudd i den loddrette serien	—
Brudd i den vannrette serien	
Desimaltegn	,

Forord

Denne rapporten presenterer og diskuterer norske resultater, i et europeisk perspektiv, fra studentundersøkelsen Eurostudent V. Eurostudent V ble gjennomført i 2013 i 29 europeiske land.

Rapporten omhandler studenters sosiale bakgrunn og hva de studerer, veier inn i høyere utdanning, tidsbruk på studier og arbeid, opplevd kvalitet og forventet relevans av utdanning, studenters økonomi og bosituasjon og studiemobilitet.

Kunnskapsdepartementet har stått for den nasjonale finansieringen av undersøkelsen.

Rapporten er utarbeidet av Kjartan Steffensen, Rachel Ekren og Geir Nygård ved Seksjon for utdanningsstatistikk.

Statistisk sentralbyrå, 6. november 2015

Christine Meyer

Sammendrag

Denne rapporten presenterer og diskuterer norske resultater i fra den europeiske studentundersøkelsen Eurostudent V, og det dras veksler på mulighetene for sammenligninger med andre land som undersøkelsen gir. Hovedformålet med Eurostudent er å samle inn sammenliknbare data om den sosiale dimensjonen innen høyere utdanning. Det fokuseres blant annet på studenters sosiale bakgrunn, sosial mobilitet, levekår, tidsbruk på studier og arbeid, studentmobilitet, og veier inn i høyere utdanning. Eurostudent ble i 2013 gjennomført for femte gang – denne gang med 29 europeiske deltagerland. De norske dataene inngår i det internasjonale datamaterialet for Eurostudent V, i en online database på <http://database.eurostudent.eu/>.

Hvem er studentene og hva studerer de?

Norge og andre nordiske land skiller seg ut med en særlig høy andel studenter over 30 år. Blant EU/EFTA landene er det kun Norge som har en kvinneandel av alle studenter på over 60 prosent. Eurostudent bekrefter også at menn og kvinners studievalg innenfor høyere utdanning fortsatt er nokså tradisjonelle, med klare kjønnsforskjeller på tvers av ulike fagfelt.

Rekruttering til blant annet realfag er i “OECD Skills Strategy Diagnostic Report Norway” trukket fram som en utfordring, og Eurostudent bekrefter at andelen som studerer innenfor «naturvitenskaplige fag, matematikk og IKT» er lav i Norge sammenliknet med andre europeiske land.

Veier inn i høyere utdanning

Knappe 4 prosent av studentene i Norge har benyttet seg av realkompetansevurdering som en vei inn i høyere utdanning. 5 prosent av studentene har benyttet seg av Y-veien.

De nordiske landene skiller seg ut i alle aldersgrupper ved at mange studenter har hatt et lengre opphold før de begynte i høyere utdanning for første gang. I Norge har 40 prosent hatt et opphold på mer enn to år, sammenliknet med rundt eller under 10 prosent i de fleste Eurostudent-landene. Nær halvparten av studentene i Norge oppgir å ha hatt erfaring fra regelmessig arbeid før de begynte i høyere utdanning for første gang.

Studentenes tidsbruk på studier og arbeid

Studenter i Norge som ikke bor hjemme med sine foreldre (borteboende), bruker i overkant av 29 timer i uka på studier. Studietiden er fordelt på 12 timer til organisert læring og 17 timer til egenstudier. Både på Bachelor- og Masternivå bruker studenter i Norge om lag like mye tid på studiene som studenter i de øvrige nordiske landene så vel som de fleste andre land i undersøkelsen.

I Norge har 52 prosent av borteboende studenter hatt lønnet arbeid gjennom hele semesteret i 2013, sammenliknet med kun vel 30 prosent av studentene i Finland og Sverige. Mens antall timer i uka brukt på studier var uforandret blant studenter i Norge fra 2010 til 2013, har gjennomsnittlig antall timer brukt på lønnsarbeid i uka steget med 3 timer. Det å ha lønnet arbeid ved siden av studiene kan gi studentene verdifull arbeidserfaring og inntekt, men kan gå ut over studiene dersom det får for stort omfang. Eurostudent viser at arbeid inntil 10 timer i uka ikke har noen effekt på hvor mye tid som går til studier, både i Norge og de øvrige nordiske landene. Heltidsstudentene i Norge bruker i gjennomsnitt 9 timer i uka til lønnsarbeid, altså nær nivået hvor tid brukt på arbeid virker å slå ut i redusert tidsbruk på studier. Rundt halvparten av studentene i Norge oppgir at de ønsker mer tid til studier. Samlet arbeids- og studiebelastning er nokså lik på tvers av fagfelt. Studenter på de fagfeltene som bruker mest tid på sine studier («Tekniske fag, ingeniørfag og

håndverksfag» og «naturvitenskaplige fag, matematikk og IKT») er også de som bruker minst tid på lønnsarbeid.

Opplevd kvalitet og forventet relevans av utdanning

Rundt 60 prosent av studentene i Norge sier de er (svært) fornøyd¹ med undervisningskvalitet, organisering av studiene, studieadministrasjonens serviceinnstilling og studiefasiliteter. Dette er midt på treet sammenlignet med andre Eurostudent-land.

I Norge vurderer 73 prosent av studentene sine sjanser på arbeidsmarkedet innenlands etter fullførte studier som (svært)gode, rundt 10 prosentpoeng over det vi finner i andre nordiske land og mer enn det dobbelte av det vi finner i flere øst-europeiske land. Humaniora-studenter i Norge er imidlertid ikke mer optimistiske med tanke på fremtidig jobb enn i mange andre land i undersøkelsen.

Studentenes økonomi og bosituasjon

Inntektsnivået² blant studenter i Norge er høyere enn blant studenter i andre land, både for studenter som bor med foreldrene og dem som ikke bor med foreldrene. Når det kontrolleres for andre bakgrunnsfaktorer (som alder og heltid/deltid) finner vi ikke signifikante forskjeller i samlet inntekt mellom borteboende studenter med og uten foreldre med høyere utdanning, eller mellom menn og kvinner. Offentlig studielån og stipend utgjør en større del av inntektsgrunnet til studenter i de nordiske landene enn ellers i Europa. Norge er det landet der flest studenter mottar offentlig stipend eller lån. I tillegg har også den offentlige studiestøtten større betydning for mottagernes samlede inntekt enn i andre land.

Selv om inntektsnivået er høyt i Norge oppgir 1 av 5 borteboende studenter at de i svært stor grad føler at pengene ikke strekker til. Bokostnadene til borteboende studenter i Norge kan også virke høye sammenlignet med andre land, men utgjør imidlertid en lavere andel av studentenes samlede utgifter enn i våre nordiske naboland. Studentene i Norden flytter tidlig hjemmefra sammenliknet med studenter i andre europeiske land. Av studentene i Norge under 22 år bodde kun 21 prosent med foreldrene. 15 prosent av alle studenter i Norge bor i en bolig som er tilrettelagt for studenter, klart lavere enn i Finland (32 prosent) og Sverige (28 prosent). Studenter i Norge er i høy grad fornøyd med boligen de bor i (over 80 prosent er fornøyd eller svært fornøyd).

Studiemobilitet

Studentene i Norden har hatt et utenlandsopphold som en del av studiene i større grad enn studenter fra de andre landene i undersøkelsen, men de aller fleste blir hjemme. 16 prosent av studentene i Norge har vært delstudenter i utlandet. Kvinner, studenter i 20-årene, humaniora-studenter og studenter med høyt utdannede foreldre er mer lærlingsmobile enn andre studenter. De lærlingsmobile studentene utenfor Norden drar hovedsakelig utenlands gjennom EU-program, mens de norske studentene i stor grad reiser utenlands gjennom andre avtaler/program og finansierer oppholdet hovedsakelig gjennom støtte fra Lånekassen.

¹(svært) fornøyd viser til at studentene svarte de var fornøyd eller svært fornøyd

² Det er viktig å merke seg at økonomidataene i den internasjonale Eurostudent-databasen ikke er kjøpekraftsjusterte.

Abstract

This report presents Norwegian findings from the student survey Eurostudent V, drawing on comparisons with other countries. Eurostudent focuses on the social dimension of higher education and aims at collecting comparable data on the social and economic conditions for students in Europe. The survey was carried out in 2013 in 29 participating countries, and international data tables are available online at <http://database.eurostudent.eu/>.

Who are the students and what they are studying?

Norway and other Nordic countries have a particularly high proportion of students over 30 years, of which a majority is part-time students. More than 60 percent of the students in Norway are female. Eurostudent confirms that men and women's study choices in higher education are still fairly traditional, with clear gender differences across different disciplines.

Compared to other European countries, there are few students in Norway in the field of “(natural) science”. Recruiting students to science studies is highlighted in the “OECD Skills Strategy Diagnostic Report Norway” as a challenge in view of the society's future skills needs.

Transition to higher education

Barely four percent of students in Norway made use of prior learning assessment as an alternative pathway into higher education, and five percent have used a specific pathway for those with prior vocational qualification and experience (“Y-veien”). The Nordic countries differ from other countries in having a particularly long average transition time between leaving school and entering tertiary education for the first time. In Norway, 40 percent had a gap of more than two years, compared to around or below 10 percent in most Eurostudent countries. This Nordic trait is found in all age groups. Almost half of Norwegian students report having had the experience of regular work before they entered tertiary education for the first time.

Time spent on studies and work

Students in Norway who are not staying at home with their parents, spend on average around 29 hours per week studying; 12 hours of taught studies and 17 hours of personal study time.

Both at Bachelor and Master level, students in Norway spend about as much time studying as students in the other Nordic countries - as well as most other countries that participate in Eurostudent.

In Norway, 52 percent of students not living with parents had paid work during the whole semester in 2013, compared with 30 percent of students in Finland and Sweden. However, in the latter two countries, and many other European countries, it is more common that students only work from time to time. Eurostudent shows that working up to 10 hours a week does not seem to result in less time being spent on studies, both in Norway and the other Nordic countries. Full-time students in Norway spend an average of nine hours a week on paid employment. This is close to the threshold where time spent working translates into less time spent on studies, and nearly half the students in Norway report that they want more time to study. Total work and study load is fairly equal across disciplines. Students in the fields where they spend the most time on their studies (“engineering, manufacturing, construction” and “(natural) science”) are also those who spend the least time on paid employment and vice versa.

Quality and relevance of education

Around 60 percent of students in Norway state that they are (very) satisfied with the quality of teaching, organization of studies, administration's service attitude and study facilities; mid-range results compared with other Eurostudent countries.

Students in Norway are more optimistic that in other countries as regards their chances on the domestic labor market after completion of their studies. 73 percent consider their chances of getting a job as (very) good, around 10 percentage points above the level in other Nordic countries and more than twice the percentage found in several Eastern European countries. Norwegian humanities students are however not more optimistic about their job prospects than humanities students in many other countries in the survey.

Students' economy and living situation

The income level (not adjusted for purchasing power) among students in Norway is higher than in other countries. When controlling for other background factors (such as age and part-time), we find no statistically significant differences in total income linked to parental education or gender.

Public student loans and grants make up a larger share of income for students in the Nordic countries than elsewhere in Europe. Norway is the country where the highest share of students is recipients of public grants or loans. In addition, this public student support is of greater importance to the total income of recipients in Norway than recipients in other countries. Income from family and transfers in kind is of more limited importance (20 percent of total income) to students not living with parents in the Nordic countries, while in almost half of the Eurostudent countries such family support constitutes more than 50 percent of the total income of students not living with parents.

Although income levels are high in Norway, 1 in 5 students not living with their parents report feeling to a very large extent that they have insufficient money. Housing costs for students not living with parents may seem high in Norway compared with other countries. However, housing constitutes a lower percentage of students' overall expenses than in the Nordic neighboring countries.

Students in the Nordic countries move away from home early compared with students in other European countries. Only 1 in 5 students in Norway under the age of 22 still live with their parents. 15 percent of all students in Norway live in student accommodation, lower than in Finland (32 percent) and Sweden (28 percent).

Student Mobility

Students in the Nordic countries have studied abroad to a greater extent than students from the other countries surveyed, but still most students have not been mobile. Women, students in their 20s, humanities students and students with highly educated parents are on average more mobile than other students. Unlike mobile students in most other countries, who mainly rely on EU grants and EU mobility programmes, Norwegian students travel abroad through other agreements / program and finance the stay mainly through support from the Norwegian State Educational Loan Fund.

Innhold

Forord	3
Sammendrag	4
Abstract	6
1. Introduksjon	9
1.1. Policy-kontekst	9
1.2. Kort om Eurostudent	9
1.3. Norge i et komparativt perspektiv – muligheter og begrensninger ved datamaterialet	10
1.4. Rapportens struktur.....	12
2. Hvem er studentene og hva studerer de?	14
2.1. Alder - Høy andel studenter over 30 år i Norge og andre nordiske land	14
2.2. Studier og barn - 1 av 4 studenter i Norge har barn	15
2.3. Kjønn - Forskjellene mellom kvinner og menn i høyere utdanning i Norge er blant de mest markerte i Europa.....	16
2.4. Sosial bakgrunn - Foreldres utdanningsnivå gjør seg gjeldende både i valg av og gjennomføring av høyere utdanning.....	19
2.5. Studieprogram - Studentfordeling må tolkes med varsomhet på tvers av land	22
2.6. Fagfelt - Lav andel i Norge studerer innenfor realfag og IKT	22
2.7. Heltid/deltid - 1 av 4 studenter i Norge er deltidsstudenter.....	23
3. Veier inn i høyere utdanning	25
3.1. Realkompetansevurdering og Y-veien er benyttet av 4-5 prosent av studentene	25
3.2. Mange studenter i Norden har et langt opphold mellom grunnopplæring og høyere utdanning	27
3.3. Arbeid før oppstart i høyere utdanning - Nær 1 av 4 studenter under 22 år har erfaring fra regelmessig arbeid.....	28
4. Hvor mye tid bruker studentene på studier og arbeid?	30
4.1. Timer brukt på studier - Studenter i Norge bruker like mye tid på studier som studenter i andre land	30
4.2. Arbeid i studieperioden - Halvparten av studentene i Norge hadde lønnet arbeid ved siden av studiene	31
4.3. Sammenheng mellom tid på arbeid og studier - Arbeid inntil 10 timer i uka har ingen klar effekt på antall timer brukt på studier.....	32
4.4. Tydelige variasjoner i tidsbruk mellom ulike fagfelt	33
4.5. Over halvparten av studentene har svært relevant arbeid i forhold til studievalg	34
4.6. Hvorfor arbeider studentene ved siden av studiene?	35
5. Opplevd kvalitet og forventet relevans av utdanning	37
5.1. Tilfredshet med studiene - Blant de nordiske landene er finske studenter klart mest fornøyd med studiene.....	37
5.2. Jobb etter fullførte studier - Norske studenter ser mer optimistisk på sine sjanser på arbeidsmarkedet innenlands enn studenter i andre land.....	38
6. Studentenes økonomi og bosituasjon	42
6.1. Studentenes inntekter - Støtte fra familie utgjør en mindre del av inntektsgrunnlaget til studenter i Norden enn i øvrige europeiske land	42
6.2. Studentenes utgifter - Borteboende studenter har i snitt levekostnader på kr. 15300 i måneden	46
6.3. Strekker pengene til? - 1 av 5 borteboende studenter føler i svært stor grad at pengene ikke strekker til	48
6.4. Hvordan er boligsituasjonen til studentene? - Studenter i Finland er klart mer fornøyd med tilrettelagte studentboliger enn studenter i Norge.....	49
7. Studiemobilitet	52
7.1. Høy studiemobilitet blant studenter i de nordiske landene	52
7.2. Mobilitet og kjønn - Flest kvinner i starten av 20-årene tar deler av studiene i utlandet	53
7.3. Mobilitet og fagfelt - Mange humaniora-studenter har hatt utenlandsopphold.....	53
7.4. Mobilitet og sosial bakgrunn - Flere med utenlandsopphold blant studenter med høy sosial bakgrunn	54
7.5. Bruk av utvekslingsprogram/avtaler - Relativt få norske Erasmus- studenter i utlandet	55
7.6. Støtte fra Lånekassen er viktigste finansieringskilde.....	55
7.7. Fravær fra familie og økonomi som barrierer	56
Referanser	58
Figurregister	60
Tabellregister	61

1. Introduksjon

1.1. Policy-kontekst

I europeisk utdanningssamarbeid har spørsmål angående veier inn i høyere utdanning, sosiale og økonomiske vilkår for studier, internasjonalisering og studiers kvalitet og relevans stått høyt på agendaen de seneste årene. Dette har blant annet kommet til uttrykk gjennom utviklingen av et felles europeisk område for høyere utdanning (EHEA) innenfor Bologna-prosessen³, og i EU sin reformstrategi for modernisering av høyere utdanning i Europa⁴.

Bologna-prosessen ble igangsatt i 1999, og siden den gang har de europeiske landene som er med i denne frivillige samarbeidsprosessen (teller nå 49 land, inkludert Norge) tilnærmet seg hverandre i utformingen av sine høyere utdanningssystemer, og felles verktøy er blitt etablert for å fremme mobilitet og kompatibilitet på tvers av landegrensler.

Ministrene fra de deltagende land i Bologna-prosessen møtes annethvert år for å gjøre opp status for hvor langt man er kommet, og for å stake ut kursen videre. Den seneste ministerkonferansen ble avholdt i Jerevan i mai 2015. Kommunikéet fra Jerevan⁵ skisserer fire overordnede prioriteter for Bologna-prosessen de neste tre årene:

- «Styrket kvalitet og relevans i undervisning og læring»
- «Å gjøre uteksaminerte kandidater bedre rustet på arbeidsmarkedet»– herunder fokus på overgangen til arbeidsmarkedet, entreprenørskaps- og innovasjonsevner hos de studerende, livslang læring og internasjonal mobilitet.
- «Mer inkluderende utdanningssystemer»– herunder fokus på kjønnsbalanse og inkludering av studerende fra utsatte grupper i forhold til opptak, gjennomføring og internasjonal mobilitet.
- «Økt fokus på implementering av Bologna-reformer»

Norge deltar aktivt i det internasjonale samarbeidet innenfor høyere utdanning. Det er også et uttalt mål i norsk utdanningspolitikk at personer skal kunne ta høyere utdanning uavhengig av sosial bakgrunn, samt at høyere utdanning skal være basert på solide fagmiljøer og av høy kvalitet.

I 2015 er det blant annet lagt fram en Stortingsmelding om strukturen i universitets- og høyskolesektoren⁶ og en ekspertgruppe nedsatt av Kunnskapsdepartementet har levert forslag til endringer i finansieringen av sektoren⁷

1.2. Kort om Eurostudent

Den Europeiske studentundersøkelsen (heretter referert til som Eurostudent) er en viktig datakilde for det europeiske samarbeidet innenfor høyere utdanning. Hovedformålet med undersøkelsen er å samle inn sammenliknbare data om den sosiale dimensjonen innen høyere utdanning i Europa. Det fokuseres blant annet på studenters sosiale bakgrunn, sosial mobilitet, levekår, tidsbruk på studier og arbeid, studentmobilitet, og veier inn i høyere utdanning.

³ <http://www.ehea.info/>

⁴ http://ec.europa.eu/education/library/policy/modernisation_en.pdf

⁵ http://www.ehea.info/Uploads/SubmittedFiles/5_2015/112705.pdf

⁶ Meld. St. 18 (2014-2015) <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-18-2014-2015/id2402377/>

⁷ https://www.regjeringen.no/contentassets/95742f2460c74ee5aecf9dd0d2a8fc9f/finansieringuh_rapport.pdf

Eurostudent-prosjektet startet i 1999, og den tre-årige undersøkelsen ble i 2013 gjennomført for femte gang – denne gang med 29 europeiske deltagerland. Norge har deltatt i de tre siste utgavene av undersøkelsen, hvorav data for de to siste utgavene har vært samlet inn av Statistisk sentralbyrå (SSB). Kunnskapsdepartementet har stått for den nasjonale finansieringen av undersøkelsen.

Deltakerland i Eurostudent V				
Armenia	Bosnia og Herzegovina	Danmark	Estland	Finland
Frankrike	Georgia	Irland	Italia	Kroatia
Latvia	Litauen	Malta	Montenegro	Nederland
Norge	Polen	Romania	Russland	Serbia
Slovakia	Slovenia	Sveits	Sverige	Tsjekia
Tyskland	Ukraina	Ungarn	Østerrike	

Undersøkelsen ble gjennomført blant et representativt utvalg av igangværende studenter i høyere utdanning. I Norge ble Eurostudent gjennomført som en postal- og internettundersøkelse i perioden april-mai 2013. Det ble trukket et tilfeldig utvalg av 8000 registrerte studenter i Norge fra Databasen for Høyere utdanning (DBH). Vi fikk inn 3760 svar fra målgruppen for undersøkelsen. 90 prosent svarte på internett, mens de resterende 10 prosentene svarte ved bruk av papirskjema. Den endelige netto svarprosenten ble 48 prosent. 3425 respondenter utgjorde grunnlagsmaterialet for resultatrapportering til den internasjonale databasen.⁸

Eurostudent dekker ikke doktorgradsstudenter (nivå 8 i ISCED, den internasjonale klassifiseringen av utdanning). Nivå 7 (Master og tilsvarende utdanninger) og nivå 6 (Bachelor og tilsvarende utdanninger) utgjør hoveddelen av utvalget i Eurostudent, mens det for ISCED nivå 5 (kortere høyere utdanning) er en noe mer varierende dekning i utvalgene i de ulike land som deltar i undersøkelsen.

Utvalget i Norge inkluderer for eksempel ikke toårig fagskoleutdanninger (ISCED nivå 5).

Ytterligere detaljer om datafangst og vekting av det norske datamaterialet er beskrevet i det norske dokumentasjonsnotatet for undersøkelsen (Ekren 2014).

Tabell 1.1 Nøkkeltall for utvalg og datainnsamling for Eurostudent. 2013

Nøkkeltall	Antall	Andel
Utvalg	8 000	100 %
Avgang (utenfor målgruppen)	152	2 %
Bruttoutvalg	7 848	100 %
Nettoutvalg (personer som svarte og som er i målgruppen)	3 760	48 %
Websvar	3 380	90 %
Papirsvar	380	10 %

1.3. Norge i et komparativt perspektiv – muligheter og begrensninger ved datamaterialet

I Norge har man flere nasjonale studentundersøkelser som dekker deler av de temaer som er tatt opp i Eurostudent. Gjennom et årlig Studiebarometer samler NOKUT inn tall om studenters tidsbruk og hvordan studenter vurderer ulike sider ved høyere utdanningsinstitusjoner i Norge⁹. Disse tallene er særlig egnet til å kunne sammenligne ulike utdanningsinstitusjoner i Norge. Det er også blitt gjennomført nasjonale undersøkelser om levekår blant studenter i 1998, 2005 og i 2010/2011 (se for eksempel Otnes et al. 2011). I den årlige norske

⁸ 335 respondenter ble holdt utenfor grunnet manglende svar på flere nøkkelspørsmål/en stor andel av spørsmålene i undersøkelsen.

⁹ <http://www.studiebarometeret.no/no/>

Kandidatundersøkelsen undersøkes det hvordan Mastergradsutdannede har tilpasset seg arbeidsmarkedet et halvt år etter fullført utdanning. Dette dekker bl.a. omfang av sysselsetting, arbeidsledighet, hvor kandidatene arbeider, hva slags yrke de har, hva de tjener og så videre.¹⁰

I motsetning til disse nasjonale studentundersøkelsene er Eurostudent et internasjonalt prosjekt, der gjennomføringen i de enkelte deltagerland tar utgangspunkt i felles internasjonale definisjoner, spørreskjema og retningslinjer for datafangst, filklargjøring og estimering. Muligheten for å sammenligne levekår og studiesituasjon til studenter i Norge med studenter i andre land gir Eurostudent en verdifull tilleggsdimensjon sammenlignet med nasjonale datakilder. Av den grunn har vi i denne rapporten lagt vekt på å presentere norske resultater i et komparativt perspektiv, snarere enn å basere oss primært på de nasjonale dataene alene. Rapporten går dermed noe mindre i dybden på nasjonale resultater enn NIFU sin rapport fra Eurostudent IV, der internasjonale sammenligninger i hovedsak var avgrenset til ett kapittel (se Arnesen et al. 2011).

Det internasjonale datamaterialet for Eurostudent V er tilgjengelig i form av et rikt sett av forhåndsdefinerte tabeller i en online database¹¹. Et internasjonalt mikrodasett foreligger ikke.

Databasen inneholder rundt 150 tabeller fordelt på følgende hovedemner:

- A: Demografi
- B: Veier inn i høyere utdanning
- C: Studenter fordelt på program, fagfelt, nivå, heltid/deltid
- D: Sosial bakgrunn
- E: Bosituasjon
- F: Levekostnader
- G: Inntekter og offentlig studiestøtte
- H: Sysselsetting og tid brukt på betalt arbeid
- I: Tid brukt på studie-relaterte aktiviteter
- J: Vurdering av studiers kvalitet, muligheter på arbeidsmarkedet og planer for videre studier
- K: Internasjonalisering (studiemobilitet og språkkunnskaper)

Den internasjonale databasen gir et omfattende datagrunnlag for analyse, men forhåndsdefinerte tabeller innebærer også at det er begrensninger i hvilke variabler og kategorier man kan krysse. For eksempel er det enkelte emner der det kunne vært interessant å studere heltids- og deltidsstudenter hver for seg (for eksempel studenters inntekt), men et slikt skille er ikke alltid tilgjengelig i de forhåndsdefinerte tabellene. I enkelte andre tilfeller gir databasen kun data for Bachelor- og Masterstudenter, mens det også kunne vært interessant å ha resultater for alle studenter.

Ved internasjonale sammenligninger for høyere utdanning er det viktig å ha i mente at det fremdeles er betydelige variasjoner mellom land i hvordan systemet for høyere utdanning er utformet. For eksempel vil enkelte utdanninger som regnes som høyere utdanning i Norge (for eksempel sykepleierutdanning) ikke være regnet som høyere utdanning i en del andre land. Studentmassen i ulike land er også svært ulikt sammensatt (se kapittel 2 i denne rapporten), blant annet med tanke på alder og heltid/deltid. Dette er interessante forskjeller i seg selv, men kan også gjøre tolkningen av forskjeller i for eksempel studenters økonomi og arbeidstilknytning på tvers av land mer utfordrende.

¹⁰ <http://www.nifu.no/forskning/kandidatundersokelsen/>

¹¹ <http://database.eurostudent.eu/>

I denne rapporten legger vi særlig vekt på sammenligninger mellom Norge og øvrige nordiske land, og nordiske fellestrekk sammenlignet med andre europeiske land. Kulturelle og strukturelle likheter mellom de nordiske landene gjør dem på mange måter lettere å sammenlikne, men også her er det sider ved datamaterialet i Eurostudent som man må ta hensyn til. For eksempel påvirkes sammenlignbarheten av at man i Danmark kun har dekket heltidsstudenter i utvalget for Eurostudent (dette gjør at det er færre studenter over 30 år, lavere inntektsnivå, høyere tidsbruk på studier o.s.v. enn om deltidsstudenter var tatt med).

I mange figurer og tabeller i rapporten har vi foruten de nordiske landene tatt med et utvalg av andre deltagerland: Tyskland, Frankrike, Italia, Tsjekkia og Polen. Dette utvalget dekker land med ulike kulturelle og sosio-økonomiske kontekster, variasjoner i alderssammensetting, forskjellig struktur for overgang mellom skolegang og høyere utdanning, ulik innretning og nivå på studiestøtte og klare forskjeller i studenters tilknytning til arbeidsmarkedet. Hver tabell og figur har også en kildehenvisning til den internasjonale databasen der tallene for alle deltagerland foreligger.

Annex B i den internasjonale rapporten for Eurostudent V (Hausschildt et al. 2015) gir en oversikt over metadata for undersøkelsen i ulike land (utvalgsstørrelse, svarprosent, utvalgstrekkning, feltperiode og vektning). Det er viktig å merke seg at en del av de norske resultatene er blitt justert i den internasjonale databasen i etterkant av publiseringen av den internasjonale rapporten. Det er de justerte tallene som ligger til grunn for denne nasjonale komparative rapporten, og det vil derfor kunne være en del avvik sammenliknet med resultatene i Hausschildt et al. (2015).

For å underbygge tolkningen av resultatene fra Eurostudent sammenholder vi også funn med kontekstuell informasjon fra blant annet Eurydice^{12 13}, SSBs registerbaserte statistikk for høyere utdanning¹⁴ og internasjonale tall fra UNESCO-OECD-Eurostat (UOE) sin felles administrative datainnsamling om utdanning. Det refereres også til de tidligere nevnte nasjonale studentundersøkelsene og Eurostudent IV, men grunnet endringer i spørreskjemaet har vi ikke lagt opp til utstrakt sammenlikning over tid (fra Eurostudent IV til Eurostudent V).

1.4. Rapportens struktur

Rapporten er bygget opp med syv kapitler, som går inn på utvalgte deler av datamaterialet fra Eurostudent.

Etter introduksjon i kapittel 1 følger kapittel 2 som ser på studentsammensettingen i Norge sammenlignet med andre europeiske land etter kjennetegn som alder, kjønn og sosial bakgrunn, samt hvordan studentene fordeler seg på ulike program, fagfelt og heltid/deltid. Dette overblikket over studentsammensettingen er viktig å ha med seg i tolkningen av resultatene i de øvrige kapitlene i rapporten.

Kapittel 3 viser hvor mange som har blitt tatt opp i høyere utdanning på bakgrunn av generell studiekompetanse, og hvor mange har fulgt alternative veier inn i høyere utdanning. Kapitlet dekker også hvor mange som har hatt et opphold etter videregående før påbegynt høyere utdanning. Til sist diskuteres arbeidserfaring blant studentene før påbegynt høyere utdanning.

Kapittel 4 analyserer hvordan ulike studentgrupper disponerer sin egen tid på studier og lønnet arbeid i Norge og andre land. Et sentralt spørsmål er hvorvidt

¹² https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Main_Page

¹³ Eurydice er et nettverk av 36 EU- og EØS-land. Nettverket koordineres av Europakommisjon, og har samlet oppdatert informasjon om alle deltakerlandenes utdanningssystem.

¹⁴ <http://www.ssb.no/utdanning/statistikker/utuvh>

inntektsnivået går på bekostning av tid brukt på studie. Kapittelet ser også nærmere på motivasjonen for å jobbe ved siden av studiene.

Kapittel 5 benytter data fra Eurostudent til å belyse hvor fornøyd studentene er med ulike aspekter ved studiene og studiested, og studentenes vurdering av fremtidige jobbmuligheter innenlands og internasjonalt etter fullførte studier.

I kapittel 6 diskuteres en rekke problemstillinger om studentenes økonomi og bosituasjon. Dette inkluderer nivå og sammensetting av inntekter og utgifter for ulike studentgrupper, og hvorvidt studentene opplever at pengene strekker til. Studentenes bosituasjon i Norge sammenlignes også med andre land.

Rapportens siste del, kapittel 7, tar for seg studentmobilitet. Kapittelet belyser hva som kjennetegner studenter i høyere utdanning som drar utenlands som en del av studiene ved en norsk utdanningsinstitusjon, samt trekk ved deres utenlandsopphold (f.eks. varighet, destinasjon, finansiering, og mobilitet tilrettelagt gjennom utvekslingsprogram). Kapittelet omhandler også hvilke grupper det er vanskeligere å mobilisere til læringsmobilitet, og hvilke hindringer som er sentrale for disse.

Hvert kapittel avsluttes med en kort oppsummering av hovedfunn, og slike funn er også trukket fram i rapportens innledende sammendrag.

2. Hvem er studentene og hva studerer de?

Eurostudent gir mulighet til å si noe om studentsammensettingen i Norge sammenlignet med andre europeiske land etter kjennetegn som alder, kjønn, sosial bakgrunn og lignende. Vi kan også bruke Eurostudent til å si noe om hvordan studentene fordeler seg på ulike program, fagfelt og heltid/deltid.

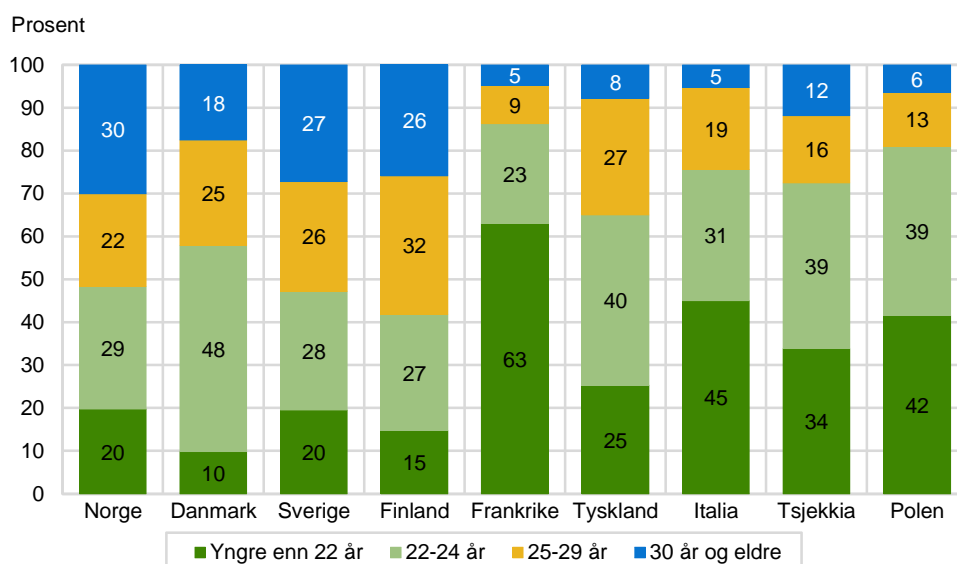
Et slikt overblikk er også viktig med tanke på tolkningen av andre resultater i undersøkelsen. Eksempelvis vil en høy andel eldre studenter i Norge være av betydning når vi sammenligner alle studenter i Norge og andre land med tanke på tidsbruk, tilknytning til arbeidsmarkedet, økonomisk situasjon og lignende (eldre studenter vil oftere ha en sterk arbeidstilknytning, høyere inntekt m.m.).

2.1. Alder - Høy andel studenter over 30 år i Norge og andre nordiske land

Sammen med de andre nordiske landene skiller Norge seg ut med en høy andel studenter som er 30 år eller eldre. I både Norge, Sverige og Finland tilhører mer enn 1 av 4 studenter denne aldersgruppen. For Danmark sin del er denne andelen noe lavere (1 av 5), men dette har en sammenheng med at det danske utvalget for undersøkelsen ikke inneholder deltidsstudenter, som i mange tilfeller vil kunne være voksne i formell etterutdanning¹⁵. I et flertall av de andre Eurostudent-landene er rundt 10 prosent eller færre av studentene over 30 år, og i mange land er også andelen studenter i alderen 25-29 år svært lav. Eksempelvis er det i Frankrike under 15 prosent studenter over 25 år, mens det i Norge er over 50 prosent i denne gruppen.

Resultatene fra Eurostudent harmonerer med funn fra tidligere internasjonale undersøkelser om voksnes læring, der voksnes deltagelse i formell utdanning er høy i de nordiske land komparativt sett. Se for eksempel resultater fra den europeiske Adult Education Survey i European Commission/EACEA/Eurydice (2015a) kapittel 1.2.

Figur 2.1 Alle studenter, etter alder. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013

Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell A1.

¹⁵ Tall fra UNESCO-OECD-Eurostat (UOE) sin felles administrative datainnsamling om utdanning er en alternativ og mer omfattende kilde til denne type grunnleggende data om utdanningssystemet. UOE-dataene viser for 2013 at andelen av alle studenter i høyere utdanning i Danmark er 26 prosent, nær nivået i de øvrige nordiske land (31-32 prosent). Se Eurostat sin database for utdanningsdata (*online tabellkode .educ_uoe_enrt02*).

Flere ulike faktorer kan være med å forklare den høye deltagelsen i utdanning blant voksne i nordiske land. Én slik faktor er den nordiske velferdsmodellen. Et velutbygd sosialt sikkerhetsnett kan gjøre det lettere for voksne å ta risikoen ved å ta etter- og videreutdanning for å finne nytt arbeid eller utvikle egen karriere. Det er også viktig å trekke fram at de nordiske velferdsstatene inkluderer en omfattende tjenestesektor, skatteregler, overføringer og permisjonsordninger. Dette gjør det blant annet lettere å kombinere arbeid, utdanning og barn enn det vi finner i hva Esping-Andersen kaller konservative velferdsregimer (Kontinental- og Sør-Europa), der mer tradisjonelle holdninger om mannlig eneforsørger og familiens ansvar for omsorg for barn og eldre fremdeles står sterkt i mange tilfeller.

Lønnsnivå og arbeidsmarkedsreguleringer gjør det vanskelig for nordiske bedrifter å basere seg på rask opp- og nedbemanning og lave arbeidskostnader for å være konkurransedyktige. Man har derfor måttet satse på høy produktivitet gjennom investeringer i teknologi og kompetanse, og dette kan gi insentiver til arbeidsgivere og utdanningsmyndigheter å legge til rette for at ansatte får videreutviklet sin kompetanse gjennom blant annet høyere utdanning. Disse og andre forklaringsfaktorer knyttet til deltakelsesmønstre i voksnes læring i Norge og andre europeiske land er blant annet drøftet i SSBs tidligere analyser av AES-data i Steffensen (2009).

Aldersfordelingen i studentmassen blir også påvirket av hvordan utdannings-systemet er organisert med henblikk på normert alder ved avsluttet videregående opplæring. Normert alder ved avsluttet studieforberedende utdanning på videregående nivå er 19 i alle de nordiske landene som deltar i Eurostudent¹⁶, mens det i land som Frankrike er 18 år. Sammen med mønstre for overgang mellom skolegang og høyere utdanning kan dette være med å forklare den lave andelen unge studenter i de nordiske landene. Overgang mellom skolegang og høyere utdanning er diskutert nærmere i kapittel 3.

2.2. Studier og barn - 1 av 4 studenter i Norge har barn

Den høye snittalderen blant norske studenter er også en medvirkende årsak til hvorfor Norge er det landet i Eurostudent der en høyest andel av studentene har barn. Forskjellene mellom ulike land er markante. Mens 1 av 4 studenter i Norge har ett eller flere barn, er tilsvarende andel i både Frankrike, Tyskland, Italia og Tsjekkia under 1 av 20. Alle de nordiske landene ligger i det øvre sjiktet i Eurostudent på denne indikatoren. Det er verdt å merke seg at andel med barn blant studenter i Norge også er høy når vi ser på ulike aldersgrupper hver for seg. Vi forsøker ikke i denne rapporten å avdekke alle faktorer som bidrar til at relativt mange studenter i Norge kombinerer studier med det å ha barn, men som nevnt ovenfor kan trekk ved det norske velferdsregimet som bl.a. overføringer og permisjonsordninger gjøre en slik kombinasjon lettere i Norge enn hva tilfellet er i mange andre land.

Tabell 2.1 Andel studenter med barn, etter studentens alder. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013

	Norge	Danmark	Sverige	Finland	Frankrike	Tyskland	Italia	Tsjekkia	Polen
Alle studenter	25,2	12,8	21,4	16,9	3,3	4,2	2,9	4,4	9,4
Yngre enn 22 år	0,5	0,2	0,0	0,2	0,1	0,3	0,1	0,1	8,7
22-24 år	1,6	1,8	1,3	1,8	0,7	0,9	0,3	0,3	8,1
25-29 år	13,5	9,8	7,6	9,6	5,4	4,7	2,4	5,5	11,9
30 år og eldre	72,2	54,0	70,3	51,9	52,1	31,9	43,3	41,9	16,9

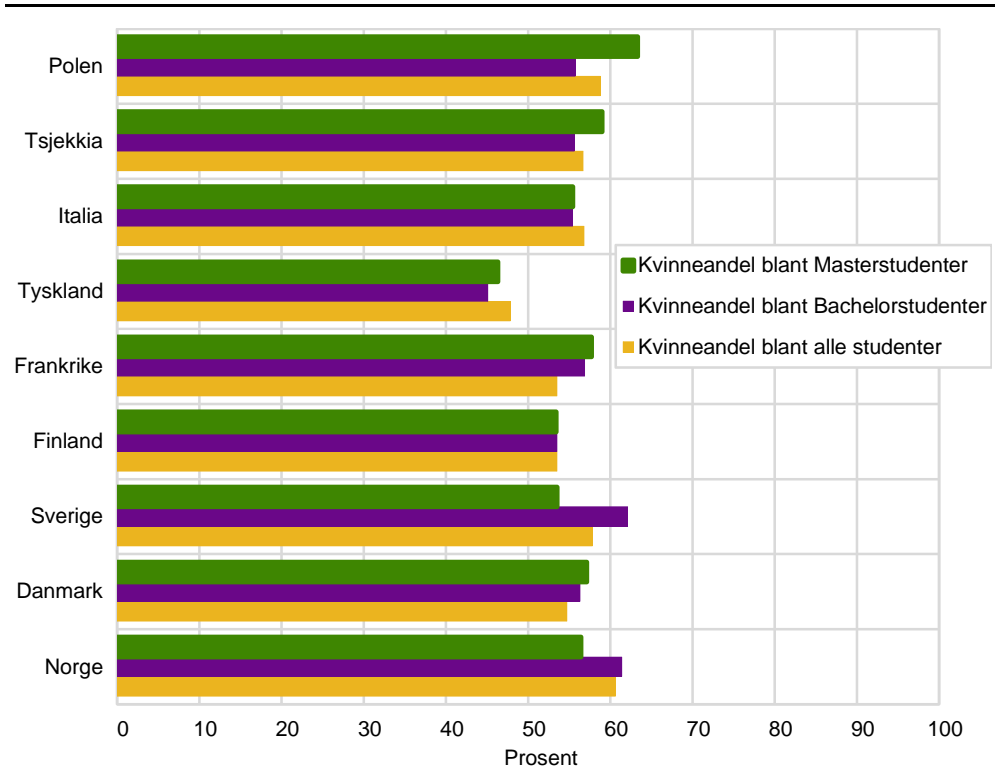
Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell A7 og A8.

¹⁶https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Publications:The_Structure_of_the_European_Education_Systems_2014/15:_Schematic_Diagrams

2.3. Kjønn - Forskjellene mellom kvinner og menn i høyere utdanning i Norge er blant de mest markerte i Europa

SSBs statistikk over igangværende studenter i høyere utdanning¹⁷ viser at andelen kvinner i høyere utdanning har økt gradvis siden det i 1985 for første gang var flere kvinnelige enn mannlige studenter her i landet. Både Eurostudent og registerdataene fra Nasjonal Utdanningsdatabase viser at rundt 6 av 10 studenter nå er kvinner. Blant EU/EFTA-landene i Eurostudent er det kun Norge som har en kvinneandel av alle studenter på over 60 prosent. Norge er imidlertid ikke alene om å ha en overvekt av kvinner blant studentene. Med unntak av Tyskland og Irland finner vi en overvekt av kvinner i alle EU/EFTA landene.

Figur 2.2 Kvinneandel blant studenter, etter studieprogram. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013

Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell A4.

Om vi kun ser på Masterstudenter, skiller ikke kvinneandelen i Norge seg ut på samme måte som for alle studenter. Mønsteret i Norge er forskjellig fra det vi ser i øst-europeiske land som også har høy andel kvinnelige studenter samlet sett, men da i særlig grad blant Masterstudenter.

Basert på statistikk for videregående opplæring i Norge vet vi at gutter i snitt har lavere karakterer i de fleste fag¹⁸ og større skolefravall¹⁹ enn jenter. Dette er en medvirkende faktor til at færre gutter enn jenter fortsetter videre i høyere utdanning.

Den høye kvinneandelen i høyere utdanning slår også ut i utdanningsnivået blant kvinner og menn.

¹⁷ <https://www.ssb.no/utdanning/statistikker/utuvh>

¹⁸ Se for eksempel kapittel 5.3 i Utdanningsspeilet 2015:

<http://utdanningsspeilet.udir.no/innhold/kapittel-5/5-3-laeringsresultater-i-videregaende-opplaering/>

¹⁹ Se <http://www.ssb.no/utdanning/statistikker/vgojen>

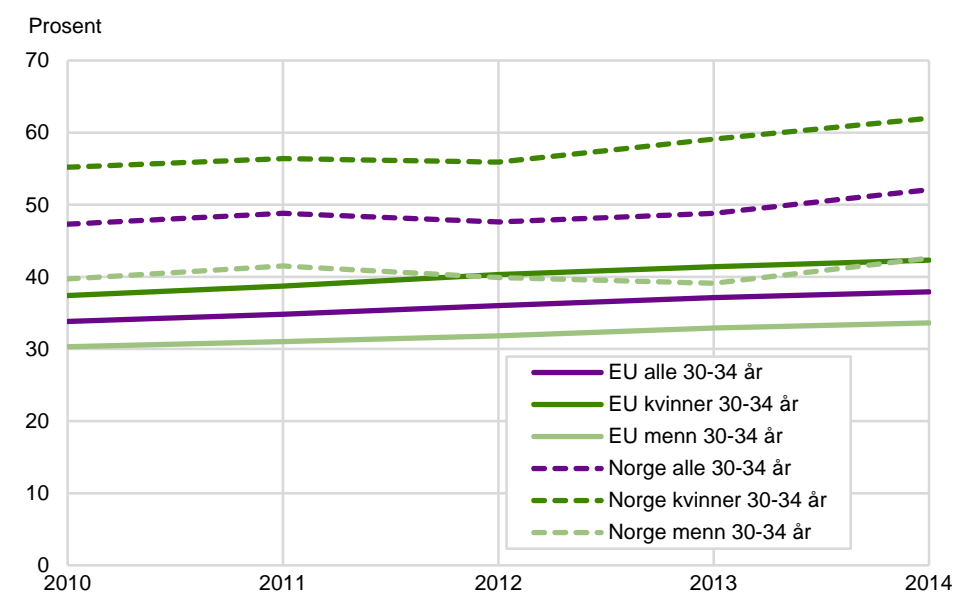
Gjennom Rådskonklusjoner i 2009 har EUs utdanningsministere blitt enige om et referansemål («benchmark») for høyere utdanning som man ønsker å nå innen 2020²⁰:

- Minst 40 % mellom 30-34 år skal ha en fullført høyere utdanning

Dette målet er også tatt inn blant hovedmålene i EUs overordnede strategi for vekst og sysselsetting – Europa 2020²¹.

Utdanningsnivået i Norge er blant det høyeste i Europa. 52 prosent av 30-34-åringene i Norge har en fullført høyere utdanning. Dette er klart over snittet i EU på 38 prosent. Både i Norge og samlet sett i EU har det siden 2010 vært en økning i andelen av 30-34 åringer med høyere utdanning. Dersom denne utviklingen fortsetter, vil målet på over 40 prosent bli nådd i EU innen 2020.

Figur 2.3 Personer 30-34 år som har en fullført høyere utdanning, 2010-2014. Prosent

Kilde: Eurostat, European Labour Force Survey (online tabellkode: edat_ifse_07).

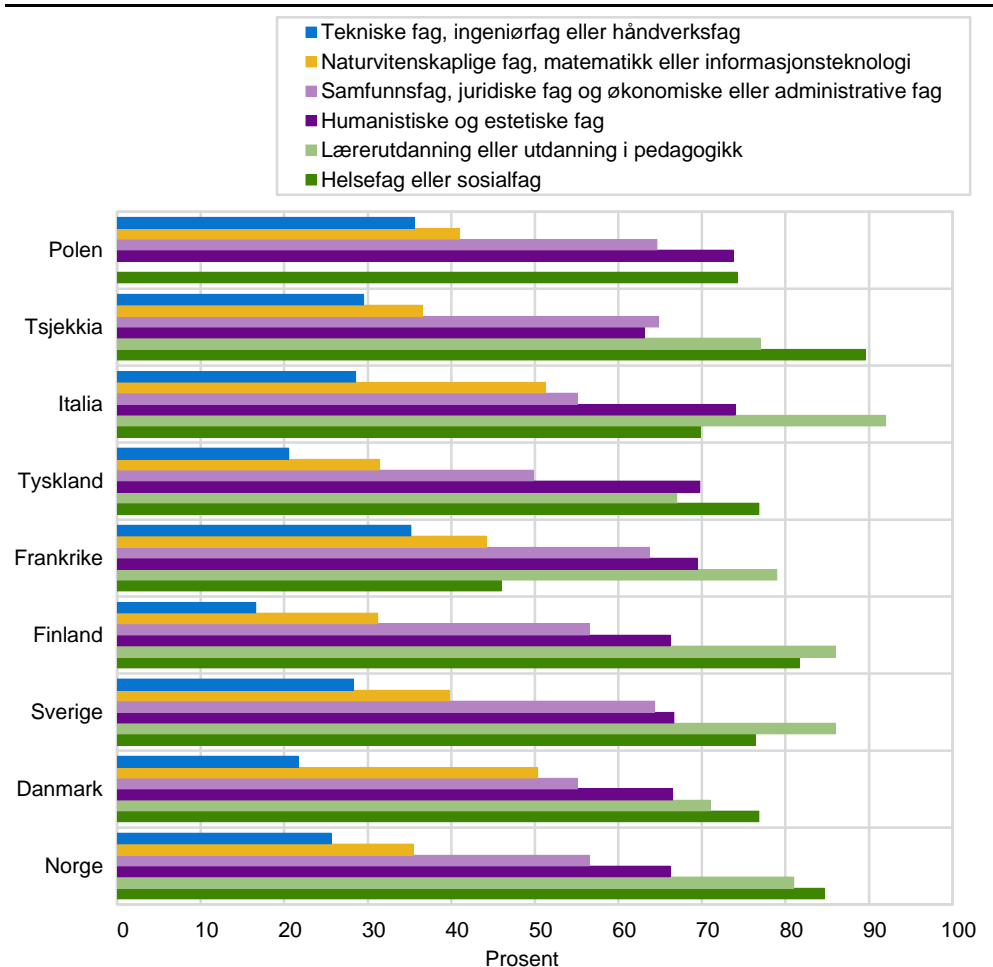
Som vist i Figur 2.3 er det en langt større andel av kvinner enn menn i alderen 30-34 år i Norge som har høyere utdanning. I alle EUs medlemsstater (med unntak av Tyskland) finner vi også en lignende kjønnsforskjell, men gapet i utdanningsnivå mellom kvinner og menn er langt mer markant i Norge (19 prosentpoeng) enn i EU samlet sett (9 prosentpoeng), og har også økt i større grad i Norge over de siste 5 år.

Kjønnsforskjellene i deltakelse i høyere utdanning er imidlertid ikke ensartet på tvers av ulike fagfelt. Dette er tydelig illustrert i Figur 2.4. I Norge og andre europeiske land finner vi markerte forskjeller mellom kvinner og menn. Kvinner er klart overrepresentert innenfor «lærerutdanning eller utdanning i pedagogikk», «helsefag eller sosialfag» og «humanistiske og estetiske fag» (og til en viss grad i «samfunnsfag, juridiske fag og økonomiske eller administrative fag») og underrepresentert innenfor «tekniske fag, ingeniørfag eller håndverksfag». Med unntak av Danmark og Italia er det også en kvinneandel på klart under 40 prosent innenfor «naturvitenskapelige fag, matematikk eller informasjonsteknologi».

²⁰ I likhet med Norge bestemmer medlemsstatene i EU selv sine utdanningsystemer og politikk. Det er likevel utstrakt frivillig europeisk samarbeid og koordinering mellom medlemsstatene. Norge deltar aktivt i slikt EU-samarbeid på utdanningsområdet.

²¹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0018&from=EN>

Figur 2.4 Kvinneandel blant Bachelorstudenter, etter utvalgte fagfelt. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013

Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell C4 og C5.

Menn og kvinners studievalg synes med andre ord fortsatt å være nokså tradisjonelle, og tall fra Nasjonal utdanningsdatabase viser at det i Norge har vært lite endring i andelen menn og kvinner innenfor ulike fagfelt over de siste 15 år²².

I rapporten «Gender Differences in Educational Outcomes: Study on the Measures Taken and the Current Situation in Europe» (European Commission/EACEA/Eurydice: 2015) konkluderes det med følgende:

“Differences in the choice of academic discipline by young people can be attributed to traditional perceptions of gender roles and identities as well as the wide acceptance of the cultural values associated with particular fields of study. For example, while some fields, especially science and engineering, are widely regarded as 'masculine' and suitable for men, other fields of study, most importantly care-related ones like education or health, are defined as 'feminine' and appropriate for women. This makes it difficult for members of the minority sex to enter these fields without challenging the dominant culture or their own self-perceptions.”

Forskning har også vist til at forskjeller i kvinner og menns utdanningsvalg påvirkes av forventninger om fremtidig inntekt. Kirkebøen (2012) finner at forventet inntekt er en viktig motivasjon for utdanningsvalg, og da i større grad for

²² Se SSB sin statistikkbank: Tabell: 05576: Studenter i høyere utdanning i Norge, etter kjønn og fagfelt. Det er viktig å merke at denne statistikken ikke ser på detaljerte underområder der endringer i kjønnsmonstre kan være større, f.eks. medisinerutdanning innenfor gruppen helse- og sosialfag.

menn enn kvinner. Videre velger kvinner i større grad enn menn vekk utdanninger med stor inntektsusikkerhet.

I 2014 publiserte OECD rapporten “OECD Skills Strategy Diagnostic Report Norway” som peker på ulike utfordringer Norge har på kompetansefeltet. OECD understreker blant annet at det for å møte kommende behov for kompetanse innenfor helse, tekniske fag og realfag er nødvendig at unge tar bedre informerte utdanningsvalg. Dette er fagfelt der det, som vist i Figur 2.4, er betydelig skjevheter i kjønns sammensetningen. For å sikre tilgang på nødvendig kompetanse i fremtiden vil det derfor være særlig relevant å rekruttere flere menn til utdanninger innenfor helsefag og styrke rekrutteringen av kvinner til studier innenfor tekniske fag og realfag.

Kjønns mønstre i høyere utdanning har også sammenheng med forskjeller i jenter og gutter sine valg på videregående nivå, både med tanke på valg av yrkesfag eller studieforberedende utdanningsprogrammer og med tanke på valg av programfag som f.eks. ulike realfag. I en analyse av kjønns mønstre i realfag i videregående opplæring pekte Bjørkeng (2011) på en stor grad av stabilitet i kjønns sammensetning på realfagene fra 2005-2010. Mens jenter dominerte på *biologi* og *geofag* var det klart flertall av gutter på *fysikk*, *IT* og *teknologi og forskningslære*. Jenteandelen på det største av realfagene, *matematikk for realfag*, lå i denne perioden på om lag 40 prosent både på Vg2-nivå og Vg3- nivå. Nyere tall i Utdanningsdirektoratets oversikt over fagvalg i videregående opplæring 2014-15 bekrefter at et lignende mønster fremdeles gjør seg gjeldende²³.

2.4. Sosial bakgrunn - Foreldres utdanningsnivå gjør seg gjeldende både i valg av og gjennomføring av høyere utdanning

Det er godt dokumentert i forskningslitteraturen at det er en positiv sammenheng mellom sosial bakgrunn og deltagelse i høyere utdanning, se for eksempel NIFU rapport 32/2012 som gir en gjennomgang for perioden 2002-2012 av litteratur om betydningen av sosial bakgrunn i høyere utdanning i Norge (Caspersen et al. 2012).

Figur 2.5 viser fordelingen av studenter i alderen 22-24 år etter sosial bakgrunn indikert ved foreldrenes høyeste utdanningsnivå²⁴. I de fleste land er studentmassen dominert av studenter med høyt utdannede foreldre²⁵. I Norge og de andre nordiske landene gjelder dette over 70 prosent av studentene i alderen 22-24 år. I Italia er forholdet motsatt av det vi finner i Norden. Rundt 70 prosent av de italienske studentene har foreldre uten høyere utdanning.

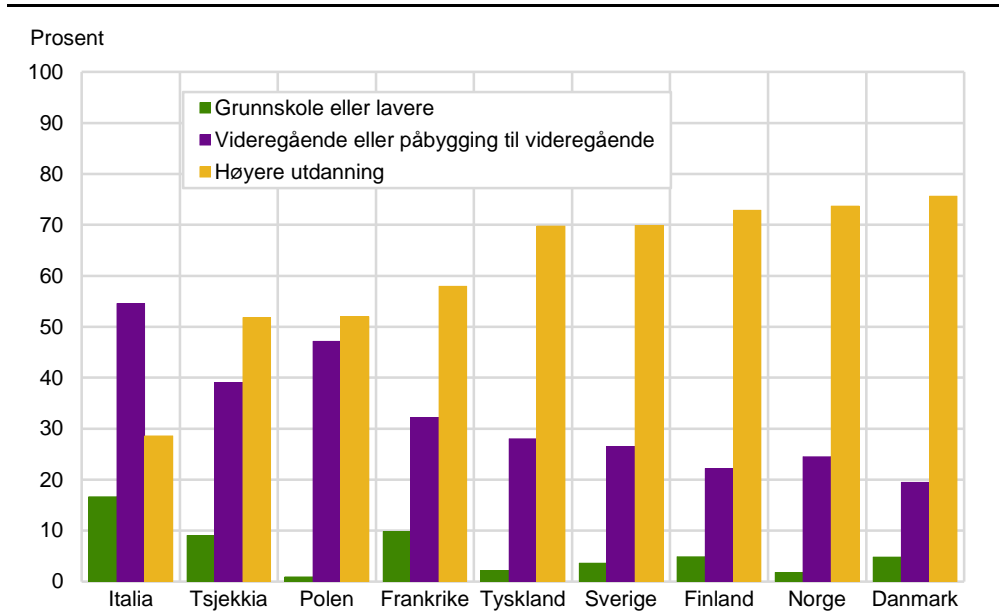
Det er viktig å merke seg at forskjellene i Figur 2.5 ikke kan tolkes som et direkte uttrykk for at personer uten høyt utdannede foreldre nødvendigvis er underrepresentert i studentmassen i Norge i større grad enn i mange andre europeiske land. Mye av de forskjellene vi ser henger sammen med at utdanningsnivået i befolkningen totalt sett er høyere i Norge og andre nordiske land.

²³ Se figur. 11 i <http://www.udir.no/globalassets/upload/forskning/2015/fagval-i-vgo-2014-2015.pdf>

²⁴ Vi har i denne figuren valgt å se på aldersgruppen 22-24 år ettersom tilsvarende sammenligninger for alle studenter blir påvirket av til dels stor variasjon mellom land i andelen godt voksne studenter. Ettersom utdanningsnivået i befolkningen har steget over tid, vil andel studenter med høyere utdanning bli trukket opp i land med mange studenter over 30 år. Sammenlikning mellom Norge (mange studenter over 30 år) og Tyskland (få studenter over 30 år) illustrerer dette. I Norge er andelen med høyt utdannede foreldre langt lavere når vi ser på alle studenter (64 prosent) enn når vi ser på aldersgruppen 22-24 år (74 prosent). I Tyskland er andelen med høyt utdannede foreldre imidlertid 70 prosent både for alle studenter og i aldersgruppen 22-24 år.

²⁵ Foreldrenes utdanningsnivå fastsettes ut i fra den av mor og far som har det høyeste utdanningsnivået.

Figur 2.5 Studenter 22-24 år fordelt etter foreldrenes utdanningsnivå. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013

Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell D4 og D5.

Data fra Eurostudent lar oss imidlertid se nærmere på dette med underrepresentasjon av personer uten høyt utdannede foreldre, om enn kun for alle aldersgrupper og med mors og fars utdanning hver for seg. I Tabell 2.1 har vi valgt å se på mors utdanningsnivå. Første rad i tabellen viser andelen av studentenes mødre som er uten høyere utdanning. I andre rad vises andelen blant kvinner i alderen 40-60 år som er uten høyere utdanning. Aldersgruppen 40-60 år er valgt ettersom den representerer samme aldersgruppe som flertallet av studentenes mødre befinner seg i. Vi kan dermed sammenligne de to andelenes for å få en indikasjon på hvorvidt personer med mødre uten høyere utdanning er underrepresentert i studentmassen. Dette er uttrykt gjennom ratioen i den nederste raden i tabellen. Om denne ratioen er 1, er andelen av studentenes mødre uten høyere utdanning på samme nivå som blant kvinner 40-60 år i hele befolkningen. Er ratioen under 1 er studenter uten høyt utdannede mødre underrepresentert i studentmassen, og er ratioen over 1 er de overrepresentert i studentmassen.

I nær alle Eurostudent-landene der tilgjengelige data har gjort det mulig å kalkulere en slik ratio finner vi en viss underrepresentasjon av studenter uten høyt utdannede mødre. Dette er også reflektert i tallene for de utvalgte landene i Tabell 2.2, med Italia som ett av få unntak. Tabellen viser at studenter uten mødre med høyere utdanning er nokså godt representert i den norske studentmassen. De er blant annet bedre representert i Norge enn i den franske og tyske studentmassen, selv om andelen studenter med lavt utdannede foreldre er høyere i disse landene.

Danmark skiller seg ut med en særlig sterk underrepresentasjon av studenter med mødre uten høyere utdanning, men dette kan til en viss grad ha sammenheng med at deltidsstudenter (som typisk har høyere snittalder enn heltidsstudenter) ikke er med i det danske utvalget.

Tabell 2.2 Andelen av studentenes mødre som er uten høyere utdanning sett i forhold til andel kvinner 40-60 år i befolkningen uten høyere utdanning. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013

	Norge	Danmark	Frankrike	Tyskland	Italia
(A) Andel av studentenes mødre som er uten høyere utdanning	49	34	53	57	82
(B) Kvinner 40-60 år uten høyere utdanning	62	64	74	76	86
Ratio (A/B)	0.8	0.5	0.7	0.7	1.0

Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell D2.

Den sosiale rekrutteringen er ikke ensartet i alle deler av høyere utdanning. Blant annet er det tydelige variasjoner mellom ulike fagfelt. Dette vises klart i Tabell 2.3 som gir tall for andelen Bachelorstudenter med foreldre uten høyere utdanning, etter fagfelt. Eksempelvis ser vi at andelen uten høyt utdannede foreldre i de fleste land, inkludert Norge, er høyere blant studenter innenfor «Lærerutdanning eller utdanning i pedagogikk» og «Helsefag eller sosialfag» enn innenfor «Naturvitenskaplige fag, matematikk eller informasjonsteknologi».

Det er imidlertid interessante unntak, deriblant for lærer- og pedagogikkstudenter i Finland. På dette fagområdet har studentene i Finland en høyere sosial bakgrunn (lavere andel uten høyt utdannede foreldre) enn for alle de finske studentene samlet sett. Lærerutdanningen blir blant annet av OECD trukket fram som en viktig suksessfaktor i den finske skolen. Lærerutdanningen i Finland er lagt opp som et løp fram mot en Mastergrad, og det er sterk konkurranse om å bli tatt opp på lærerutdanningen og tilsvarende høye inntakskrav. Dette har medvirket til å styrke prestisjen for lærerutdanningen i Finland (Se f.eks. OECD (2011) kapittel 5).

Tabell 2.3 Andel Bachelorstudenter med foreldre uten høyere utdanning, etter fagfelt. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013

	NO	DK	SE	FI	FR	DE	IT	CZ	PL
Alle fagfelt	37	25	39	50	44	54	76	55	53
Lærerutdanning eller utdanning i pedagogikk	51	36	44	42	63	53	88	68	:
Humanistiske og estetiske fag	30	24	31	42	48	48	75	55	46
Samfunnsfag, juridiske fag og økonomiske eller administrative fag	30	24	35	46	45	54	76	57	58
Naturvitenskaplige fag, matematikk eller informasjonsteknologi	33	23	35	42	43	51	73	44	53
Tekniske fag, ingeniørfag eller håndverksfag	35	24	44	56	36	57	71	50	52
Primærnæringsfag og veterinærfag	35	:	33	48	24	57	82	66	47
Helsefag eller sosialfag	43	23	44	62	40	63	86	70	53
Samferdselsfag, sikkerhetsfag eller andre servicefag	:	:	:	51	:	42	77	56	:
Ukjent fagfelt	:	29	44	:	42	:	:	:	:

Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell C4.

Det er ikke bare i utdanningsvalg vi finner forskjeller mellom personer med og uten høyt utdannede foreldre. SSBs statistikk for gjennomstrømning i høyere utdanning viser at studenter med høyt utdannede foreldre også i større grad fullfører sin høyere utdanning²⁶. Blant studentene som startet i høyere utdanning i 2006 hadde 77 prosent fullført en grad i løpet av 8 år blant dem med foreldre med en lang høyere utdanning. Tilsvarende andel var 44 prosent blant studenter med foreldre med utdanning på grunnskolenivå. Støren (2009) peker på at slike forskjeller i gjennomføring i stor grad er knyttet til ulikheter i fagvalg, studieprogram og karakterer fra videregående opplæring mellom studenter med høyt og lavt utdannede foreldre.

²⁶ <http://www.ssb.no/utdanning/statistikker/hugjen/>

2.5. Studieprogram - Studentfordeling må tolkes med varsomhet på tvers av land

Der er noen variasjoner i hvilke studieprogram som er dekket av utvalget i Eurostudent i ulike land. Dette gjelder særlig programmer utover ordinære Bachelor- og Masterprogrammer. Utvalget i Norge inkluderer for eksempel ikke kortere høyere utdanninger på nivå 5 i ISCED, den internasjonale klassifiseringen av utdanning. Eksempel på slike programmer i Norge vil være toårig fagskoleutdanninger, som i norsk sammenheng ikke regnes med i statistikk for høyere utdanning.

Det er også i mange tilfeller grader/studier som er spesifikke for enkelte land (se for eksempel radene for kort og lang nasjonal grad på ISCED nivå 6 og 7 i Tabell 2.4). I de norske resultatene er årsstudier kategorisert som en kort nasjonal grad på ISCED nivå 6. De norske dataene har ikke gjort det mulig å allokere studenter som tar enkeltemner til et bestemt studieprogram, og disse er også rapportert sammen med årsstudium i raden for kort nasjonal grad på ISCED nivå 6. Enkelte andre land der studenter på enkeltemner forekommer har kategorisert disse som studenter på Bachelor- eller Masternivå. Dette kan være en bidragende faktor til at andelen studenter på Bachelornivå i de norske Eurostudent-dataene er noe lavere enn det vi finner i mange andre land (rundt 50 prosent i Norge, sammenlignet med over 60 prosent i et flertall av deltagerlandene).

5-6 årige profesjonsstudier som f.eks. medisin er i Tabell 2.4 rapportert som lang nasjonal grad på ISCED nivå 7. I øvrige tabeller og figurer i denne rapporten er profesjonsstudenter slått sammen med Masterstudenter, ettersom det i internasjonal datarapportering for høyere utdanning ofte er vanlig å slå sammen disse gruppene. Ettersom sammenlignbarheten på tvers av land er begrenset for nasjonsspesifikke studieprogrammer/grader, er det primært studenter innenfor Bachelor og Master som tas med når resultater blir brutt ned på studieprogram i øvrige tabeller og figurer.

Tabell 2.4 Andel studenter etter studieprogram. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013

	Norge	Danmark	Sverige	Finland	Frankrike	Tyskland	Italia	Tsjekkia	Polen
Kortere høyere utdanninger [ISCED 5]	:	20	10	:	24	:	:	:	:
Bachelor [ISCED 6]	51	62	44	63	42	62	66	68	61
Master [ISCED 7]	25	18	46	37	22	13	17	32	26
Kort nasjonal grad [ISCED 6]	19	:	:	:	1	:	:	:	:
Lang nasjonal grad [ISCED 7]	6	:	:	:	11	25	18	:	7
Andre programmer på høyere nivå [ISCED 7]	:	:	:	:	0.3	0.2	:	:	6

Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell C1.

2.6. Fagfelt - Lav andel i Norge studerer innenfor realfag og IKT

I noen av de foregående avsnittene har vi blant annet sett på sammenhenger mellom valg av fagfelt og kjennetegn ved studentene som sosial bakgrunn og kjønn. Tabell 2.5 nedenfor viser hvordan alle Bachelorstudenter i ulike land fordeler seg etter fagfelt. Den internasjonale databasen gir data for en slik fordeling separat for Bachelor- og Masterstudenter. Vi har valgt bare å vise fordelingen på Bachelor-nivå, ettersom fordelingen etter fagfelt blant Masterstudenter for enkelte land (ikke Norge) avviker i til dels stor grad fra dataene i UNESCO-OECD-Eurostat (UOE) sin felles administrative datainnsamling om utdanning²⁷.

²⁷ Interesserte lesere kan finne fagfeltsfordelingen for Masterstudenter i Eurostudent i den internasjonale databasen, tabell C4. Til sammenlikning kan man finne tall fra UNESCO-OECD-Eurostat (UOE) sin felles administrative datainnsamling om utdanning på nettsidene til EUs statistikkorgan Eurostat (online tabellkode: educ_uoe_enrt03)

I de fleste Eurostudent-landene finner vi den høyeste andelen Bachelorstudenter innenfor «Samfunnsfag, juridiske fag og økonomiske eller administrative fag», men for øvrig viser dataene klare forskjeller i fagfeltsfordelingen på tvers av land.

Blant norske Bachelorstudenter er det en særlig stor andel lærer- og pedagogikkstudenter sammenlignet med andre land. En høy andel studenter innenfor helsefag og sosialfag er også et trekk vi finner i Norge sammen med de andre nordiske landene. SSBs framskrivninger av befolkning og arbeidsstyrke etter utdanning (Gjefsen et al. (2014)) peker imidlertid på et behov for ytterligere rekruttering til disse fagområdene for å dekke forventet etterspørsel etter arbeidskraft med denne kompetansen fram mot 2030.

Andelen av Bachelorstudentene som studerer «naturvitenskaplige fag, matematikk eller informasjonsteknologi» er lav i Norge. Rekruttering til blant annet realfag har som tidligere nevnt blitt trukket frem i “OECD Skills Strategy Diagnostic Report Norway” som en viktig utfordring for å imøtekomme fremtidige kompetansebehov her i landet.

Tabell 2.5 Bachelorstudenter, etter fagfelt. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013

	NO	DK	SE	FI	FR	DE	CZ	PL
Lærerutdanning eller utdanning i pedagogikk	15	7	9	8	1	9	10	0
Humanistiske og estetiske fag	9	14	13	10	24	11	10	13
Samfunnsfag, juridiske fag og økonomiske eller administrative fag	30	26	25	23	39	30	36	38
Naturvitenskaplige fag, matematikk eller informasjonsteknologi	8	7	15	14	17	16	18	12
Tekniske fag, ingeniørfag eller håndverksfag	13	17	8	20	11	26	17	27
Primærnæringsfag og veterinærfag	1	0	1	3	1	1	2	3
Helsefag eller sosialfag	23	21	17	18	2	7	5	7
Samferdselsfag, sikkerhetsfag eller andre servicefag	2	0	0	5	0	1	3	0
Ukjent fagfelt	0	8	11	0	5	0	0	0

Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell C4.

Note: På Bachelornivå er studenter innenfor «lærer- og pedagogikkutdanning» og «samferdselsfag, sikkerhetsfag eller andre servicefag» ikke dekket i det polske utvalget.

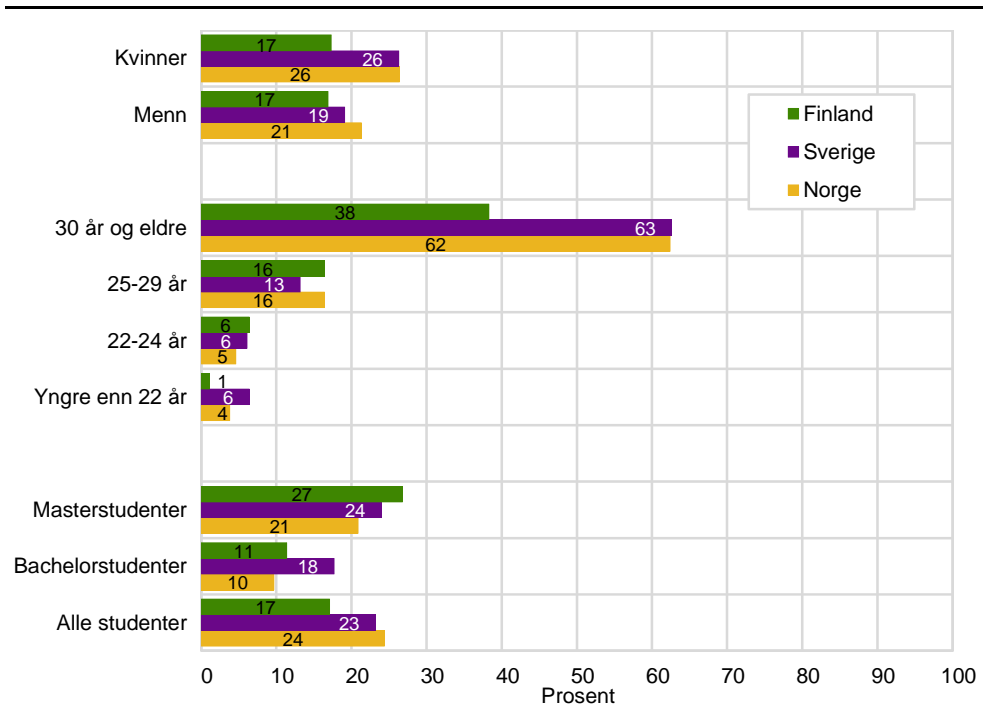
2.7. Heltid/deltid - 1 av 4 studenter i Norge er deltidsstudenter

Til sist i dette kapitlet ser vi på andelen deltidsstudenter i ulike land. Deltidsstudenter er definert som studenter som følger et studieprogram strukturert med tanke på å gi mindre enn 30 studiepoeng per semester. Heltidsstudenter følger et studieprogram strukturert med tanke på å gi minst 30 studiepoeng per semester. Det er viktig å merke seg at definisjonen av deltidsstudent versus heltidsstudent ikke referer til hvor mye tid studentene bruker på studiene per uke, og den sier heller ikke noe om hvor mange studiepoeng en student faktisk oppnår.

I Norge er rundt 1 av 4 studenter deltidsstudenter. Dette er nokså tilsvarende det vi finner i Sverige, men noe høyere enn i Finland. Deltidsprogrammer omfatter i stor grad etter- og videreutdanning, og ikke uventet finner vi at personer over 30 år er nokså overrepresentert blant deltidsstudentene. Dette aldersskillet er mer markert i Sverige og Norge enn i Finland. I Norge og Sverige ser vi også at det er flere kvinner enn menn som studerer deltid.

Deltidsstudium er mer vanlig på Masternivå enn Bachelornivå. For Norge sin del ser vi imidlertid at andelen deltidsstudenter er lavere både blant Bachelor- og Masterstudenter enn det vi finner for alle studenter. Dette skyldes at det i Norge er mange studenter på årsstudium og enkeltemner som studerer deltid (61 prosent av disse studentene er regnet som deltidsstudenter).

Figur 2.6 Andel deltidsstudenter, etter alder og studieprogram. Norge, Sverige og Finland. Prosent. 2013

Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell C7 og C8.

Hovedfunn kapittel 2

- Norge og andre nordiske land skiller seg ut med en særlig høy andel (30 prosent i Norge) studenter over 30 år. Resultatene fra Eurostudent harmonerer med funn fra tidligere internasjonale undersøkelser som viser at voksnes deltagelse i formell utdanning er høy i Norden.
- Mange studenter i Norge (1 av 4) har barn, og dette er ikke bare et utslag av at mange studenter i Norge er over 30 år. Også blant studenter i alderen 22-29 år er det en større andel studenter som har barn i Norge enn det vi ser i de fleste Eurostudentland utenfor Norden.
- Med unntak av Tyskland og Irland finner vi en overvekt av kvinner i alle EU/EFTA landene, men det er kun Norge som har en kvinneandel av alle studenter på over 60 prosent. Eurostudent bekrefter også at menn og kvinners studievalg innenfor høyere utdanning fortsatt er nokså tradisjonelle, med klare kjønnsforskjeller på tvers av ulike fagfelt.
- Den høye kvinneandelen i høyere utdanning slår også ut i utdanningsnivået blant kvinner og menn. Gapet mellom kvinner og menn i andelen 30-34 åringer med høyere utdanning er langt mer markant i Norge (19 prosentpoeng) enn i EU samlet sett (9 prosentpoeng), og har også økt i større grad i Norge over de siste 5 år.
- Studenter uten mødre med høyere utdanning er nokså godt representert i den norske studentmassen. Den sosiale rekrutteringen er imidlertid ikke ensartet i alle deler av høyere utdanning. Det er flere uten høyt utdannede foreldre som studerer innenfor «Lærerutdanning eller utdanning i pedagogikk» og «Helsefag eller sosialfag» enn innenfor «Naturvitenskaplige fag, matematikk eller informasjonsteknologi». Det er imidlertid interessante unntak, blant annet har lærer- og pedagogikkstudenter i Finland en høyere sosial bakgrunn enn alle studentene samlet sett
- Eurostudent bekrefter at andelen som studerer «naturvitenskaplige fag, matematikk eller informasjonsteknologi» er lav i Norge sammenliknet med andre europeiske land. Rekruttering til blant annet realfag er i “OECD Skills Strategy Diagnostic Report Norway” trukket fram som en viktig utfordring for å imøtekomme fremtidige kompetansebehov her i landet
- I Norge er rundt 1 av 4 studenter deltidsstudenter. Dette er nokså tilsvarende det vi finner i Sverige, men noe høyere enn i Finland.

3. Veier inn i høyere utdanning

I Bologna-prosessen legges det vekt på å styrke tilgangen til høyere utdanning for under-representerte grupper, inkludert dem som ikke har en generell studiekompetanse fra videregående opplæring som kvalifiserer dem for opptak i høyere utdanning. Viktigheten av alternative veier inn i høyere utdanning er blant annet understreket i Kommunikéet fra ministermøtet i Bukarest i 2012, hvor det ble enighet om å:

«step up efforts towards under-represented groups to develop the social dimension of higher education, reduce inequalities and provide [...] alternative access routes, including recognition of prior learning”²⁸

I dette kapittelet ser vi på hvor mange som har blitt tatt opp i høyere utdanning på bakgrunn av generell studiekompetanse, og hvor mange som har fulgt alternative veier inn i høyere utdanning.

Videre ser vi på hvor mange studenter som går direkte fra videregående til høyere utdanning og hvor mange som har hatt et kortere (1-2 år) eller lengre (2 år+) opphold før påbegynt høyere utdanning.

Til sist ser vi på forskjeller mellom Norge og andre land i arbeidserfaring blant studentene før påbegynt høyere utdanning.

3.1. Realkompetansevurdering og Y-veien er benyttet av 4-5 prosent av studentene

Figur 3.1 viser hvilken kvalifikasjon studentene i Norge har benyttet for å søke om opptak til høyere utdanning. Det var mulig for studentene å krysse av for flere alternativer dersom de var blitt tatt opp i høyere utdanning på flere tidspunkt og basert på ulike kvalifikasjonsgrunnlag. Generell studiekompetanse fra videregående opplæring er det klart vanligste grunnlaget for opptak til høyere utdanning. 90 prosent av studentene har søkt om opptak basert på en slik kvalifikasjon.

I Norge er det imidlertid også alternative veier inn i høyere utdanning. Siden 2001 har det vært mulig for voksne som mangler generell studiekompetanse, å søke opptak til høyere utdanning på grunnlag av realkompetanse. Søkeren må fylle 25 år eller mer i søknadsåret. Det enkelte studiestedet vurderer søkerens realkompetanse mot det ønskede studiet.

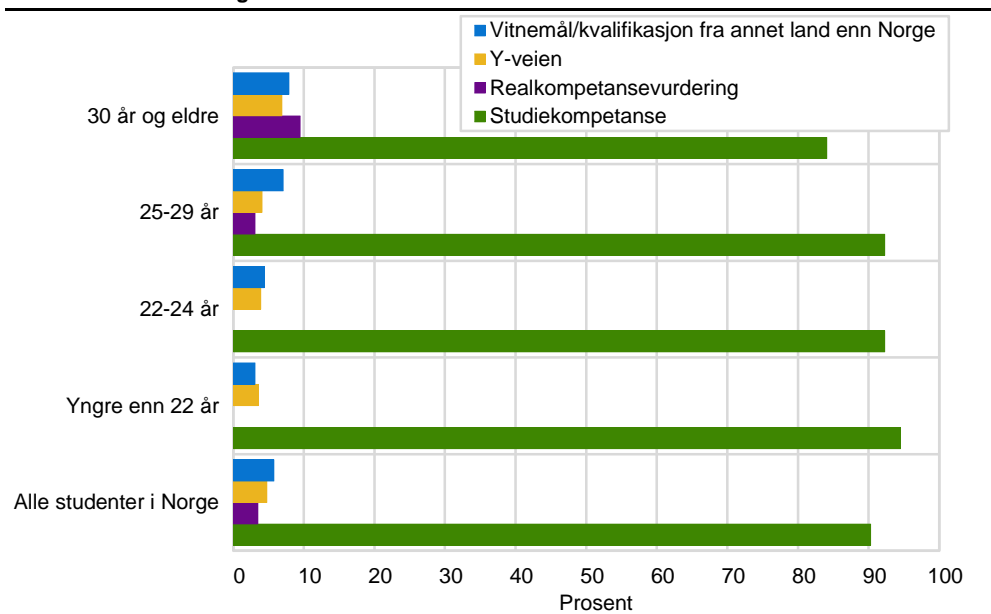
Realkompetanse er all kompetanse som er tilegnet gjennom formell, ikke-formell eller uformell læring. Det vil si alle kunnskaper og ferdigheter en person har tilegnet seg gjennom utdanning, lønnet eller ulønnet arbeid, organisasjonserfaring, fritidsaktiviteter eller på annen måte. Definisjonen på realkompetanse bygger på erkjennelsen av at læring skjer i mange sammenhenger og på ulike arenaer, og innebærer at det er mulig å oppnå kompetanse som er likeverdig og på nivå med kompetanse oppnådd innenfor det formelle utdanningssystemet²⁹.

På europeisk nivå er utvikling av ordninger for realkompetansevurdering også vektlagt, blant annet gjennom Rådsrekommendasjon 2012/C 398/01 av 20. desember 2012 om validering av ikke-formell og uformell læring³⁰.

²⁸ Bucharest Communiqué: Making the Most of Our Potential: Consolidating the European Higher Education Area, 26-27 April 2012, side 1-2.

²⁹ <http://www.vox.no/realkompetanse/realkompetansevurdering/>

³⁰ [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012H1222\(01\)&qid=1443015037055&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012H1222(01)&qid=1443015037055&from=EN)

Figur 3.1 Kvalifikasjon som studenter i Norge har benyttet for å søke om opptak til høyere utdanning. Prosent. 2013

Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell B4.

Note: Det var mulig for studentene å krysse av for flere alternativer dersom de var blitt tatt opp i høyere utdanning på flere tidspunkt og basert på ulike kvalifikasjonsgrunnlag

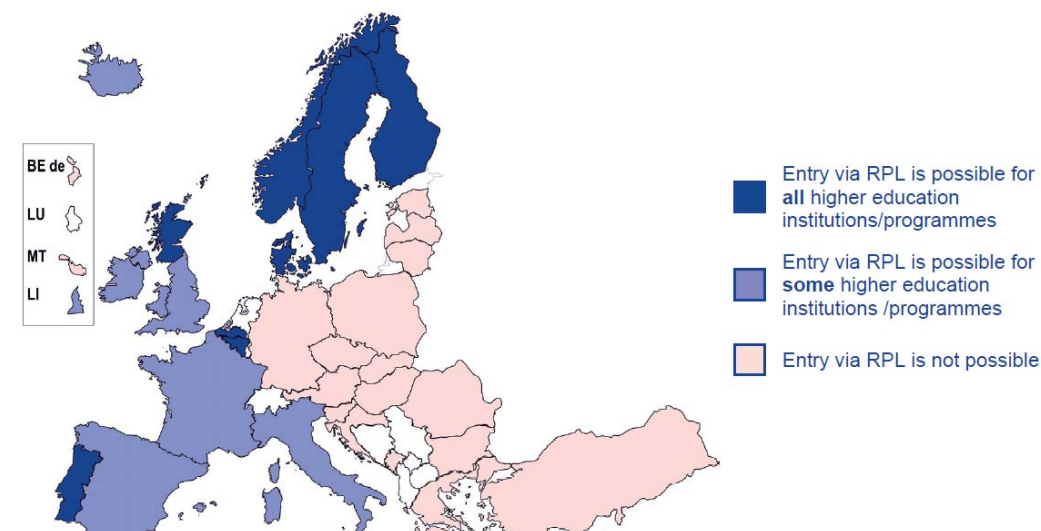
Tallene fra Eurostudent viser at knappe 4 prosent har benyttet seg av realkompetansevurdering som en vei inn i høyere utdanning. Ikke uventet er denne andelen høyest – 10 prosent – blant studenter over 30 år. Opptak basert på realkompetansevurdering er noe mindre vanlig blant studenter ved universitet og vitenskapelige høyskoler enn ved øvrige høyskoler (vel 2 prosent versus vel 4 prosent).

Tall fra Vox/DBH viser at 8 118 voksne over 25 år søkte opptak på bakgrunn av realkompetanse i 2014, hvorav 43 prosent var kvalifiserte. Den største andel av dem som søkte på bakgrunn av realkompetanse var ifølge disse tallene å finne innenfor fagområdene «studieprogram på videregående nivå» (d.v.s. forkurs til bestemte studier), «historisk-filosofiske fag», «sykepleieutdanning» og «samfunnsvitenskap»³¹.

Tall for realkompetansevurdering er i mange land mangelfulle i Eurostudentundersøkelsen, og vi tar derfor kun kort med en internasjonal sammenligning basert på kvalitativ informasjon om realkompetanseordninger i ulike land samlet inn gjennom Eurydice-nettverket³².

³¹ <http://status.vox.no/>

³² Se http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/180EN.pdf side 9.

Figur 3.2 Realkompetansevurdering for inntak til høyere utdanning. 2012/2013

Kilde: European Commission/EACEA/Eurydice (2014a): Modernisation of Higher Education in Europe: Access, Retention and Employability Figur 6.

Her ser vi et tydelig geografisk mønster, der inntak til høyere utdanning via realkompetanse er etablert i de Nordiske land og de fleste andre land i Vest-Europa, mens slike ordninger ikke er tilgjengelige i østlige og sør-østlige deler av Europa.

En annen alternativ inngangsport til høyere utdanning i Norge er den såkalte Y-veien. Opptak gjennom Y-veien forutsetter at en person har relevant fagbrev, svennebrev eller yrkeskompetanse fra videregående skole. Studier som tilbys gjennom y-veien er tilrettelagt for personer med yrkesfaglig bakgrunn, og er vanligst innen realfags- og ingeniørutdanninger.

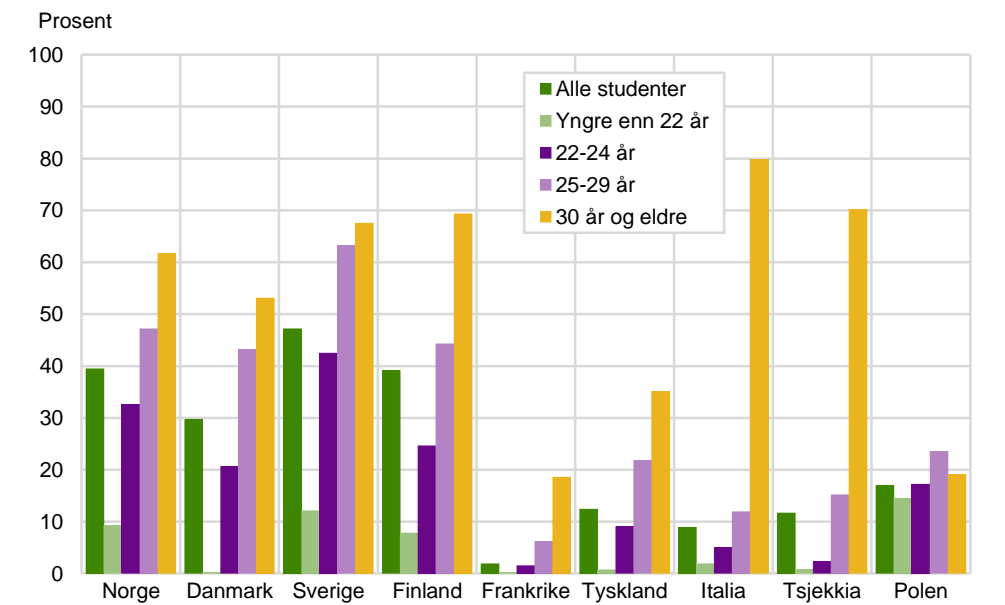
I Norge har 5 prosent av studentene i Eurostudent benyttet seg av Y-veien, og denne andelen varierer mindre mellom ulike aldersgrupper enn det vi ser for realkompetansevurdering. Blant studenter innenfor «tekniske fag, ingeniørfag eller håndverksfag» har 16 prosent kommet inn i høyere utdanning via Y-veien. Videre styrking av Y-veien har også blitt trukket fram som et element i regjeringens satsning «Yrkesløftet»³³.

3.2. Mange studenter i Norden har et langt opphold mellom grunnopplæring og høyere utdanning

Det er langt fra alle studenter som tar fatt på høyere utdanning rett etter fullført videregående skole, og de nordiske landene skiller seg ut med den klart høyeste andelen som har hatt et lengre opphold før de begynte i høyere utdanning for første gang. I Norge har 40 prosent hatt et opphold på mer enn to år. I de fleste Eurostudent-landene ligger tilsvarende prosentandel på rundt eller under 10 prosent. Dette nordiske særtrekket skyldes ikke utelukkende en høy andel som studerer etter fylte 30 år, men gjør seg også gjeldene for yngre studenter.

³³ <https://www.regjeringen.no/no/om-regjeringa/solberg/Regjeringens-satsingsomrader/Regjeringens-satsingsomrader/kunnskap-gir-muligheter-for-alle1/Yrkesfagloftet/id753135/>

Figur 3.3 Studenters som har hatt et opphold på mer enn to år i utdanningen mellom avsluttet skolegang og oppstart i høyere utdanning. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013

Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell B13 og B14.

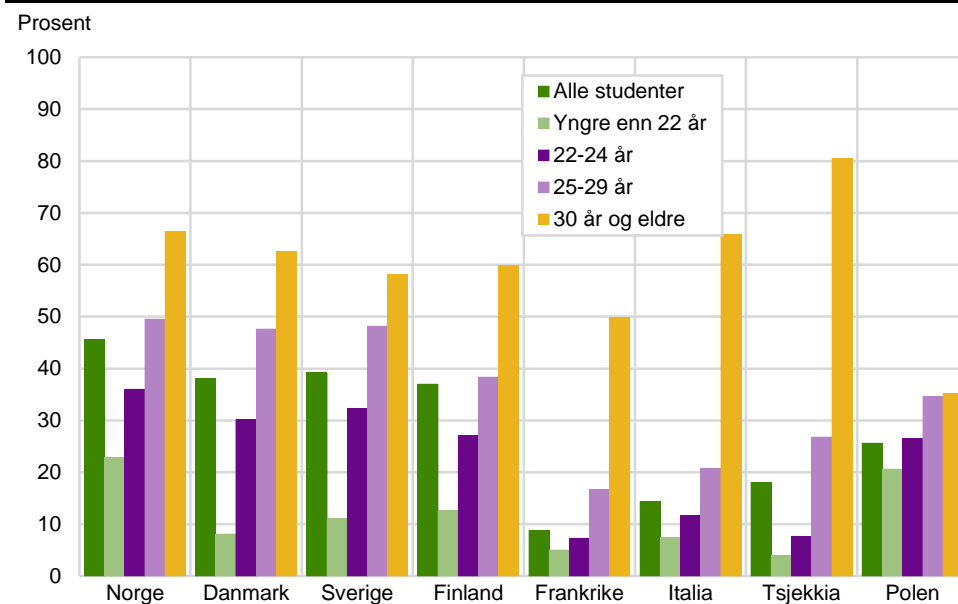
Norge skiller seg fra de andre nordiske landene ved at menn i klart større grad enn kvinner har hatt et opphold på mer enn to år mellom avsluttet grunnopplæring og oppstart i høyere utdanning for første gang. 44 prosent av mannlige studenter har hatt et slikt lengre opphold mot 36 prosent av kvinnene. I Sverige er forholdet omtrent det motsatte.

3.3. Arbeid før oppstart i høyere utdanning - Nær 1 av 4 studenter under 22 år har erfaring fra regelmessig arbeid

Eurostudent gir oss ikke det fulle svaret på hva studenter har bedrevet mens de har hatt et opphold i sitt utdanningsløp før oppstart i høyere utdanning for første gang i denne perioden. Figur 3.4 gir imidlertid en indikasjon på at mange nok har samlet arbeidserfaring i en slik periode. De nordiske landene skiller seg også her ut med den høyeste andelen studenter med erfaring fra regelmessig arbeid (minst ett år og minst 20 timer per uke) før de begynte i høyere utdanning for første gang.

46 prosent av norske studenter oppgir å ha hatt slik arbeidserfaring. De nordiske landene skiller seg særlig ut for aldersgruppen 22-30 år, og for Norge sin del er det iøynefallende at så mange som 23 prosent av studenter i Norge under 22 år oppgir at de har erfaring fra regelmessig arbeid før de begynte i høyere utdanning.

Figur 3.4 Studenter med erfaring fra regelmessig arbeid (minst ett år og 20 t/u) før de begynte i høyere utdanning for første gang. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013

Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell B7 og B8.

Hovedfunn kapittel 3

- Knappe 4 prosent av studentene i Norge har benyttet seg av realkompetansevurdering som en vei inn i høyere utdanning. Ikke uventet er denne andelen høyest – 10 prosent – blant studenter over 30 år. Opptak basert på realkompetansevurdering er noe mindre vanlig blant studenter ved universitet og vitenskapelige høyskoler enn ved øvrige høyskoler (vel 2 prosent versus vel 4 prosent).
- 5 prosent av studentene har benyttet seg av Y-veien, og denne andelen varierer mindre mellom ulike aldersgrupper enn for realkompetansevurdering. Blant studenter innenfor «tekniske fag, ingeniørfag eller håndverksfag» er Y-veien særlig relevant - 16 prosent oppgir å kommet inn i høyere utdanning på denne måten.
- De nordiske landene skiller seg ut ved at mange studenter har hatt et lengre opphold før de begynte i høyere utdanning for første gang. I Norge har 40 prosent hatt et opphold på mer enn to år, sammenlignet med rundt eller under 10 prosent i de fleste Eurostudent-landene. Dette nordiske særtrekket gjør seg gjeldene for alle aldersgrupper.
- De nordiske landene skiller seg også her ut med den høyeste andelen studenter med erfaring fra regelmessig arbeid (minst ett år og minst 20 timer per uke) før de begynte i høyere utdanning for første gang.
- Nær halvparten av norske studenter oppgir å ha hatt erfaring fra regelmessig arbeid før de begynte i høyere utdanning for første gang. De nordiske landene skiller seg særlig ut for aldersgruppen 22-30 år, og for Norge sin del er det iøynefallende at så mange som 1 av 4 studenter under 22 år oppgir at de har erfaring fra slikt regelmessig arbeid.

4. Hvor mye tid bruker studentene på studier og arbeid?

Flere og flere studenter i høyere utdanning – over hele Europa – tar del i lønnet arbeid ved siden av studiene, og spørsmålet om hvordan lønnet arbeid påvirker studiene dukker opp (Orr et al. 2011). Eurostudent sier mye om hvordan studentene i ulike deltakerland disponerer sin egen tid på studier og lønnet arbeid³⁴, og undersøkelsen viser også hvilke motiver som ligger bak for å ha lønnet arbeid blant studentene, og hvordan dette varierer mellom land.

4.1. Timer brukt på studier - Studenter i Norge bruker like mye tid på studier som studenter i andre land

Tall fra Eurostudent viser at studenter i Norge som ikke bor hjemme med sine foreldre (borteboende), bruker i overkant av 29 timer i uka på studier. Studietiden var fordelt på 12 timer til organisert læring³⁵ og 17 timer til egenstudier³⁶. Dette er uforandret fra Eurostudent IV i 2010 til Eurostudent V i 2013.

Dette er også omtrent den samme tidsbruken som studenter i Norge har rapportert i studiebarometeret til Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (NOKUT 2014).

Bachelorstudentene i Norge som ikke bor hjemme hos sine foreldre, bruker 32 timer i uka på studier. Dette er om lag det samme som Bachelorstudentene i de øvrige nordiske landene, med 32-36 timer i uka. For borteboende Masterstudenter i Norge er tidsbruken omtrent som blant Bachelorstudentene. Små forskjeller i tid brukt på studier per uke mellom disse to studentgruppene finner vi ikke bare i Norge, men også i Norden og i Europa for øvrig.

Gjennomsnittet for alle studenter ligger på rundt 29 timer i uka, mens både Bachelor- og Masterstudentene altså bruker rundt 32 timer i uka på studier. Et slikt avvik forklares ved at gruppen «alle studenter» også inkluderer mange studenter på årsstudium og enkeltemner (se kapittel 2.5). Det er heller ingen særlige forskjeller mellom kvinnelige og mannlige studenters tidsbruk på studier og lønnsarbeid en gjennomsnittssuke i 2013.

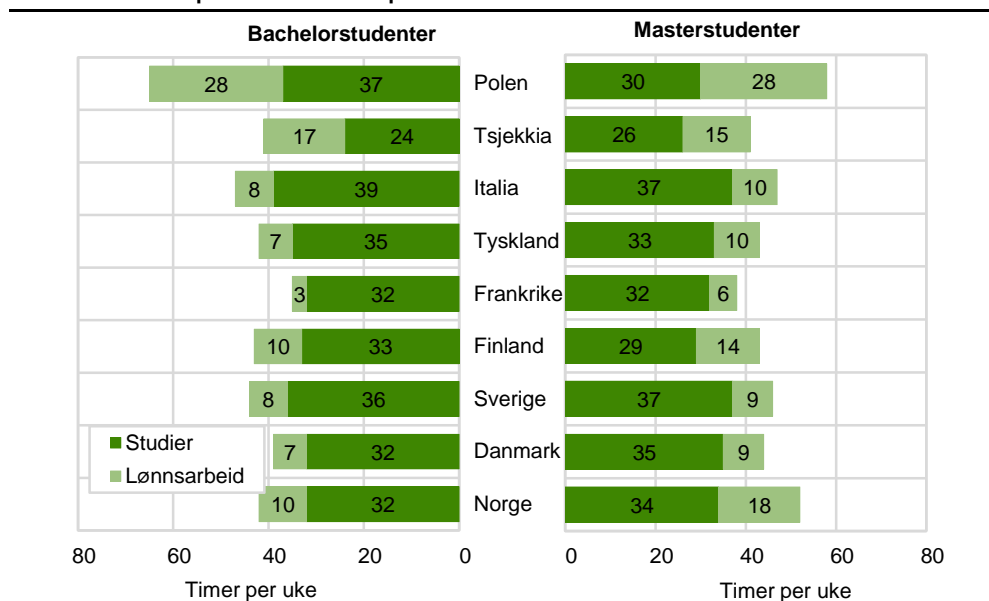
³⁴ Resultatene fra Eurostudent gir ikke svar på hvordan studentene bruker sin tid på ulike sosiale engasjement, omsorgsoppgaver, fritidsaktiviteter og søvn.

³⁵ Organisert læring betyr her undervisning, forelesninger, seminarer og veiledning.

³⁶ Egenstudier betyr her forberedelser, lesing, oppgaveskriving og arbeid i kollokviegrupper.

Figur 4.1. Tidsbruk på studier og lønnsarbeid en gjennomsnittsuke for Bachelor- og Masterstudenter. Studenter som ikke bor hjemme med sine foreldre. Utvalgte europeiske land. Timer per uke. 2013

Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell I1.

Note: Tidsbruken på arbeid blant studenter i Polen er trolig overestimert gitt at samlet tid på studier og arbeid kommer på rundt 60 timer per uke, men reflekterer nok likevel at studentene jobber mye ved siden av studiene

4.2. Arbeid i studieperioden - Halvparten av studentene i Norge hadde lønnet arbeid ved siden av studiene

Det å arbeide ved siden av studiene i høyere utdanning er vanlig i mange land, og noen studentgrupper tar oftere arbeid, og arbeider mer enn andre studentgrupper. Enkelte studier har vist at studenter med vanskeligstilt bakgrunn, eldre studenter og studenter med lite eller ingen økonomisk støtte, oftere har lønnsarbeid (for eksempel Callender 2008, Beerkens et al. 2010). I Eurostudent sin hovedrapport (Hauschildt et al. 2015) går det klart fram at timer brukt på studier og arbeid i uka, varierer mye fra studenter som ikke bor hjemme hos sine foreldre til studenter som fortsatt bor hjemme hos foreldrene. I mer enn halvparten av landene som deltok i Eurostudent er minst 40 prosent av studentene som ikke bor hjemme hos sine foreldre, i arbeid. I Norge har 52 prosent av borteboende studenter hatt lønnet arbeid gjennom hele semesteret i 2013 (Tabell 4.1). Slik er det også i Danmark³⁷, mens drøye 30 prosent av studentene i Finland og Sverige har arbeidet gjennom hele semesteret. Forskjellene mellom de nordiske landene blir langt mindre om man ser på alle som er i arbeid på en eller annen måte, ikke bare de som har lønnet arbeid gjennom hele semesteret. Både i Sverige og i Finland, og en rekke andre europeiske land, er det langt mer vanlig at studentene jobber fra tid til annen, men ikke gjennom hele semesteret.

Tabell 4.1 Andel studenter som arbeider ved siden av studiene gjennom hele semesteret. Studenter som ikke bor hjemme med sine foreldre. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013

	Norge	Danmark	Sverige	Finland	Frankrike	Tyskland	Italia	Tsjekia	Polen
Arbeider	52	50	33	33	14	42	15	46	40
Arbeider 5 timer eller mer	51	46	32	32	13	39	15	44	39

Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell H1.

Note: I Danmark og Italia er deltidsstudenter ikke med i utvalget

Det er også tydelig at de aller fleste studentene som arbeidet gjennom hele semesteret i 2013, også arbeidet 5 timer eller mer per uke.

³⁷ Dette til tross for at det danske utvalget bare inneholder heltidsstudenter.

Eurostudent viser også at studenter som har foreldre med høyere utdanning, i mindre grad har lønnsarbeid enn de studentene som har foreldre uten høyere utdanning. Blant studenter i Norge er det 57 prosent av dem som ikke har foreldre med høyere utdanning, som arbeidet 5 timer eller mer i uka i løpet av hele semesteret. Blant studenter som har foreldre med høyere utdanning, er 46 prosent i arbeid. Dette henger nok sammen med at det er flere studenter over 30 år blant dem som har foreldre uten høyere utdanning.

Mens antall timer i uka brukt på studier var uforandret blant studenter i Norge fra 2010 til 2013, har det vært en økning i antall timer brukt på lønnsarbeid i samme periode. I 2010 brukte studentene i Norge i gjennomsnitt 12 timer i uka på lønnsarbeid, i 2013 brukte de i gjennomsnitt 15 timer i uka. Både deltids- og heltidsstudenter er inkludert, og om lag 20 prosent av alle studentene i Norge var deltidsstudenter i 2013. Slik var det også i 2010.

Det er ikke uventet store forskjeller i tidsbruk mellom heltids- og deltidsstudenter. Deltidsstudentene i Norge bruker hele 31 timer i uka på lønnsarbeid, heltidsstudentene bruker i gjennomsnitt 9 timer. Studenters tidsbruk til lønnsarbeid er noe høyere for Norge i Eurostudent enn hva studentene har oppgitt i den årlige nasjonale spørreundersøkelsen Studiebarometeret – en nasjonal studentundersøkelse om kvalitet i utdanningen – utført av Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (NOKUT 2014), men grunnet noen forskjeller i hvilke studentgrupper som er med i utvalget i disse to undersøkelsene bør man være varsom med direkte sammenligninger.

Som tidligere nevnt bruker Bachelor- og Masterstudentene i Norge bruker omtrent det samme antall timer i uka på studier. Bachelorstudentene bruker flere timer i uka på undervisning enn Masterstudentene, men færre timer på egenstudier. Undervisning er gjerne mer «låste» aktiviteter enn egenstudier, og kan forklare noe av grunnen til at Masterstudentene i gjennomsnitt har flere timer til lønnsarbeid i uka. En Masterstudent i Norge bruker i gjennomsnitt 48 timer i uka til både studier og lønnsarbeid, mens Bachelorstudenten bruker i gjennomsnitt 42 timer.

I noen andre land i Europa er det større forskjeller. I Frankrike bruker Bachelorstudentene om lag det samme antall timer på studier i uka som studentene i Norden, men kun 3 timer i gjennomsnitt på lønnsarbeid. I Tsjekkia bruker Bachelorstudentene 24 timer i uka på studier, mens 17 timer brukes på arbeid. I Polen bruker Bachelorstudentene hele 28 timer i uka til lønnsarbeid, mens disse studentene i snitt også oppgir hele 37 timer på studier³⁸.

4.3. Sammenheng mellom tid på arbeid og studier - Arbeid inntil 10 timer i uka har ingen klar effekt på antall timer brukt på studier

Det å ha lønnet arbeid ved siden av studiene kan gi studentene verdifull arbeids erfaring og ekstra tilskudd til privat økonomi. På den annen side kan arbeidet gå ut over studiene dersom det får for stort omfang.

Eurostudent gjør det mulig for oss å krysse tid studentene bruker på sine studier med hvor mye tid de bruker på lønnsarbeid. Resultatene viser at arbeid inntil 10 timer i uka ikke har noen effekt på hvor mye tid som går til studier. De studentene i Norge som ikke har arbeid i det hele tatt, bruker faktisk noe mindre tid på studier enn de som jobber 1-5 timer i uka (Figur 4.2). Det er derfor ikke et en-til-en

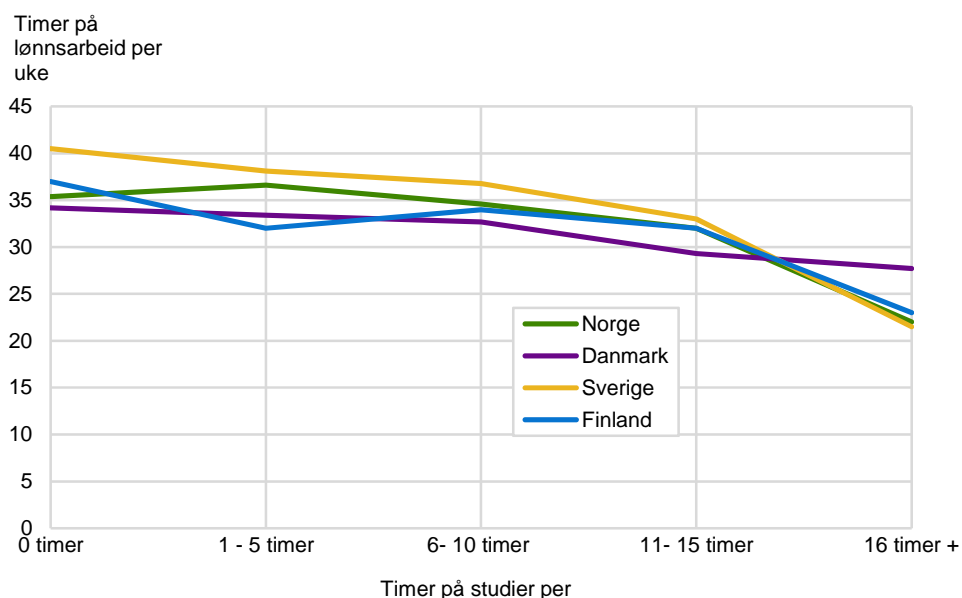
³⁸ 28 timer til lønnsarbeid er nok en overestimert gitt at samlet tid på studier og arbeid da kommer på 65 timer per uke, men reflekterer nok likevel en situasjon der studenter i Polen jobber mye ved siden av studiene.

forhold mellom tidsbruk til studier og tidsbruk til arbeid, og dette understrekes i hovedrapporten til Eurostudent (Hausschildt et al. 2015).

På den annen side har døgnet bare 24 timer, og på et eller tidspunkt vil det være slik at dersom studentene bruker mye tid på lønnsarbeid og andre aktiviteter, så vil dette kunne gå ut over studiene for de aller fleste studentene. Blant studentene som jobber mest, det vil si 11-15 timer per uke, og spesielt blant dem som jobber 16 timer eller mer, er det en tendens til at færre timer blir brukt på studiene.

Det er i første rekke blant de studentene som jobber 16 timer eller mer i uka, hvor det er et mer markert fall i tidsbruk på studier. Mønsteret i Norge sammenfaller med det vi finner i Sverige og Finland. Studenter i Norge som har lønnsarbeid i 16 timer eller mer i uka, bruker i gjennomsnitt 13 timer mindre på studier enn de studentene som ikke har lønnsarbeid. Det er viktig å understreke at Eurostudent gir svar på antall timer brukt på studier og lønnsarbeid, ikke om mindre studietid også medfører dårligere læringsutbytte.

Figur 4.2 Antall timer brukt til studier fordelt etter hvor mange timer studentene bruker på lønnsarbeid i uken. Alle studenter som ikke bor hjemme med sine foreldre. Norden. Timer per uke. 2013

Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell I4

Heltidsstudentene i Norge bruker i gjennomsnitt 9 timer i uka til lønnsarbeid. Da er tidsbruken på lønnsarbeid nesten på det nivået (11-15 timer i uka) hvor vi ser at tid brukt på arbeid virker å begynne å slå ut i redusert tidsbruk på studier.

Eurostudent omfatter også spørsmål om studentene er fornøyd med samlet arbeidsmengde, og om de ønsker å bruke mer tid på studier. Selv om antall timer i uka brukt på studier var uforandret blant studenter i Norge fra 2010 til 2013, og det har vært en økning i antall timer brukt på lønnsarbeid i samme periode, så ønsker mange studenter i Norge mer tid til studier, hele 48 prosent ønsker det.

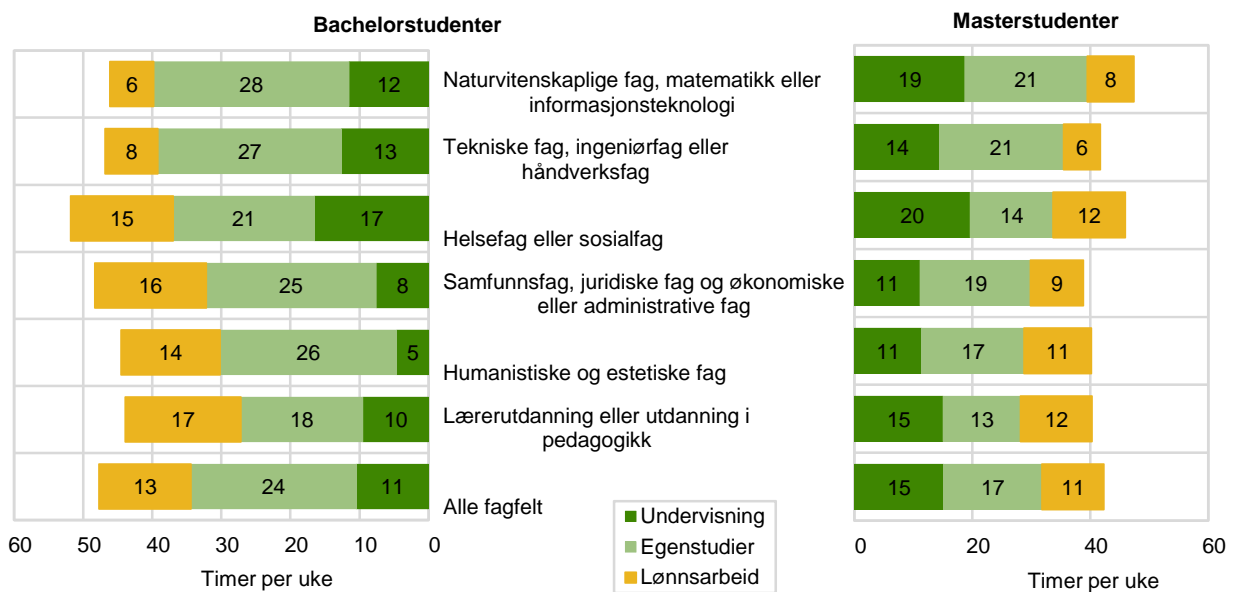
4.4. Tydelige variasjoner i tidsbruk mellom ulike fagfelt

Resultatene fra Eurostudent viser at det er en tendens til at studenter på de fagfeltene som bruker mest tid på sine studier, også er de som bruker minst tid på lønnsarbeid, og omvendt.

Bachelorstudenter i Norge brukte i gjennomsnitt 42 timer i uka på studier og lønnsarbeid i 2013, mens Masterstudentene brukte 48 timer i uka. Både blant

Bachelor- og Masterstudentene ble det brukt drøye 30 timer i uka til studier – i form av både egenstudier og undervisning (se kapittel 4.2). Bachelorstudenter (både hjemme- og borteboende) innen «Tekniske fag, ingeniørfag og håndverksfag» og innen «naturvitenskaplige fag, matematikk og IKT» fag brukte 40 timer i uka på studiene, mens studenter innen andre studieretninger brukte om lag 30 timer i uka på studier. Den totale tidsbruken på jobb og studier er imidlertid lavere for Bachelorstudentene på disse to fagfeltene enn for Bachelorstudenten samlet sett. De brukte altså mindre tid på lønnsarbeid, sammenlignet med studenter på andre fagfelt. Også for Masterstudenter finner vi at studentene innenfor «Tekniske fag, ingeniørfag og håndverksfag» og innen «naturvitenskaplige fag, matematikk og IKT» bruker noe mer tid på studier og mindre tid på lønnsarbeid enn Masterstudenter på andre fagfelt.

Figur 4.3 Tidsbruk på studier og lønnsarbeid en gjennomsnittsuke for Bachelor- og Masterstudenter i Norge, etter fagfelt. Timer per uke. 2013

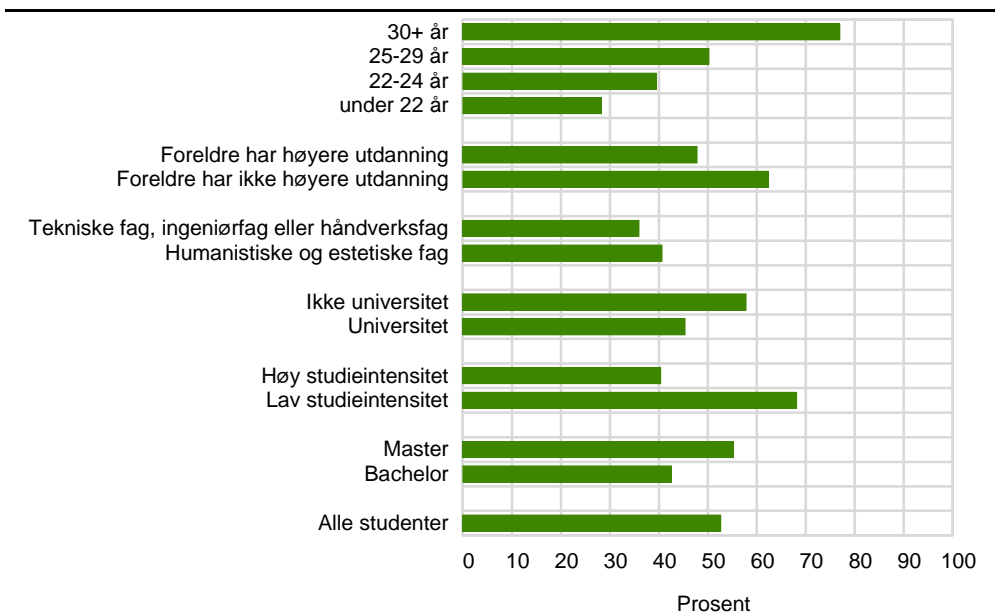
Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell I5

4.5. Over halvparten av studentene har svært relevant arbeid i forhold til studievalg

Studentene i Eurostudent som er i arbeid – regelmessig eller av og til – har også besvart spørsmål om arbeidsforholdet anses å være relevant for den utdanningen de tar. Over halvparten av alle studentene i Norge oppgir å ha et inntektsgivende arbeid som er svært relevant for den utdanningen de tar. I tillegg gir drøye 10 prosent uttrykk for at de har et middels relevant arbeid ved siden av studiene.

Sammen med de andre nordiske landene skiller Norge seg ut med en høy andel studenter som er 30 år eller eldre (se kapittel 2.1). Det er også blant disse studentene som er 30 år eller eldre i Norge, og som har lønnsarbeid, at flest mener å ha et arbeid som er svært relevant for utdanningen. Nær 8 av 10 studenter i Norge i denne aldersgruppen har et slikt arbeid ved siden av studiene. Mange av disse eldre studentene vil nok være i gang med en etter- og videreutdanning, og det vil være naturlig at mange da velger en utdanning som er relatert til og relevant for det de arbeider med. Masterstudentene i Norge har i større grad enn Bachelorstudentene et svært relevant arbeid i forhold til utdanningen, mens rundt 4 av 10 studenter innen ingeniørfag og innen humanistiske fag mener å ha arbeid som er svært relevant for utdanningen (Figur 4.4).

Figur 4.4 Studenter i Norge som vurderer at jobben de har er (svært) relevant for det de studerer. Studenter som har arbeidet regelmessig eller av og til i løpet av semesteret. Prosent. 2013

Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell H11 og H12

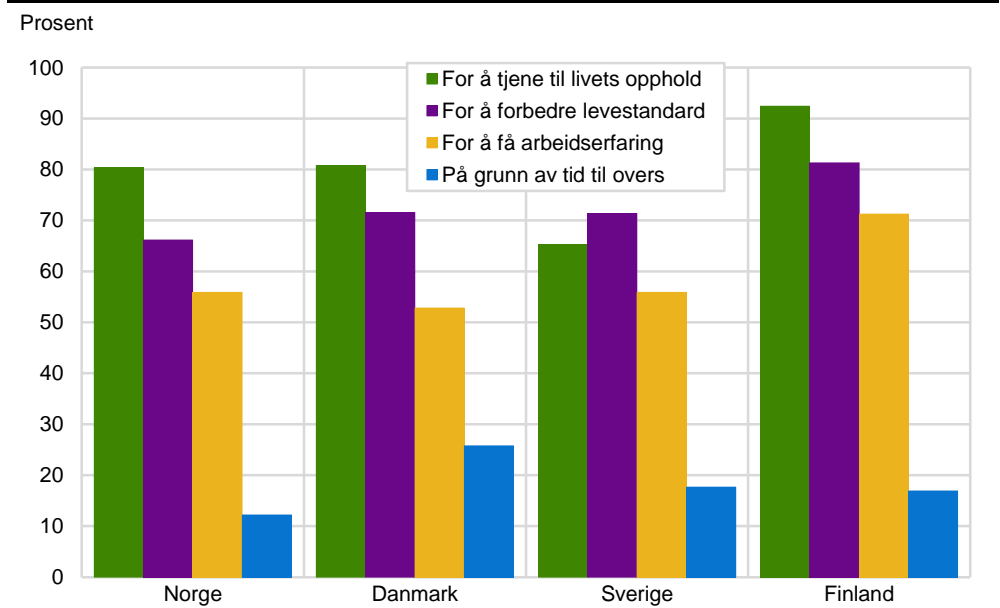
Note: Enhver student som bruker mindre enn 20 timer i uka på studier har lav studieintensitet. Enhver student som bruker mer enn 40 timer i uka på studier (undervisning + egenstudier) har høy studieintensitet.

4.6. Hvorfor arbeider studentene ved siden av studiene?

Det kan være flere ulike grunner til at studentene har lønnsarbeid ved siden av studiene. I Eurostudent er årsakene til lønnet arbeid delt inn etter fire ulike motivasjonsfaktorer – å tjene til livets opphold, å forbedre levestandarden, å få arbeidserfaring og også på grunn av tid til overs. De fleste studentene har lønnsarbeid ved siden av studiene for å forbedre levestandarden, og dette var den vanligste grunnen til arbeid i 2/3 av alle landene som deltok i Eurostudent. I de resterende 1/3 av landene – deriblant Norge, Danmark og Finland – er det vanligst at studentene oppgir det å arbeide for å tjene til livets opphold som grunn for å jobbe i studietiden. Disse to kategoriene («å forbedre levestandarden» og «å tjene til livets opphold») kan imidlertid være vanskelig å skille for respondenter, og forskjeller mellom land kan være påvirket av hvilke formuleringer som er brukt i de nasjonale spørreskjemaene. Det synes likevel klart at økonomiske motiver er de viktigste og hyppigste årsakene til at studenter velger lønnsarbeid ved siden av studiene, ikke bare i Norge men også i alle andre land som deltok i Eurostudent.

Studentenes motivasjon til å arbeide ved siden av studiene påvirkes av foreldrenes utdanningsbakgrunn og studentenes alder. I alle land er det å tjene til livets opphold den vanligste motivasjonsfaktoren til arbeid blant studenter med foreldre uten høyere utdanning. For studenter som har foreldre med høyere utdanning er det vanligst å få arbeidserfaring i et flertall av landene (Hausschildt et al. 2015). Færrest studenter i Norge (litt over 10 prosent) jobber fordi de hovedsakelig har tid til overs. Slik er det også blant de øvrige landene i Norden og i Europa.

Figur 4.5 Studenters motivasjon for å arbeide regelmessig eller av og til i løpet av semesteret. Andel som i (svært) stor grad oppgir at ulike motivasjonsfaktorer var dekkende for dem. Norden. Prosent. 2013

Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell H8

Hovedfunn kapittel 4

- Studenter i Norge som ikke bor hjemme med sine foreldre (borteboende), bruker i overkant av 29 timer i uka på studier. Studietiden var fordelt på 12 timer til organisert læring og 17 timer til egenstudier.
- Både på Bachelor- og Masternivå bruker studenter i Norge om lag like mye tid på studiene som studenter i de øvrige nordiske landene så vel som de fleste andre land som er med i Eurostudent.
- I Norge har 52 prosent av borteboende studenter hatt lønnet arbeid gjennom hele semesteret i 2013. Slik er det også i Danmark, mens kun vel 30 prosent av studentene i Finland og Sverige har arbeidet gjennom hele semesteret. Både i Sverige og i Finland, og en rekke andre europeiske land, er det imidlertid langt mer vanlig at studentene jobber fra tid til annen, men ikke gjennom hele semesteret.
- Mens antall timer i uka brukt på studier var uforandret blant studenter i Norge fra 2010 til 2013, har det vært en økning i antall timer brukt på lønnsarbeid i samme periode. I 2010 brukte studentene i Norge i gjennomsnitt 12 timer i uka på lønnsarbeid, i 2013 brukte de i gjennomsnitt 15 timer i uka.
- Det å ha lønnet arbeid ved siden av studiene kan gi studentene verdifull arbeidserfaring og ekstra tilskudd til privat økonomi. På den annen side kan arbeidet gå ut over studiene dersom det får for stort omfang. Eurostudent viser imidlertid at arbeid inntil 10 timer i uka ikke har noen effekt på hvor mye tid som går til studier, både i Norge og de øvrige nordiske landene.
- Heltidsstudentene i Norge bruker i gjennomsnitt 9 timer i uka til lønnsarbeid. Da har tidsbruken på lønnsarbeid nesten nådd det nivået hvor tid brukt på arbeid virker å slå ut i redusert tidsbruk på studier, og nær halvparten av studentene i Norge oppgir at de ønsker mer tid til studier.
- Samlet arbeids- og studiebelastning er nokså lik på tvers av fagfelt. Studenter på de fagfeltene som bruker mest tid på sine studier («Tekniske fag, ingeniørfag og håndverksfag» og «naturvitenskapelige fag, matematikk og IKT») er også de som bruker minst tid på lønnsarbeid, og omvendt.
- Over halvparten av alle studentene i Norge oppgir å ha et inntektsgivende arbeid som er svært relevant for den utdanningen de tar. I tillegg gir drøye 10 prosent uttrykk for at de har et middels relevant arbeid ved siden av studiene. Yngre studenter har imidlertid i mindre grad arbeid som er relevant for studiene.
- Økonomiske motiver er de viktigste og hyppigste årsakene til at studenter velger lønnsarbeid ved siden av studiene, ikke bare i Norge men også i alle andre land som deltok i Eurostudent. Blant studenter med høyt utdannede foreldre er det noe mer vanlig at det å få arbeidserfaring er en viktig motivasjonsfaktor for å jobbe ved siden av studiene.

5. Opplevd kvalitet og forventet relevans av utdanning

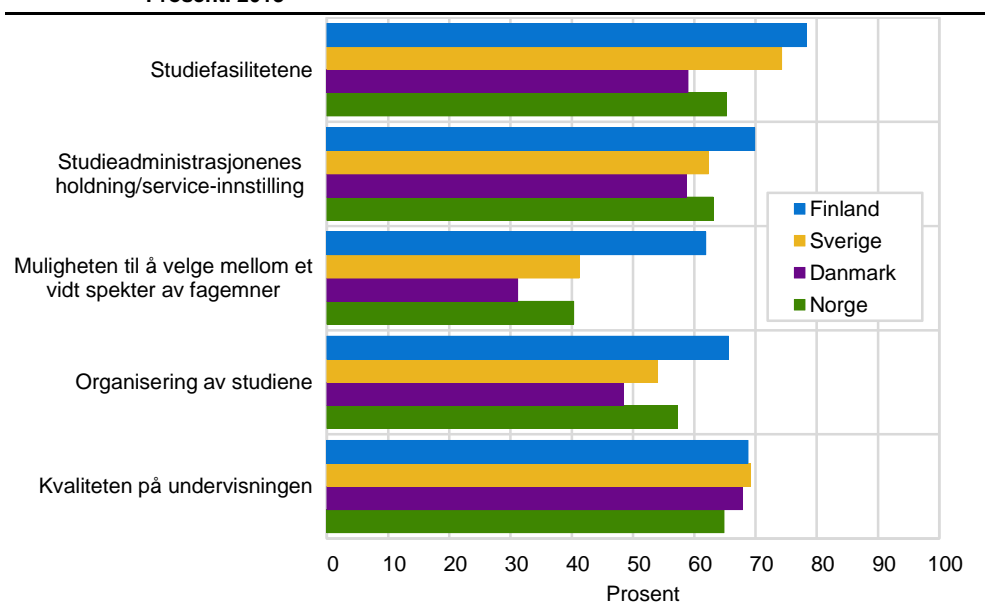
5.1. Tilfredshet med studiene - Blant de nordiske landene er finske studenter klart mest fornøyd med studiene

Eurostudent gir mulighet til å sammenligne hvor fornøyd studenter i ulike land er med forskjellige aspekter ved studiene sine.

Studenter i Norge skiller seg i liten grad ut i sin vurdering av hvor fornøyd de er med undervisningskvalitet, organisering av studiene, studieadministrasjonens service-innstilling og studiefasiliteter. Rundt 60 prosent av studentene sier de er (svært)fornøyd med disse aspektene ved studiene. Dette er midt på treet sammenlignet med andre Eurostudent land.

I en nordisk sammenheng er det interessant å merke seg at studenter i Finland skiller seg ut ved å være særlig fornøyd. I Finland er det for alle de forskjellige aspektene en klart høyere andel enn i Norge som er (svært) fornøyd.

Figur 5.1 Studenters som er svært (fornøyd) med ulike aspekter ved studiene. Norden. Prosent. 2013

Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell J1.

Forskjellen mellom Finland og de andre nordiske land er særlig markant når vi ser på hvor mange som er (svært) fornøyd med muligheten til å velge mellom et vidt spekter av fagemner (vel 60 prosent i Finland versus rundt 40 prosent i Norge og Sverige og vel 30 prosent i Danmark). I Eurydice³⁹ sin beskrivelse av systemet for høyere utdanning i Finland trekkes det fram at “Universities have agreed between themselves on flexible minor subject rights in order to widen the supply of education available to students”⁴⁰.

Både på nasjonalt og internasjonalt nivå er det utarbeidet mer detaljerte kvalitetsbarometre/ rankinger på institusjonsnivå. Basert på et årlig Studiebarometer har NOKUT opprettet en database der man kan se hvordan studenter vurderer ulike sider ved høyere utdanningsinstitusjoner i Norge⁴¹. De norske dataene fra

³⁹ Eurydice er et nettverk av 36 EU- og EØS-land. Nettverket koordineres av Europakommisjon, og har samlet oppdatert informasjon om alle deltakerlandenes utdanningssystem.

⁴⁰ Europa. <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Finland:Bachelor>

⁴¹ <http://www.studiebarometeret.no/no/>

Studiebarometeret inngår også som en del av U-Multirank, en EU-finansiert flerdimensjonal ranking av over 1200 universiteter og høyskoler i mer enn 80 land⁴².

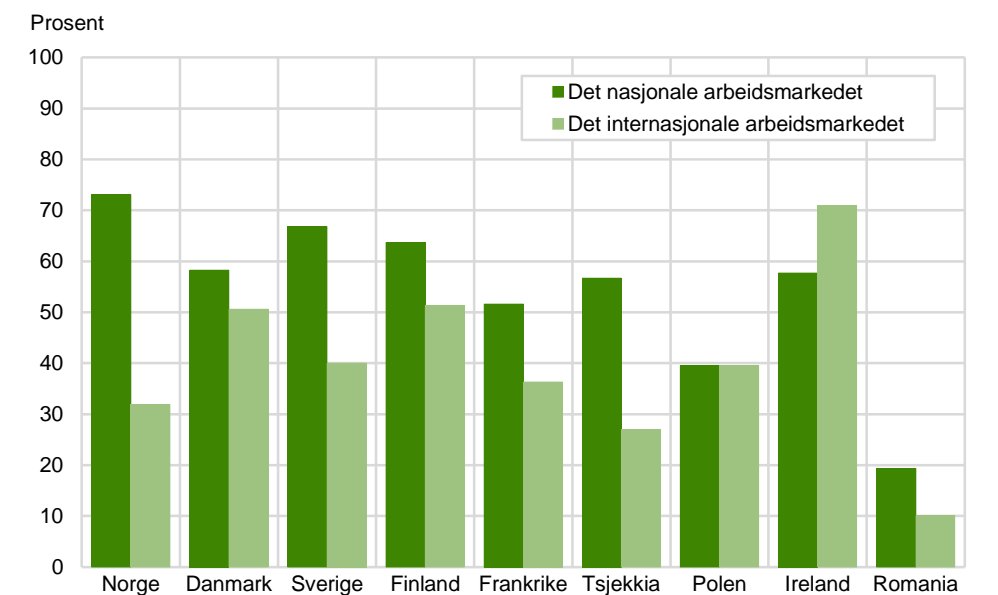
5.2. Jobb etter fullførte studier - Norske studenter ser mer optimistisk på sine sjanser på arbeidsmarkedet innenlands enn studenter i andre land

Relevansen av utdanningen for arbeidsmarkedets behov er et annet viktig kvalitetsaspekt for høyere utdanning, med betydning både for samfunnets produktivitet og konkurransekraft som helhet og for den enkelte students situasjon på arbeidsmarkedet etter endt utdanning.

I Eurostudent V er studienes relevans for fremtidig arbeid kun undersøkt indirekte, gjennom et spørsmål der studentene ble bedt om å vurdere sine muligheter på arbeidsmarkedet etter at de har fullført studiene. Det er viktig å merke seg at svar på et slikt spørsmål reflekterer forhold ved arbeidsmarkedet i det enkelte land vel så mye som trekk ved systemet for høyere utdanning.

Norge er det landet i Eurostudent der vi finner den høyeste andelen som vurderer sine sjanser på arbeidsmarkedet innenlands etter fullførte studier som (svært)gode (73 prosent), rundt 10 prosentpoeng over det vi finner i andre nordiske land og mer enn det dobbelte av det vi finner i flere øst-europeiske land. Kontrasten er som vist i Figur 5.2 særlig stor til Romania, der studentene har minst tro på fremtidig jobbmuligheter av alle Eurostudent-landene.

Figur 5.2 Studenter som vurderer sine sjanser på arbeidsmarkedet etter endt studier som svært (gode). Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013

Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell J4.

Kapittel 2 viste at en stor andel av studentene i Norge er over 30 år. Disse studentene har gjerne en tettere tilknytning til arbeidsmarkedet allerede enn mange av de yngre studentene, og det kunne tenkes at det er denne gruppen som gjør at jobboptimisme blant norske studenter samlet sett er så høy. Av Figur 5.3 ser vi imidlertid at dette ikke er tilfelle. Studentene i Norge innenfor hver enkelt aldersgruppe har mer tro på sine jobbmuligheter etter fullførte studier enn det vi finner i andre land.

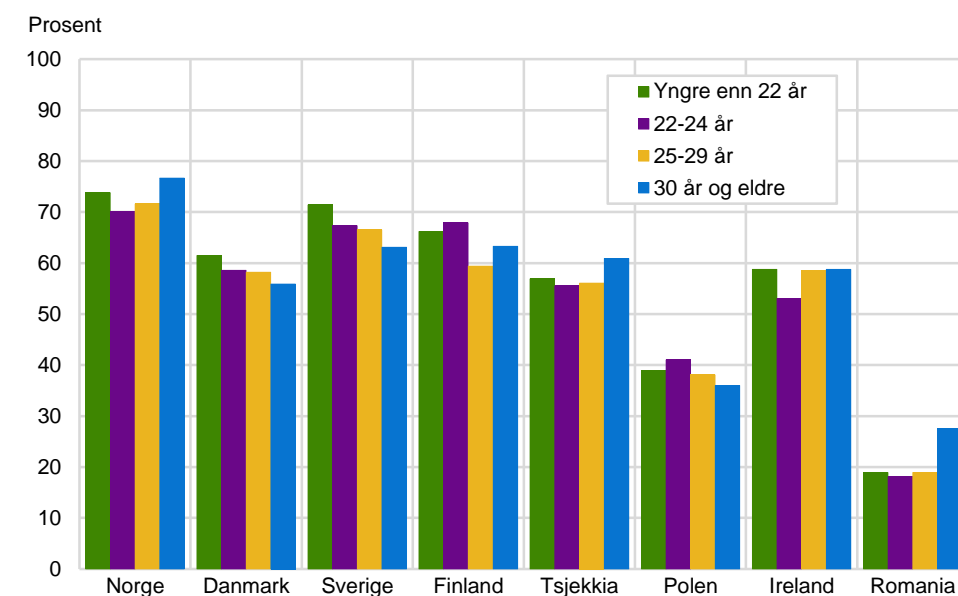
⁴² www.u-multirank.eu

Optimismen blant norske studenter er ikke overraskende i lys av den lave arbeidsledigheten og konjunktursituasjonen i norsk økonomi på tidspunktet da undersøkelsen ble gjennomført i 2013, og gjenspeiler også realiteter i sysselsettingen blant nyutdannede, jevnfør statistikk for EUs referansemål for overgangen fra utdanning til arbeid. I 2014 var vel 86 prosent av nyutdannede (uteksaminert for 1-3 år siden) fra høyere utdanning i alderen 20-34 år i arbeid i Norge, sammenlignet med vel 80 prosent i EU samlet sett.

I kapittel 6.2 i Bologna-rapporten fra 2015 (European Commission/EACEA/Eurydice 2015b) diskuteres ulike ordninger og politiske tiltak for å bedre arbeidsmarkedsrelevans og overgangen fra høyere utdanning til arbeidsmarkedet. Dette inkluderer framskrivinger av kompetansebehov på arbeidsmarkedet, involvering av arbeidsgivere i utvikling av studiers innhold og beslutningstaking i høyere utdanningsinstitusjoner, satsning på karriereveiledning og evaluering/oppfølging gjennom kandidatundersøkelser.

Figur 5.3 Studenter som vurderer sine sjanser på det nasjonale arbeidsmarkedet etter endt studier som svært (gode), etter alder. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013

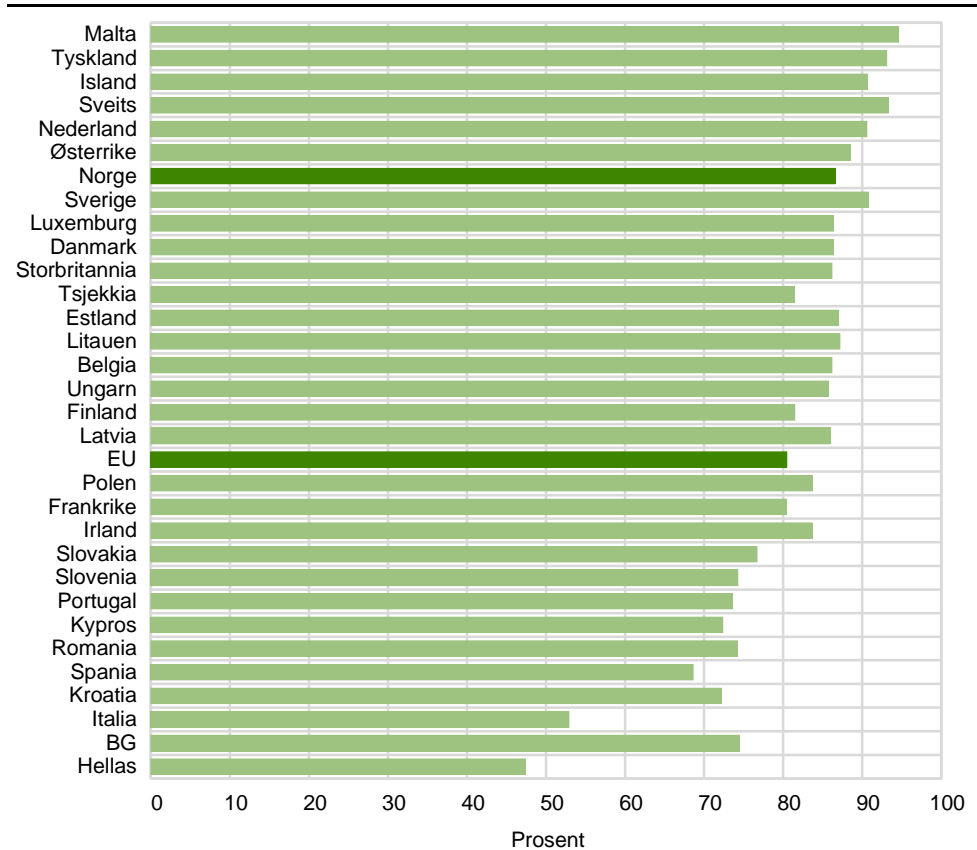

Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell J5.

I den norske Kandidatundersøkelsen undersøkes utdanningens relevans for arbeidslivet mer direkte enn i Eurostudent, ved at Mastergradsutdannede er blitt intervjuet et halvt år etter fullført utdanning. Kandidatundersøkelsen fra 2013 viser at knappe 20 prosent har en form for mistilpasning på arbeidsmarkedet (arbeidsledige, irrelevant eller undersyssetning). Omfanget av slik mistilpasning har ikke økt i perioden 2003-2013, til tross for sterk vekst i antall Mastergradskandidater. Wierss-Jenssen et al. konkluderer med at «dette viser at arbeidsmarkedet har klart å absorbere store kandidatkull, og gir liten støtte til hypotesen om at det utdannes for mange kandidater med mastergrad» (2014: 7).

Kandidatundersøkelsen viser også at de fleste kandidater har en positiv vurdering av utdanningen sin samlet sett (60 prosent svært fornøyd og 32 prosent litt fornøyd). På spørsmål om studiets relevans for arbeidslivet er bildet noe mindre positivt. Ifølge Kandidatundersøkelsen var 37 prosent svært fornøyd og 37 prosent litt fornøyd med relevansen, og Wierss-Jenssen et al. trekker fram at det er klare fagforskjeller. Innenfor fagfeltene humanistiske og estetiske fag, samfunnsfag og primærnæringsfag er det et sammenfall mellom relativt høye andeler mistilpassede (i arbeidsmarkedet) kandidater og lave andeler som er svært fornøyd med utdanningens arbeidslivsrelevans (2014:79).

Figur 5.4 Sysselsatte blant nyutdannede (uteksaminert for 1-3 år siden fra høyere utdanning) 20-34 år. Prosent. 2014

Kilde: Eurostat, European Labour Force Survey (online tabellkode: edat_lfse_24).

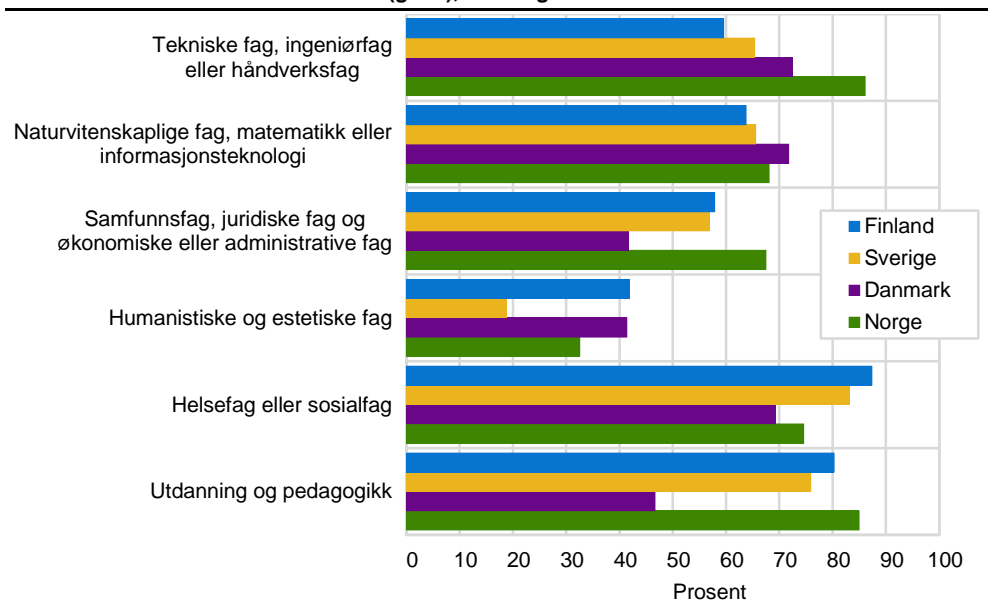
Eurostudent-databasen gir data om vurdering av sjanser på arbeidsmarkedet fordelt på fagfelt kun for Bachelor-studenter. Her finner vi at det er store forskjeller mellom studenter på ulike fagfelt. Norske humaniora-studenter er ikke mer optimistiske enn humaniora-studenter i mange andre land i undersøkelsen, mens optimismen skiller seg særlig ut for tekniske fag, ingeniørfag eller håndverksfag⁴³. I en analyse av samarbeid med arbeidslivet i studietiden finner Næss et al. (2012) at samarbeid med arbeidslivet er mindre vanlig blant studenter innenfor humaniora enn blant studenter på andre fagfelt.

Med unntak av Irland ser vi at studentene har mer tro på jobbmuligheter innenlands enn på det internasjonale arbeidsmarkedet. For Norges del er forskjellen på studentenes vurdering av sine muligheter på det innenlands og internasjonale arbeidsmarkedet særlig markert. Bare 31 prosent av studentene i Norge vurderer fremtidige jobbmuligheter som (svært) gode utenfor landets grenser. Dette er klart lavere enn nivået vi finner i Sverige (40 prosent), Finland (51 prosent) og Danmark (51 prosent).

Disse resultatene bør ikke tolkes som at studenter i Norge er usikker på om de vil ha kompetanse og kvalifikasjoner som er gode nok/relevant for arbeid utenfor Norge. Det er godt mulig at studenter i Norge har et inntrykk av at arbeidsmarkedet ellers i Europa er relativt dårlig (jevnt før økonomiske nedgangstider og høy arbeidsledighet i mange EU-land) og derfor er mindre optimistiske med hensyn på jobbmuligheter i utlandet.

⁴³ Det er her viktig å merke seg at Eurostudent V ble gjennomført i 2013, før den senere tids nedgang i oljepris og innstramminger innenfor oljenæringen og tilknyttet industri.

Figur 5.5 Bachelorstudenter som vurderer sine sjanser på det nasjonale arbeidsmarkedet etter endt studier som svært (gode), etter fagfelt. Norden. Prosent. 2013

Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell J7.

Hovedfunn kapittel 5

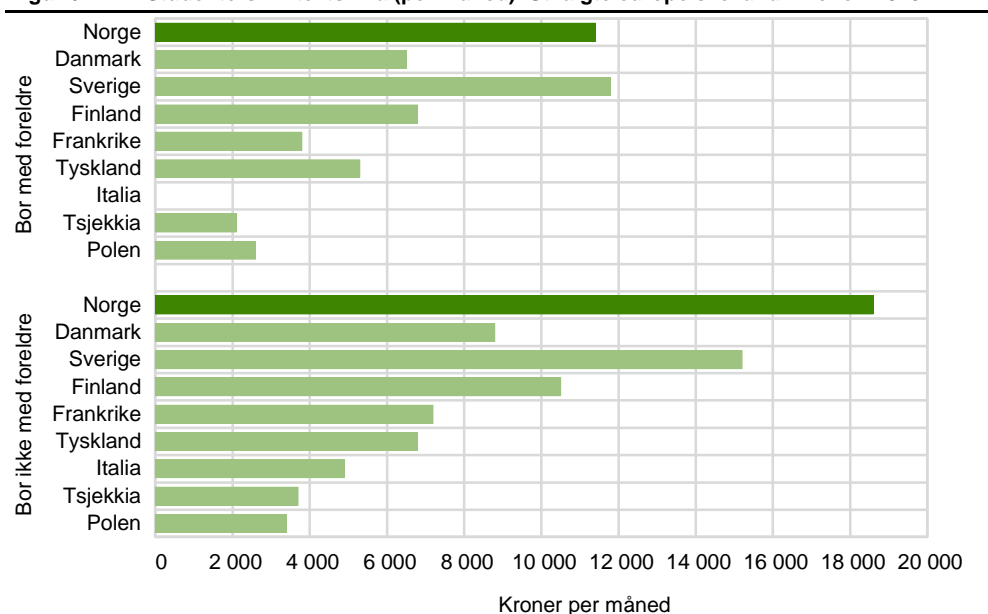
- Rundt 60 prosent av studentene i Norge sier de er (svært)fornøyd med undervisningskvalitet, organisering av studiene, studieadministrasjonens service-innstilling og studiefasiliteter. Dette er midt på treet sammenlignet med andre Eurostudent-land.
- Studenter i Finland skiller seg ut ved å være særlig fornøyde. Forskjellen mellom Finland og de andre nordiske land er særlig markant når vi ser på hvor mange som er (svært) fornøyd med muligheten til å velge mellom et vidt spekter av fagemner (vel 60 prosent i Finland versus rundt 40 prosent i Norge og Sverige og vel 30 prosent i Danmark).
- Norge er det landet i Eurostudent der vi finner den høyeste andelen som vurderer sine sjanser på arbeidsmarkedet innenlands etter fullførte studier som (svært)gode (73 prosent), rundt 10 prosentpoeng over det vi finner i andre nordiske land og mer enn det dobbelte av det vi finner i flere øst-europeiske land. Optimismen blant norske studenter gjenspeiler også realiteter i sysselsettingen blant nyutdannede. I 2014 var vel 86 prosent av nyutdannede (uteksaminert for 1-3 år siden) fra høyere utdanning i alderen 20-34 år i arbeid i Norge, sammenlignet med vel 80 prosent i EU samlet sett.
- Norske humaniora-studenter er imidlertid ikke mer optimistiske med tanke på fremtidig jobb enn humaniora-studenter i mange andre land i undersøkelsen. I en analyse av samarbeid med arbeidslivet i studietiden finner Næss et al. (2012) at samarbeid med arbeidslivet er mindre vanlig blant studenter innenfor humaniora enn blant studenter på andre fagfelt.
- Med unntak av i Irland har studentene mer tro på jobbmuligheter innenlands enn på det internasjonale arbeidsmarkedet. Bare 31 prosent av studentene i Norge vurderer fremtidige jobbmuligheter som (svært) gode utenfor landets grenser.

6. Studentenes økonomi og bosituasjon

6.1. Studentenes inntekter - Støtte fra familie utgjør en mindre del av inntektsgrunnlaget til studenter i Norden enn i øvrige europeiske land

Inntektsnivået blant studenter i Norge er det høyeste i Eurostudent-undersøkelsen, både for studenter som bor med foreldrene (snitt på kr. 11400 per måned) og dem som ikke bor med foreldrene (snitt på kr. 18600 per måned). Til sammenligning er inntektsnivået for sistnevnte gruppe kr. 15200 i Sverige, kr. 10500 i Finland og kr. 8800 i Danmark. Det noe lavere nivået i Danmark må sees i sammenheng med at det danske utvalget kun inkluderer heltidsstudenter, og er derfor ikke direkte sammenlignbart. Det er også viktig å merke seg at innteks- og utgiftsdataene i Eurostudent ikke er kjøpekraftjusterte, noe som gjør at man skal være varsom med å legge for stor vekt på sammenligninger av beløp mellom land.

Figur 6.1 Studenters inntektsnivå (per måned). Utvalgte europeiske land. Kroner. 2013

Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell G1.

Inntektsnivået blant studentene er ikke uventet stigende med alder, og dette gir seg tydeligst utslag i en langt høyere inntekt blant studenter over 30 år enn blant øvrige studenter. I kapittel 2 har vi sett at andelen deltidsstudenter er særlig markert blant studentene over 30 år, og mange i denne aldersgruppen har betydelig inntekt fra arbeid.

I en enkel lineær regresjonsanalyse av sammenhengen mellom samlet inntekt (avhengig variabel) og kjønn, foreldres utdanningsnivå, studiebrøk og alder (uavhengige variabler) for borteboende studenter i Norge (se Tabell 6.1) finner vi at både alder og studiebrøk har statistisk signifikant sammenheng med samlet inntekt når vi kontrollerer for andre bakgrunnskjenntegn. Når kjønn, foreldres utdanningsnivå og studiebrøk holdes konstant ser vi for eksempel at borteboende studenter som er 30 år eller eldre har en forventet samlet inntekt per måned som er vel 13 400 kroner høyere enn studenter under 22 år.

Når det kontrolleres for andre bakgrunnsfaktorer er det interessant å merke seg at vi ikke finner signifikante forskjeller i samlet inntekt mellom borteboende studenter med og uten foreldre med høyere utdanning. Der er heller ikke signifikante kjønnsforskjeller i samlet inntekt.

Tabell 6.1 Sammenhengen mellom samlet inntekt og ulike bakgrunnsfaktorer. Borteboende studenter i Norge. Lineær regresjon. Estimerte koeffisienter. 2013. N=2748

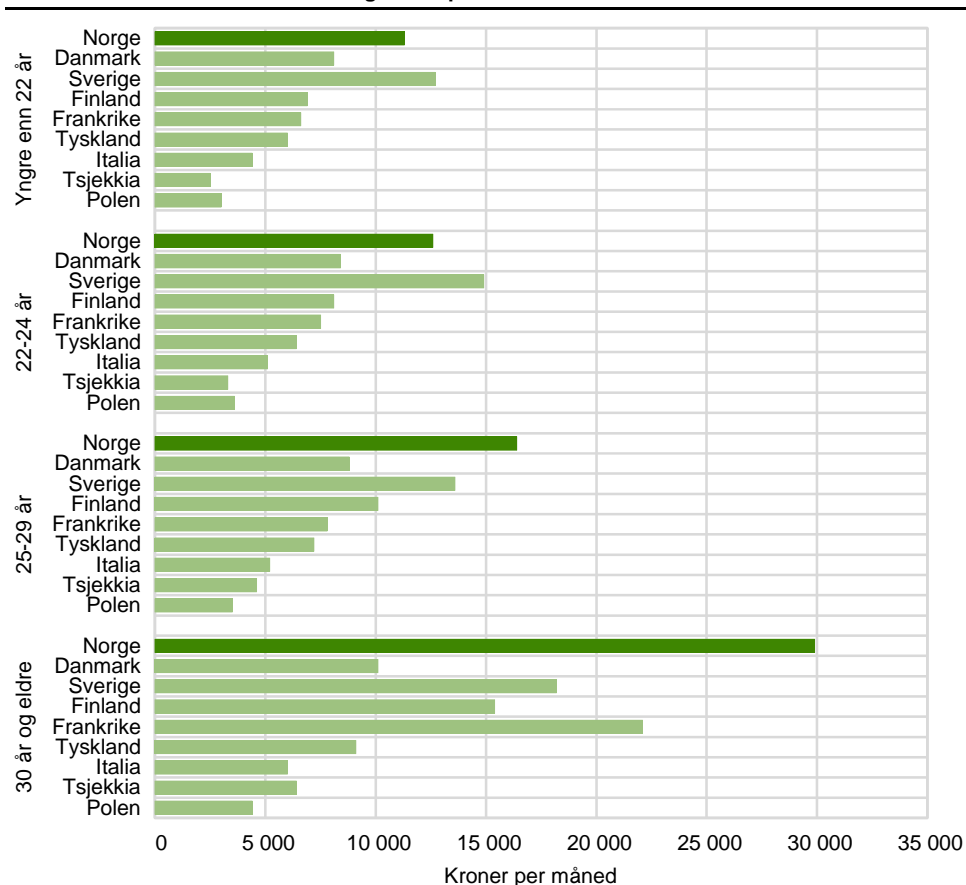
	Estimat	Signifikans ¹
Alder (ref: yngre enn 22 år)		
22-24 år	1 164	0,07
25-29 år	3 941	0,00
30 år og eldre	13 421	0,00
Kjønn (ref: kvinne)		
Mann	-772	0,08
Foreldres utdanningsnivå (ref: foreldre har ikke høyere utdanning)		
Foreldre har høyere utdanning	477	0,31
Studiebrøk (ref: heltid)		
Deltid	9 153	0,00

Kilde: Eurostudent V, Statistisk sentralbyrå

Note: ¹ Ikke statistisk signifikant hvis tallet er større enn 0,05

Som vist i Figur 6.2 er inntektsnivået høyere for borteboende studenter i Norge enn i de andre Eurostudent-landene for alle aldersgrupper, med unntak av studenter under 25 år der nivået er noe høyere i Sverige. Det er ikke klart hva som ligger bak det høye inntektsnivået blant de unge borteboende studentene i Sverige, men det er interessant å merke seg (se Tabell 6.2) at en særlig stor andel av unge svenske studenters inntekt kommer fra andre inntektskilder enn «arbeidsinntekt», «støtte fra familie og naturaloverføringer» og «offentlig studielån og stipend».⁴⁴

Figur 6.2 Studenters inntektsnivå (per måned), etter alder. Studenter som ikke bor hjemme med foreldrene. Utvalgte europeiske land. Kroner. 2013

Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell G2.

Sammensettingen av studentenes inntekt reflekterer godt utbygde ordninger for offentlig studiefinansiering i Norge. På lik linje med i Sverige utgjør offentlig

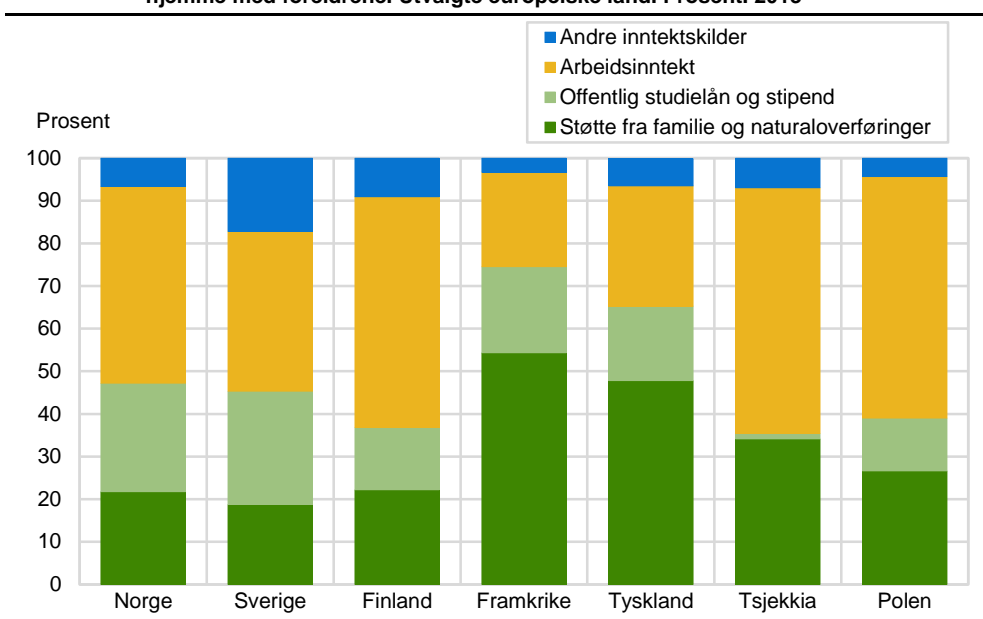
⁴⁴ Andre inntektskilder inkluderer legater og private studielån, offentlige støtteordninger utover studielån og stipend (f.eks. barnebidrag) og andre oppsparte midler.

studielån og stipend rundt en fjerdedel av inntektsgrunnlaget til alle borteboende studenter. I Finland er denne andelen noe lavere (15 prosent av studentenes totale inntekter), men likevel høy sammenlignet med de fleste europeiske land utenfor Norden.

For studenter under 25 år skiller Sverige, Finland og særlig Norge⁴⁵ seg enda tydeligere fra de andre Eurostudent-landene på dette området (se Tabell 6.2). I Norge utgjør offentlig studielån og stipend mer enn halvparten av den samlede inntekten til de yngste borteboende studentene.

Inntekt fra familie og naturaloverføringer⁴⁶ utgjør en lav andel i de nordiske landene (rundt 20 prosent av den samlede inntekten til borteboende studenter), mens det i nær halvparten av Eurostudent-landene utgjør mer enn 50 prosent av studentenes totale inntekt.

Figur 6.3 Sammensetting av studenters månedlige inntekter. Alle studenter som ikke bor hjemme med foreldrene. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013

Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell G1.

Norge er det landet der flest studenter mottar offentlig studiestøtte (76 prosent av alle borteboende studenter).

Andelen øker til hele 94 prosent når vi i Figur 6.4 konsentrerer oss om borteboende studenter i alderen 22-24 år. Figuren viser på den vannrette aksene hvor stor andel av studentene som var mottakere av offentlige studiestøtte, og på den lodrette aksene hvor mye av mottagernes samlede inntekt denne støtten i snitt utgjorde. Norge ligger øverst på begge disse aksene, altså både høyest dekningsgrad og størst betydning for mottagernes samlede inntekt. Det er viktig å merke seg at vi her ikke skiller mellom studielån og stipend. I Norge gis studiestøtten som lån, men for borteboere kan inntil 40 prosent av lånet gjøres om til stipend ved bestått

⁴⁵ Merk at vi ikke har tatt med inntektsfordelingen for studenter i Danmark ettersom sammenlignbarheten er redusert ved at deltidsstudenter ikke er med i det danske datamaterialet. Det danske datamaterialet viser imidlertid at offentlig studielån og stipend er en svært sentral inntektskilde for heltidsstudentene som er dekket av undersøkelsen (62 prosent av deres samlede inntekt).

⁴⁶ I Eurostudent er utgifter som betales av familie/andre på vegne av studenten (f.eks. hvis foreldre betaler leien til huseier der studenten bor) også tatt med i beregningen av studentenes samlede inntekt, under betegnelsen naturaloverføringer.

utdanning⁴⁷. I et flertall av europeiske land gis imidlertid studiestøtten i all hovedsak som stipend.

Tabell 6.2 Sammensetting av studenters månedlige inntekter, etter alder. Studenter som ikke bor hjemme med foreldrene. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013

		NO	SE	FI	FR	DE	CZ	PL
Alle borteboende studenter	Støtte fra familie og naturaloverføringer	22	19	22	54	48	34	27
	Offentlig studielån og stipend	26	27	15	20	18	1	12
	Arbeidsinntekt	46	38	54	22	28	58	57
	Andre inntektskilder	7	17	9	3	6	7	4
	Total	100	100	100	100	100	100	100
Borteboende, yngre enn 22 år	Støtte fra familie og naturaloverføringer	18	16	28	65	61	63	34
	Offentlig studielån og stipend	58	46	30	23	20	3	15
	Arbeidsinntekt	22	20	35	10	15	29	48
	Andre inntektskilder	2	18	8	2	4	5	4
	Total	100	100	100	100	100	100	100
Borteboende, 22-24 år studenter	Støtte fra familie og naturaloverføringer	16	18	22	50	54	44	24
	Offentlig studielån og stipend	50	36	26	21	18	2	11
	Arbeidsinntekt	30	22	42	26	23	46	61
	Andre inntektskilder	4	25	10	3	5	9	5
	Total	100	100	100	100	100	100	100
Borteboende, 25-29 år	Støtte fra familie og naturaloverføringer	22	22	22	40	40	23	20
	Offentlig studielån og stipend	32	33	14	17	18	1	6
	Arbeidsinntekt	41	31	52	38	35	70	69
	Andre inntektskilder	6	14	12	5	7	6	5
	Total	100	100	100	100	100	100	100
Borteboende, 30 år og eldre	Støtte fra familie og naturaloverføringer	25	18	21	15	27	8	19
	Offentlig studielån og stipend	6	9	5	51	11	0	21
	Arbeidsinntekt	60	59	68	31	49	85	61
	Andre inntektskilder	9	13	7	3	14	7	0
	Total	100	100	100	100	100	100	100

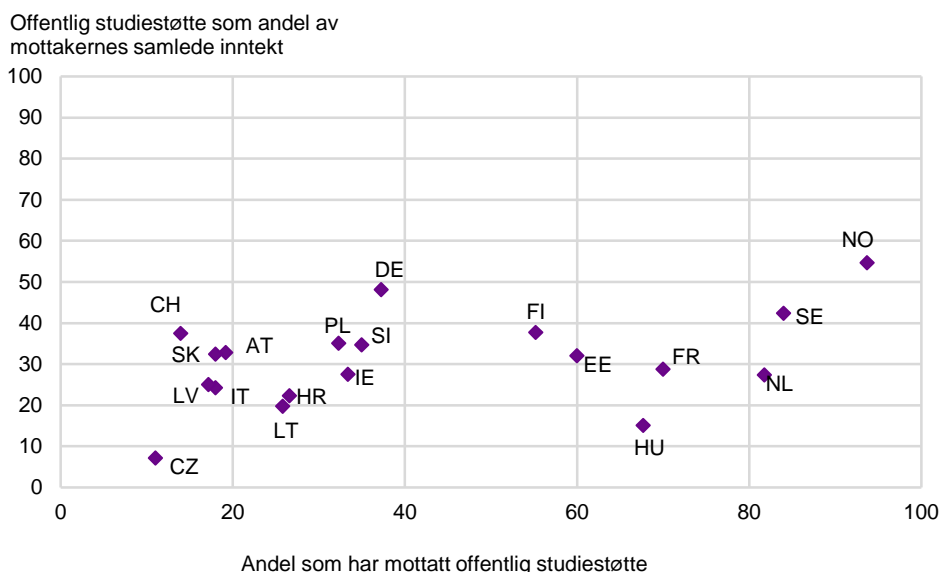
Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell G1 og G2.

Av Figur 6.4 ser vi også land, som f.eks. Tyskland, der offentlig studiestøtte utgjør en høy andel av mottagernes samlede inntekt (i likhet med i Norge), men der det er en lavere andel av alle studenter som mottar slik støtte. I Tyskland er den offentlige studiestøtten i motsetning til i nordiske landene ikke utelukkende knyttet til studenten selv, men avgjøres også av bl.a. familiesituasjon (inkludert en behovsprøving opp mot foreldres inntekt). Videre gis det i motsetning til i Norge ikke offentlig studiestøtte til studenter over 30 (35 for Master) år. I European Commission/EACEA/Eurydice (2014b) blir denne forskjellen mellom nordiske og andre europeiske land også trukket fram:

«National student support systems may consider the student either as an individual or as a member of a family that may need support. In the Nordic countries, in particular, it is the individual who receives support. However, in many other countries, support may depend on overall family circumstances, and some forms of support – tax benefits to parents or family allowances – may be channelled to other members of the family rather than to the student. These forms of support can be found in approximately half of the higher education systems in Europe.» (2014b: 8)

⁴⁷ Se <https://www.lanekassen.no/nb-NO/Stipend-og-lan/Hoyere-utdanning/> for detaljer om offentlige studiestøtte i Norge.

Figur 6.4 Mottakere av offentlig studiestøtte og denne støtten andel av mottakernes samlede inntekt. Aggregerte tall på landsnivå for studenter 22-24 år som ikke bor hjemme med sine foreldre. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013

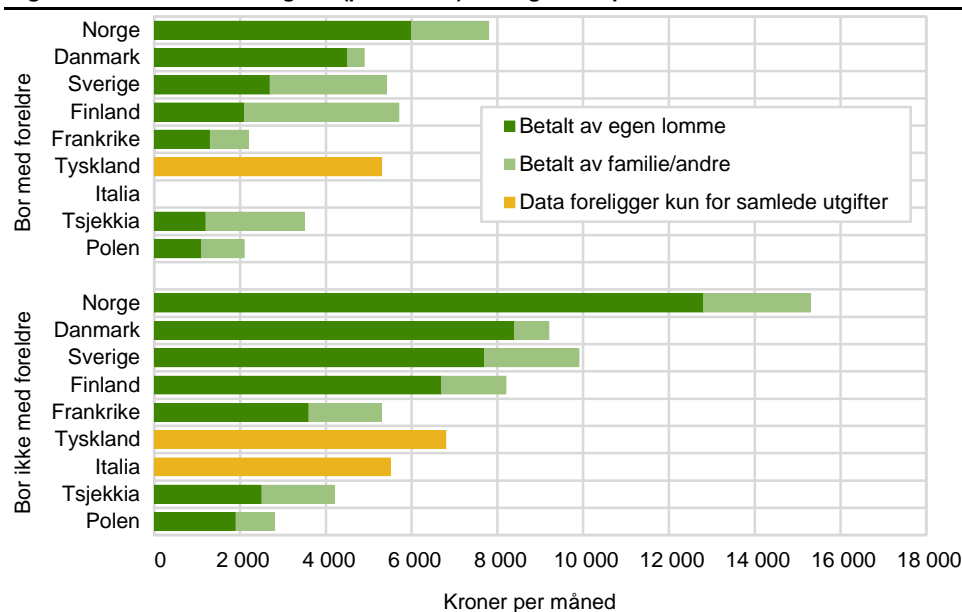
Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell G10.

6.2. Studentenes utgifter - Borteboende studenter har i snitt levekostnader på kr. 15300 i måneden

Ikke uventet viser Eurostudent-dataene for studentenes utgifter et mønster på tvers av land som ligner det vi ovenfor så for inntektene. Studenter i Norge har det høyeste utgiftsnivået både for studenter som bor med foreldrene (snitt på kr. 7900 per måned) og dem som ikke bor med foreldrene (snitt på kr. 15300 per måned). Til sammenligning lå utgiftene i snitt rundt kr. 5-6000 og kr. 8-10000 per måned for disse to gruppene av studenter i de andre nordiske landene.

Studenter i Norge betaler i snitt rundt 80 prosent av utgiftene ut av egen lomme. De resterende 20 prosentene er utgifter som betales av andre på vegne av studenten (f.eks. om foreldre betaler husleie og telefonutgifter for studenten).

Figur 6.5 Studenters utgifter (per måned). Utvalgte europeiske land. Kroner. 2013

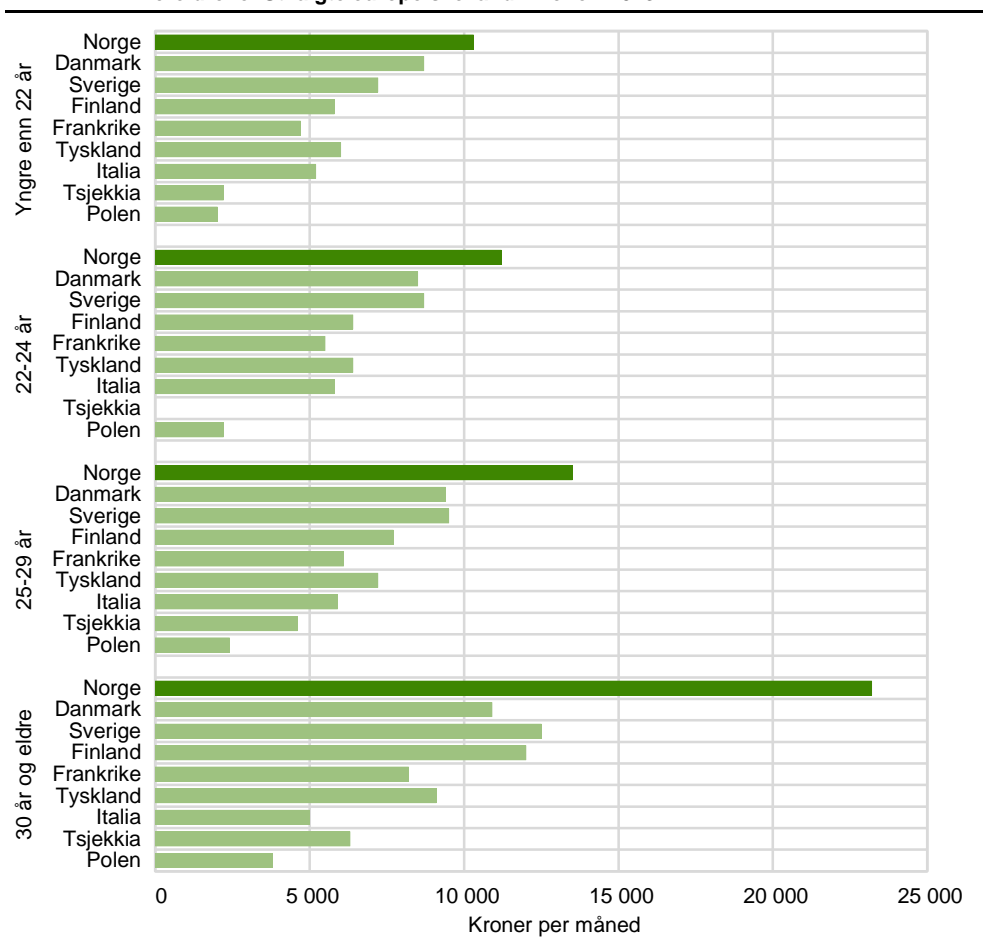
Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell F1.

Blant borteboende studenter er andelen av utgifter som betales av familie/andre lav sammenlignet med øvrige land i Eurostudent. Det er viktig å merke seg at utgifter som betales av familie/andre også er tatt med i beregningen av studentenes samlede inntekt i kapittel 6.1, under betegnelsen naturaloverføringer. I tråd med dette viste kapittel 6.1 at inntekt fra familie og naturaloverføringer utgjør en lav andel av den samlede inntekten til borteboende studenter i de nordiske landene.

Utgiftsnivået blant studentene er som for inntekt stigende med alder, og dette gir seg tydeligst utslag for studenter over 30 år. Gjennomsnittlige utgifter blant studenter over 30 år i Norge er nær det dobbelte av det vi ser i øvrige nordiske land, men likevel godt under nivået for gjennomsnittlig inntekt for studenter i denne aldersgruppen.

Figur 6.6 Studenters utgifter (per måned), etter alder. Studenter som ikke bor hjemme med foreldrene. Utvalgte europeiske land. Kroner. 2013

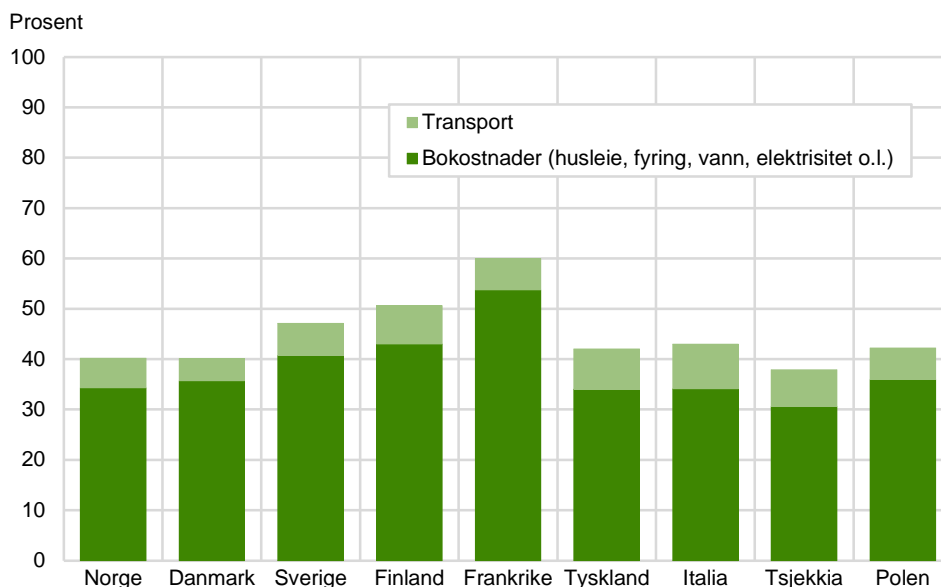
Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell F3.

Den internasjonale databasen for Eurostudent inneholder detaljer kun for et utvalg av utgiftsposter, deriblant bokostnader.

Selv om bokostnadene til borteboende studenter i Norge - i snitt kr. 5200 - er høye sammenlignet med andre land, utgjør disse kun en tredel av studentenes samlede utgifter, en lavere andel enn i alle de andre nordiske land. Det er særlig for borteboende studenter over 30 år at bokostnader som en andel av samlede utgifter er lav sammenlignet med de andre nordiske landene. For yngre borteboende studenter er denne andelen omtrent som i våre naboland. En analyse av resultater fra den nasjonale undersøkelsen om levkår blant studenter fra 2010 (Barstad et al. 2012) viste at studenter under 35 år som eier egen bolig har lavere boutgifter som andel av disponibel inntekt enn studenter under 35 år som leier studentbolig eller bolig på det private markedet.

Frankrike skiller seg for øvrig ut ved at bokostnader utgjør mer enn 50 prosent av de borteboende sine samlede utgifter. Mange av disse franske studentene vil imidlertid være i en inntektsgruppe som gjør at de kvalifiserer for å motta offentlig bostøtte (APL – *aide personnalisée au logement*).

Figur 6.7 Sammensetting av studenters månedlige utgifter, etter utvalgte utgiftsposter. Alle studenter som ikke bor hjemme med foreldrene. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013

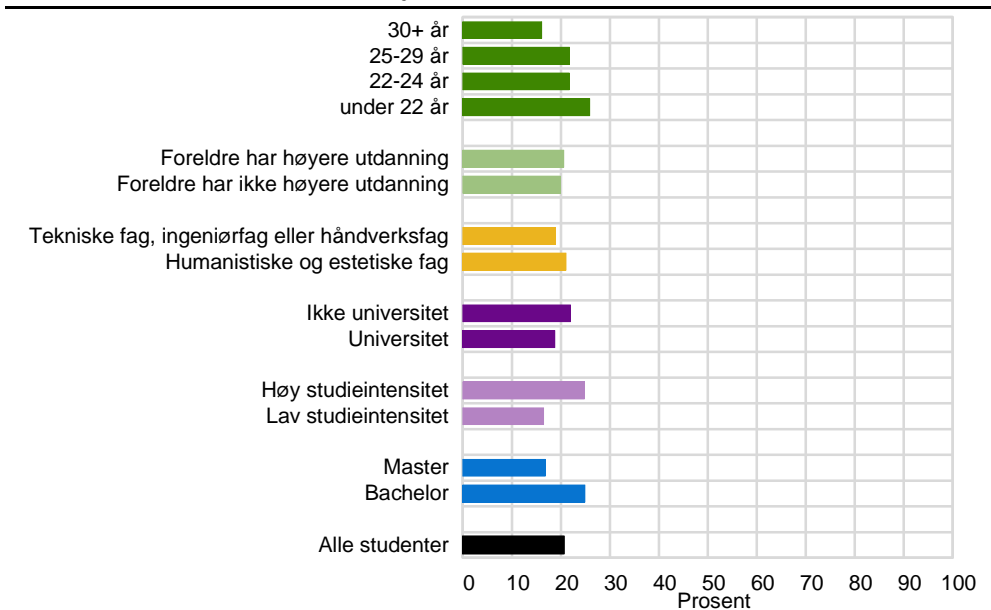
Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell F2.

6.3. Strekker pengene til? - 1 av 5 borteboende studenter føler i svært stor grad at pengene ikke strekker til

Selv om Norge er et land med høy gjennomsnittsinntekt blant studentene, rapporterer likevel 1 av 5 borteboende studenter i Norge at de i svært stor grad føler at pengene ikke strekker til. Grunnet avvikende spørsmålsformulering er resultatene ikke sammenlignbare med andre land.

Blant borteboende norske studenter, finner vi at studenter på Bachelor oppgir dette i større grad enn Masterstudenter (25 versus 17 prosent). Andelen borteboende studenter som i svært stor grad føler pengene ikke strekker til synker også med økende alder. Dette henger nok til en viss grad sammen med at det er en høyere andel av de eldre studentene som studerer deltid, og som dermed ofte vil ha nær full jobb og arbeidsinntekt i studietiden. I tråd med dette ser vi at borteboende studenter med høy studieintensitet i større grad oppgir at pengene ikke strekker til enn studenter med lav studieintensitet (25 versus 17 prosent).

I tillegg til gruppene som er spesifisert i Figur 6.8 har vi sett på hvordan følelsen av at pengene i svært stor grad ikke strekker til samvarierer med bosituasjon og inntektsnivå. Ikke uventet oppgir flere personer i de laveste inntektsdesilene at pengene i svært stor grad ikke strekker til enn personer i de øverste inntektsdesilene (29 prosent i de tre laveste inntektsdesilene for borteboende studenter og 14 prosent i de tre øverste inntektsdesilene). Studenter som bor hjemme med foreldrene oppgir i noe lavere grad enn borteboende studenter at pengene ikke strekker til (16 prosent av studenter som bor hjemme med foreldrene opplever at pengene i svært stor grad ikke strekker til).

Figur 6.8 Studenter i Norge som oppgir at de i svært stor grad føler pengene ikke strekker til. Studenter som ikke bor hjemme med foreldrene. Prosent. 2013

Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell F7 og F8.

Tidligere nasjonale levekårsundersøkelser blant studenter har vist at andelen studenter under 35 år som har vanskeligheter med å klare løpende utgifter til for eksempel mat, bolig eller transport gikk ned fra 27 til 18 prosent i perioden 2005 til 2010 (Barstad et al. 2012).

6.4. Hvordan er boligsituasjonen til studentene? - Studenter i Finland er klart mer fornøyd med tilrettelagte studentboliger enn studenter i Norge

Eurostudent viser at studentene i Norden flytter tidlig hjemmefra sammenliknet med studenter i andre europeiske land. Av studentene i Norge under 22 år bodde kun 21 prosent med foreldrene. I gruppen 22-24 år er denne andelen sunket til 10 prosent. Til sammenlignet bor 78 prosent av italienske studenter i disse aldersgruppene fremdeles med foreldrene.⁴⁸ Som nevnt i kapittel 6.1 er kriterier for å motta offentlig studiestøtte i de nordiske landene i større grad knyttet kun til studenten selv og ikke hans/hennes familie enn det vi finner i andre land. Dette kan tenkes å bidra til en økonomisk uavhengighet fra foreldrene som gjør det lettere å flytte tidlig hjemmefra.

I Norden bor nær ingen av studentene over 30 år lenger hjemme med foreldrene, og i denne aldersgruppen er det også uvanlig å bo hjemme i de fleste andre landene som er med i Eurostudent. Det er imidlertid unntak som Polen og Italia der henholdsvis 51 og 42 prosent av studentene over 30 år bor hjemme med foreldrene.

Tabell 6.3 Studenter som bor hjemme med foreldrene, etter alder. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013

	Norge	Danmark	Sverige	Finland	Frankrike	Tyskland	Italia	Tsjekkia	Polen
Alle studenter	9	6	12	4	34	24	75	32	41
Yngre enn 22 år	22	20	35	11	42	34	78	41	41
22-24 år	10	7	12	5	26	25	78	36	38
25-29 år	5	2	5	3	17	17	71	27	43
30 år og eldre	1	1	1	0	5	9	42	7	51

Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell E1 og E2.

15 prosent av alle studenter i Norge bor i en bolig som er tilrettelagt for studenter (i Norge er dette typisk boliger gjennom Studentsamskipnaden). Dette er noe høyere

⁴⁸ Unge voksnes bomønster i Italia og Norge er drøftet i Kjeldstad (2014).

enn i Danmark (11 prosent)⁴⁹, men klart lavere enn i Finland (32 prosent) og Sverige (28 prosent). Studenter ved universitet bor i større grad i studentboliger enn øvrige studenter (20 prosent versus 11 prosent.). Det er også noe mer vanlig blant Masterstudenter enn Bachelorstudenter å bo i en studentbolig (21 versus 15 prosent).

Tabell 6.4 Studenter som bor i en bolig som er tilrettelagt for studenter, etter utdanningsinstitusjon. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013

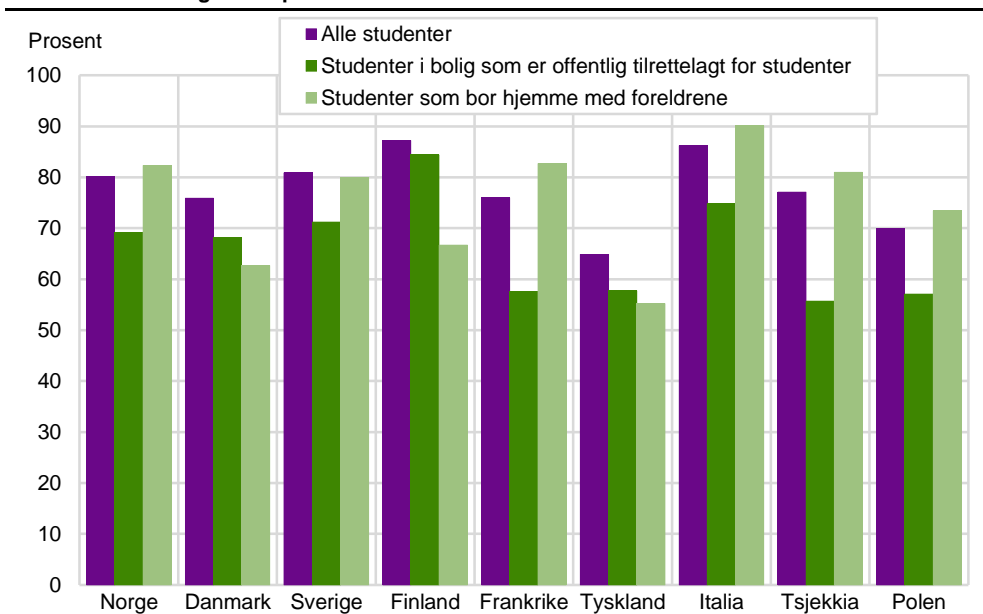
	Norge	Danmark	Sverige	Finland	Frankrike	Tyskland	Italia	Tsjekkia	Polen
Alle studenter	15	11	28	32	13	11	2	20	12
Studenter ved universitet (inkl. vitenskaplige høyskoler)	20	14	28	33	11	12	2	21	15
Studenter ved øvrige høyere utdanningsinstitusjoner	11	9		30	18	9		5	8
Bachelorstudenter	15	11	26	33	12	11	2	20	12
Masterstudenter	21	13	34	30	11	9	3	20	12

Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell E1 og E2.

Studenter i Norge er i høy grad fornøyd med boligen de bor i (over 80 prosent er fornøyd eller svært fornøyd). Denne andelen er noe lavere (knappt 70 prosent) blant dem som bor i studentboliger.

I Norge og Sverige er rundt 80 prosent av studentene som bor hjemme med foreldrene svært (fornøyd) med boligen de bor i, mens i Danmark og Finland er denne gruppen i mindre grad fornøyd.

Figur 6.9 Andel studenter som er svært (fornøyd) med boligen de bor i, etter bosituasjon. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013

Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell E5.

Utenfor Norden er det interessant å merke seg at studenter i Tyskland er mindre fornøyd med bosituasjonen enn studenter i andre land i Eurostudent. I Italia er studentene derimot mer fornøyd enn i de fleste andre land, og hele 9 av 10 studenter som bor hjemme med foreldrene er svært (fornøyd) med boligen de bor i. Dette høye tallet er interessant i lys av at det er svært mange studenter i Italia som

⁴⁹ Dette til tross for at det danske utvalget ikke inneholder deltidsstudenter

bor hjemme, og det kan gi en pekepinn på at det å bo hjemme er noe studentene i Italia synes er en god løsning for dem.

For studenter som ikke bor hjemme med foreldrene er de eldre studentene (30 år+) klart mer fornøyd med boligen de bor i enn de yngste studentene (yngre enn 22 år). Andelen som sier de er svært (fornøyd) med boligen er henholdsvis 87 og 73 prosent i disse to gruppene. Vi finner lignende forskjeller i Sverige og Danmark, mens det i Finland er liten forskjell mellom ulike aldersgrupper. En faktor som kan tenkes å bidra til slike små aldersforskjeller i Finland er at mange studenter i Finland (og da særlig studenter under 30 år) bor i tilrettelagte studentboliger, og at de i stor grad er fornøyd med disse boligene, jevnfør Tabell 6.4 og Figur 6.9.

Hovedfunn kapittel 6

- Inntektsnivået (ikke kjøpekraftsjustert) blant studenter i Norge er det høyeste i Eurostudentundersøkelsen, både for studenter som bor med foreldrene (snitt på kr. 11400 per måned) og dem som ikke bor med foreldrene (snitt på kr. 18600 per måned).
- Når det kontrolleres for andre bakgrunnsfaktorer finner vi at både stigende alder og det å jobbe deltid gir seg utslag i økt inntekt for borteboende studenter. Når andre faktorer holdes konstant er det imidlertid ikke signifikante forskjeller i samlet inntekt mellom borteboende studenter med og uten foreldre med høyere utdanning, eller mellom menn og kvinner.
- På lik linje med i Sverige utgjør offentlig studielån og stipend rundt en fjerdedel av inntektsgrunnlaget til alle borteboende studenter. I Finland er denne andelen noe lavere (15 prosent), men likevel høy sammenlignet med de fleste andre europeiske land. For studenter under 25 år skiller Sverige, Finland og særlig Norge seg enda tydeligere ut på dette området.
- Norge er det landet der flest studenter mottar offentlig stipend eller lån. I tillegg har også den offentlige studiestøtten større betydning for mottagernes samlede inntekt enn i andre land.
- Inntekt fra familie og naturaloverføringer utgjør en lav andel i de nordiske landene (rundt 20 prosent av den samlede inntekten til borteboende studenter), mens det i nær halvparten av Eurostudent-landene utgjør mer enn 50 prosent av studentenes totale inntekt.
- For studentenes utgifter er det et mønster på tvers av land som ligner det vi finner for inntektene. Studenter i Norge har det høyeste utgiftsnivået både for studenter som bor med foreldrene (snitt på kr. 7900 per måned) og dem som ikke bor med foreldrene (snitt på kr. 15300 per måned).
- Bokostnadene til borteboende studenter i Norge (i snitt kr. 5200) er høye sammenlignet med andre land, men utgjør kun en tredel av studentenes samlede utgifter, en lavere andel enn i alle de andre nordiske land. For studenter under 30 år er denne andelen imidlertid omtrent som i våre naboland.
- 1 av 5 borteboende studenter i Norge oppgir at de i svært stor grad føler at pengene ikke strekker til. Borteboende studenter med høy studieintensitet oppgir i større grad at pengene ikke strekker til enn studenter med lav studieintensitet (25 versus 17 prosent).
- Eurostudent viser at studentene i Norden flytter tidlig hjemmefra sammenliknet med studenter i andre europeiske land. Av studentene i Norge under 22 år bodde kun 21 prosent med foreldrene. I gruppen 22-24 år er denne andelen sunket til 10 prosent.
- 15 prosent av alle studenter i Norge bor i en bolig som er tilrettelagt for studenter. Dette er klart lavere enn i Finland (32 prosent) og Sverige (28 prosent). Studenter i Norge er i høy grad fornøyd med boligen de bor i (over 80 prosent er fornøyd eller svært fornøyd). Denne andelen er noe lavere (knappt 70 prosent) blant dem som bor i studentboliger.

7. Studiemobilitet

Internasjonalisering av utdanning står høyt på den utdanningspolitiske agendaen, og både internasjonale og norske utdanningsmyndigheter jobber for å tilrettelegge for studieopphold i utlandet. Tall fra Lånekassen viser at antall norske delstudenter i utlandet har økt gradvis de siste årene (Lånekassen 2013). Studiemobilitet er dessuten høyt prioritert i EU-samarbeidet om utdanning, hvor det er satt av store ressurser til både studie- og praksisopphold i andre land (SIU 2015). Stortingsmeldingen om internasjonalisering av utdanning fra 2009 begrunner viktigheten av å satse på internasjonalisering av utdanning med at den globale konkurranse-dyktigheten trenger samfunnsborgere og arbeidstakere med internasjonal kunnskap og erfaring (Stortingsmelding nr. 14 2008-2009).

Et viktig prinsipp i utdanningspolitikken er at den skal gi de samme mulighetene til alle lag av befolkningen, og dette gjelder også de som tar et studieopphold i utlandet. Tallene fra Eurostudent kan være med på å belyse hva som kjennetegner studenter som drar utenlands, både i Norge og de andre deltakende landene. I tillegg kan tallene være med på å identifisere hvilke grupper som velger å bli hjemme, for så og si noe om hva som kan være årsaken til at de ikke drar utenlands for å studere. I motsetning til årlig statistikk over studiemobilitet fra Lånekassen, vil tallene fra undersøkelsen si noe om studentmassen som har vært delstudenter i utlandet *også tidligere* i løpet av deres høyere utdanning. Tallene for studiemobilitet i Eurostudent omfatter bare de som har tatt deler av en grad i utlandet, ikke de som har tatt en hel grad i utlandet (gradsmobilitet).

7.1. Høy studiemobilitet blant studenter i de nordiske landene

Tallene fra Eurostudent viser at 16 prosent av de norske studentene har hatt et studieopphold i utlandet som utgjorde en del av en høyere utdanning. Dette er to prosentpoeng mer enn ved forrige eurostudentundersøkelse (Arnesen et al. 2011). Det var i tillegg 16 prosent av de spurte som svarte at de har planer om å ta deler av studiene utenlands. Selv om de aller fleste velger å bli hjemme hele studietiden, har Norge, sammen med de andre nordiske landene den største andelen studenter som har vært i utlandet som deler av studiene. Polen har den minste gruppen - der kun 4 prosent av studentene har studert i utlandet. Til gjengjeld svarte nesten 1 av 4 av de polske studentene at de har *planer* om et studieopphold i utlandet.

Lengden på utenlandsoppholdet varierer i stor grad fra land til land, også innenfor Norden. De norske studentene oppholder seg i utlandet i gjennomsnitt 8,6 måneder, noe som nesten er dobbelt så lenge som de danske studentene. Svenskene er på sin side de som har de lengste utenlandsoppholdene med 13 måneder i gjennomsnitt.

I tråd med data fra Lånekassen, viser resultatene fra undersøkelsen at USA er det landet med flest norske studenter, tett etterfulgt av Storbritannia (SIU 2015)⁵⁰. Satsing på økt samarbeid med Nord-Amerika som studiedestinasjon kan være en av flere forklaringer på det høye antallet norske studenter i USA (SIU 2015). Danske og svenske studenter velger også USA som den mest populære studiedestinasjonen, mens de finske studentene har Tyskland og Sverige på topp. Mens de tyske studentene drar til Spania, reiser de franske og italienske studentene til Storbritannia for å studere.

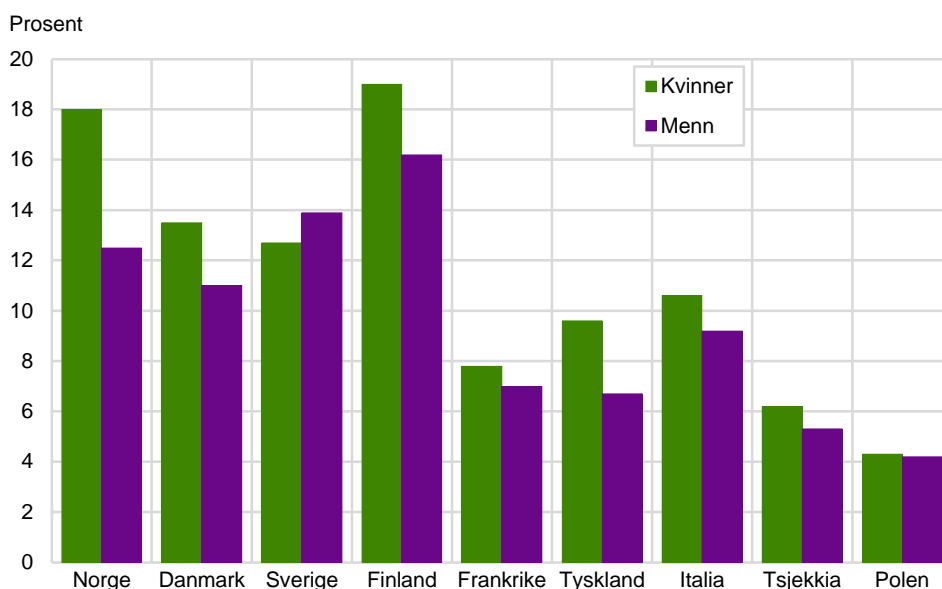
⁵⁰ Dette gjelder delstudenter. For de som tar en hel grad i utlandet viser statistikk for høyere utdanning at Storbritannia er det klart mest populære studielandet.

7.2. Mobilitet og kjønn - Flest kvinner i starten av 20-årene tar deler av studiene i utlandet

Kvinnene utgjør den største andelen av de mobile studentene i alle landene foruten Sverige, der det er noen flere menn enn kvinner som har studert utenlands. På samme måte som omtrent 60 prosent av alle studenter er kvinner, er kvinneandelen av de som studerer i utlandet rundt 60. Sammen med Tyskland har Norge den største kvinneandelen blant de som har studert i utlandet.

Eurostudent viser at 18 prosent av kvinnene har hatt et studieopphold i utlandet, mens det samme gjelder for 13 prosent av mennene. Andelen av de som har vært ute varierer også etter alder. 19 prosent i alderen 22-24 år versus 14 prosent av dem som er 30 år eller eldre har vært utenlands i studietiden. Tall fra Lånekassen viser også at kvinner i alderen 22-24 var den desidert største gruppen delstudenter i utlandet i skoleåret 2012/2013 (Lånekassen 2013). Det er ikke overraskende at flere i den yngre garden velger å ta et utenlandsopphold, da de som oftest har et mindre forpliktende familieliv og dermed et mer fleksibelt studentliv. På den annen side er denne aldersgruppen gjerne på et tidligere stadium i sine studier enn eldre studenter, og har således hatt mindre tid på seg til å ha dradd utenlands ennå.

Figur 7.1 Studenters som har hatt et studieopphold i utlandet, etter kjønn. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013

Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell K2.

7.3. Mobilitet og fagfelt - Mange humaniora-studenter har hatt utenlandsopphold

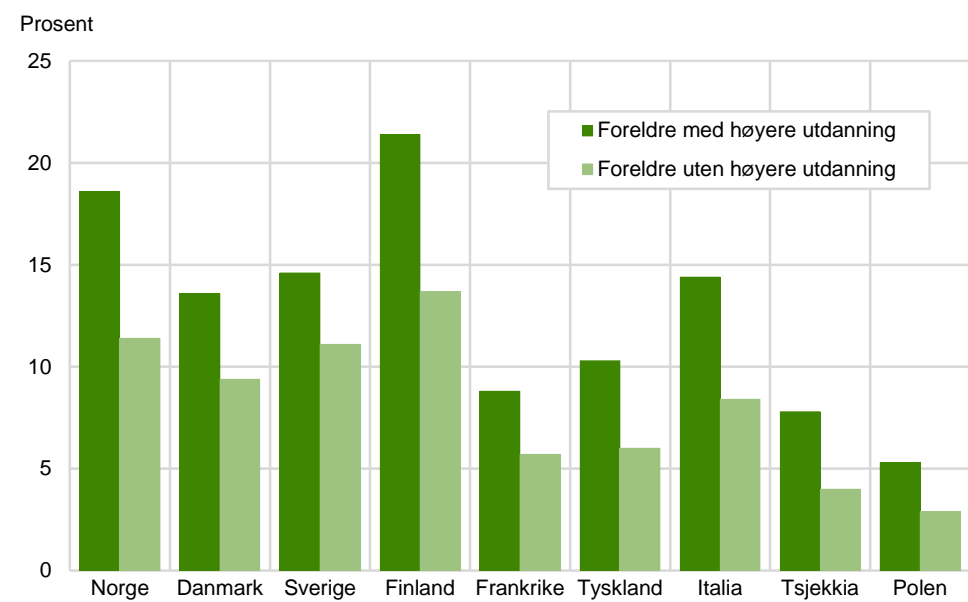
Den største andelen norske studenter som har hatt et utenlandsopphold studerer innen humanistiske og estetiske fag, hvor nesten 1 av 4 har vært ute. Humaniora har flest studenter som har vært i utlandet i alle landene, foruten Danmark der det var flest lærerstudenter eller studenter innen pedagogikk. Tekniske-, ingeniør- og håndverksfag har den laveste andelen norske studenter som har hatt et utenlandsopphold på bare 10 prosent. Til gjengjeld har disse studentene den høyeste andelen (22 prosent) som har svart at de planlegger et utlandsopphold. Tall fra Lånekassen viser imidlertid at teknologi, ingeniørfag og arkitektur var et av fagfeltene med *flest* delstudenter i utlandet i 2012/2013 (Lånekassen 2013). Statistikken fra Lånekassen viser på den andre siden ikke hvor stor andel studenter innen de ulike fagområdene som har hatt et utenlandsopphold, slik tallene fra den europeiske studentundersøkelsen gjør.

7.4. Mobilitet og sosial bakgrunn - Flere med utenlandsopphold blant studenter med høy sosial bakgrunn

Et viktig utdanningspolitisk mål er utjevning av sosiale forskjeller, hvor et av virkemidlene er universelle støtteordninger uavhengig av sosial bakgrunn. Tallene fra undersøkelsen viser likevel at det er en sosial seleksjon i deltakelsen i læringsmobilitet. Bare 11 prosent av studentene med lavt utdannede foreldre har hatt et utenlandsopphold sammenlignet med 19 prosent av studenter med høyt utdannede foreldre (ISCED-nivå 5-8). Høyere studentmobilitet blant studenter med høyt utdannede foreldre gjør seg gjeldende innenfor alle aldersgrupper. Over 60 prosent av dem som ikke har vært i utlandet oppga økonomiske grunner som et stort/nokså stort hinder for å ta et studieopphold i utlandet (barrierer for opphold i utlandet omtales nærmere i kapittel 7.7). Dette kan tyde på at de universelle støtteordningene ikke er et tilstrekkelig virkemiddel for å oppnå sosial utjevning i studiemobilitet.

Til tross for at de nordiske landene har den største andelen studenter med lavt utdannede foreldre som har hatt et utenlandsopphold, er det et større avvik mellom læringsmobile med høyt og lavt utdannede foreldre i Finland og Norge enn i noen av de andre landene vi har sett på i Figur 7.2. Sverige har den jevneste fordelingen av studiemobile etter sosial bakgrunn.

Figur 7.2 Studenter som har hatt et studieopphold i utlandet, etter foreldrenes utdanningsnivå. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013

Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell K2.

7.5. Bruk av utvekslingsprogram/avtaler - Relativt få norske Erasmus- studenter i utlandet

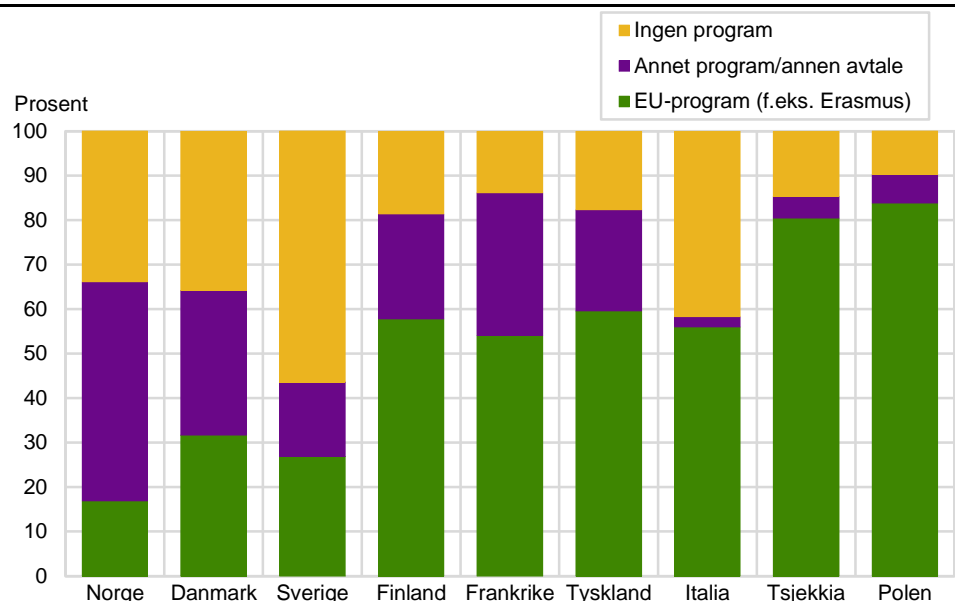
De som drar til utlandet i løpet av studietiden kan være en del av et organisert utvekslingsprogram, som del av en institusjonsavtale eller de kan ha organisert oppholdet selv. Bare 17 prosent av de norske studentene i undersøkelsen svarte at de har vært i utlandet i regi av et EU-program, mens for de andre landene, foruten de nordiske, har godt over halvparten deltatt på et EU-program, hvor Erasmus-programmet er det største. Hele åtte av ti studenter i Polen og Tsjekkia var i utlandet i regi av et EU-program. Flesteparten av de norske studentene svarte at de har vært i utlandet i regi av et annet program/avtale, som for eksempel del av studieprogrammet, kulturstudier, Nordplus eller lignende.

Erasmus

Erasmus er EUs program for samarbeid mellom høyere utdanningsinstitusjoner i Europa og var en del av EUs program for livslang læring (LLP). For perioden 2014-2020 heter EUs program for utdanning, opplæring, ungdom og idrett Erasmus+, og er et program som retter seg mot alle utdanningsnivå (SIU).

Mobilitetsrapporten 2014 fra Senter for Internasjonalisering av Utdanning viser imidlertid at det har vært en økning på rundt 1000 norske Erasmus-studenter i utlandet siden 1992 (SIU 2015). Den lave andelen norske Erasmus-studenter kan skyldes at det er mange andre gode utvekslingsavtaler/program som tilrettelegger for utenlandsopphold for norske studenter pluss at det er gode nasjonale støtteordninger for de som vil studere i utlandet.

Figur 7.3 Studenters som har hatt et studieopphold i utlandet, fordelt etter type utvekslingsprogram/avtale. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013

Kilde: Eurostudent V, internasjonal database tabell K9.

7.6. Støtte fra Lånekassen er viktigste finansieringskilde

På samme måte som mange av de øst-europeiske studentene deltar på Erasmus-program, ser vi at en stor andel av disse studentene oppgir EU-stipend som hovedkilden til finansiering av utenlandsoppholdet. Mens den største andelen av de norske (60 prosent) og de andre nordiske studentene oppgir offentlig stipend/lån som hovedfinansieringskilden, og i Norge kommer denne støtten hovedsakelig fra Lånekassen. Italia skiller seg ut fra de øvrige landene vi har sett på ved at over 60 prosent av studentene har oppgitt støtte fra familie som hovedkilden til finansiering av utenlandsoppholdet. En slik avhengighet av finansiering fra familie kan tenkes å

bidra til sosial ulikhet med hensyn på hvilke studenter som tar deler av studiene i utlandet. Gunstige økonomiske rammevilkår for norske/nordiske studenter kan gjøre det lettere for dem å reise utenlands enn studenter fra andre europeiske land, som i større grad er avhengig av EU-stipend for å komme seg ut.

Selv om flesteparten (ca. 50 prosent) oppga støtte fra Lånekassen som hovedkilden til finansiering av utenlandsoppholdet, var det 21 prosent som oppga midler fra foreldre/familie som hovedkilde. Dette utgjør en økning på 14 prosentpoeng siden forrige undersøkelse, der bare 7 prosent oppga foreldre/familie som hovedfinansieringskilden (Arnesen et al. 2011). Det var i tillegg 15 prosent som oppga oppsparte arbeidsinntekter som hovedkilden til finansiering (omtrent det samme som ved forrige undersøkelse).

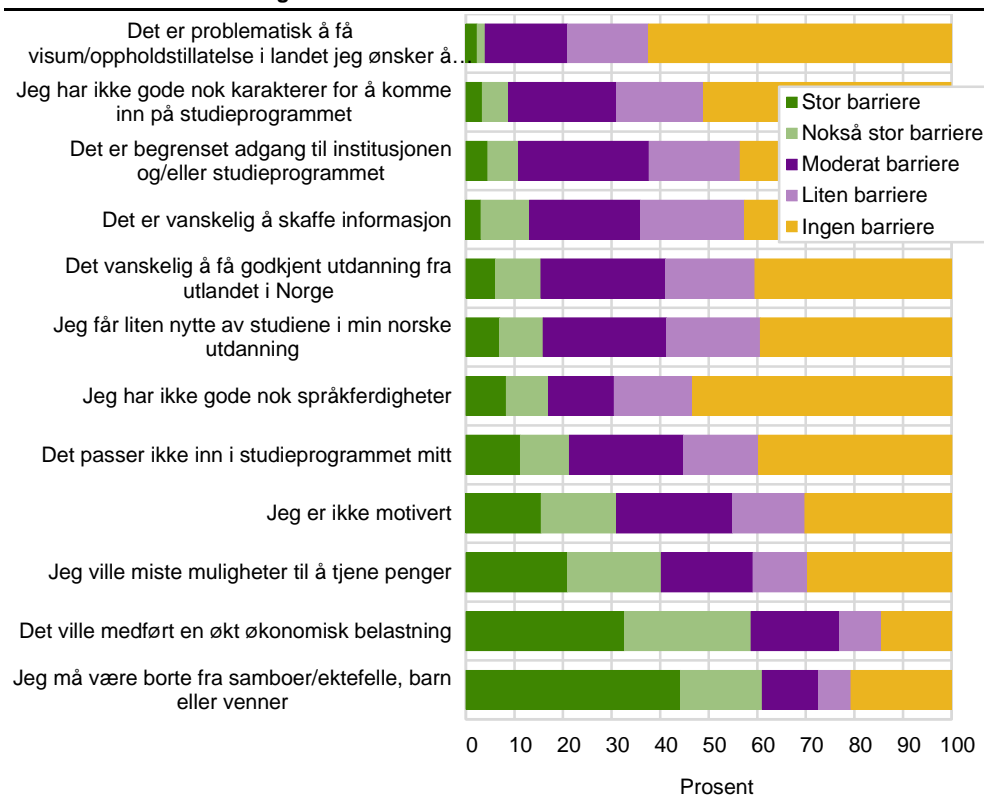
7.7. Fravær fra familie og økonomi som barrierer

Selv om Norge har en av de største andelene studenter som tar et utenlandsopphold, velger de aller fleste å bli hjemme hele studietiden. Det kan være mange ulike årsaker til dette, og Eurostudent kan gi oss noen svar på hvilke forhold som oppleves som en barriere for å reise utenlands.

Akkurat som ved forrige undersøkelse var det fravær fra partner/familie og økonomiske grunner som ble oppgitt som de største barrierene for å studere i utlandet. Det var 61 prosent som oppga fravær fra partner/familie som en stor eller nokså stor barriere for å reise utenlands. Samtidig var det nesten 60 prosent som oppga økonomiske grunner som et stort/nokså stort hinder. Dette er nesten 10 prosentpoeng flere enn ved forrige undersøkelse (Arnesen et al. 2011). Det var i tillegg relativt mange – 40 prosent, som oppga tap av arbeidsinntekt som stor/nokså stor barriere for å ta et utenlandsopphold. Videre oppga nesten en av tre at mangel på motivasjon var en stor/nokså stor barriere for å studere ute.

Det kan se ut som de norske studentene opplever det å være borte fra partner/familie som en større barriere enn studentene fra de andre landene i undersøkelsen. Dette kan ha en sammenheng med at en høy andel studenter i Norge har barn (se kapittel 2). Studenter i de andre landene rangerte i større grad økonomiske grunner som den største barrieren. Mens studentene i Norge og de andre nordiske landene i liten grad ser på utilstrekkelige språkkunnskaper og visumproblemer som barrierer for å studere utenlands, ser vi at dette blir rangert som større barrierer i flere av de andre landene. Over halvparten av respondentene i Polen oppga for eksempel språkvansker som en stor eller nokså stor barriere for å studere i utlandet, mens det samme gjelder for bare 17 prosent av de norske studentene.

Figur 7.4 Barrierer for å studere i utlandet. Studenter som ikke har hatt et studieopphold i utlandet. Norge. Prosent. 2013

Kilde: Eurostudent V, nasjonalt datasett.

Hovedfunn kapittel 7

- Studentene i Norden har hatt et utenlandsopphold som en del av studiene i større grad enn studenter fra de andre landene i undersøkelsen, selv om de aller fleste blir hjemme. 16 prosent av studentene i Norge har hatt et studieopphold i utlandet som utgjorde en del av deres høyere utdanning i Norge.
- Kvinner, studenter i 20-årene, humaniora-studenter og studenter med høyt utdannede foreldre mer læringsmobile enn andre studenter.
- De læringsmobile studentene utenfor Norden drar hovedsakelig utenlands gjennom EU-program. Disse studentene oppgir dessuten EU-stipend som hovedfinansieringskilden til utenlandsoppholdet, mens de norske studentene reiser utenlands gjennom andre avtaler/program og finansierer oppholdet hovedsakelig gjennom støtte fra Lånekassen.
- Akkurat som ved forrige undersøkelse var det fravær fra partner/familie og økonomiske grunner som ble oppgitt som de største barrierene for å studere i utlandet. Det kan se ut som de norske studentene opplever det å være borte fra partner/familie som en større barriere enn studentene fra de andre landene i undersøkelsen.
- Nesten 60 prosent oppga økonomiske grunner som et stort/nokså stort hinder for å dra utenlands. Dette er nesten 10 prosentpoeng flere enn i Eurostudent IV.

Referanser

- Arnesen, C. Å., Hovdhaugen, E., Wiers-Jenssen, J. og Aamodt, P. O. (2011): Studiesituasjon og studentøkonomi. Norske resultater fra den europeiske studentundersøkelsen Eurostudent IV. NIFU-rapport 33/2011.
- Barstad, A., Løwe, T., Rustad Thorsen, L. (2012): *Studenters inntekt, økonomi og boutgifter. Levekår blant studenter 2010*. Rapporter 38/2012, Statistisk sentralbyrå.
- Beerens, Mägi & Lill (2010): 'University studies as a side job: Causes and consequences of massive student employment in Estonia' i *Higher education*, 61, 679-692.
- Bjørkeng, B. (2011): *Jenter og realfag i videregående opplæring*. Rapporter 3/2011, Statistisk sentralbyrå.
- Callender (2008): 'The impact of term-time employment on higher education students' academic attainment and achievement' i *Journal of Education Policy*, 23, 359-377.
- Caspersen, J., Hovdhaugen, E. og Karlsen, H. (2012): *Ulikhet i høyere utdanning: En litteraturgjennomgang for perioden 2002-2012*. NIFU-rapport 32-2012.
- Ekren, R. (2014): *Den europeiske studentundersøkelsen 2013. Dokumentasjonsrapport*. Notater 2014/9, Statistisk sentralbyrå.
- European Commission/EACEA/Eurydice (2010): *Gender Differences in Educational Outcomes: Study on the Measures Taken and the Current Situation in Europe*. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Commission/EACEA/Eurydice (2014a): *Modernisation of Higher Education in Europe: Access, Retention and Employability*. Eurydice Brief. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Commission/EACEA/Eurydice (2014b): *National Student Fee and Support Systems in European Higher Education 201/14*. Eurydice - Facts and Figures. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Commission/EACEA/Eurydice (2015a): *Adult Education and Training in Europe: Widening Access to Learning Opportunities*. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Commission/EACEA/Eurydice (2015b): *The European Higher Education Area in 2015: Bologna process Implementation Report*. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Gjefsen, H. M., Gunnes, T. og Stølen, N. M. (2014): *Framskrivninger av befolkning og arbeidsstyrke etter utdanning med alternative forutsetninger for innvandring*. Rapporter 2014/31, Statistisk sentralbyrå.
- Hauschildt, Gwosc, Netz & Mishra (2015): *Social and economic conditions of student life in Europe Synopsis of Indicators. Final report. Eurostudent IV 2012-2015*.
- Kirkebøen, L. J. (2012): *Preferences for lifetime earnings, earnings risks and nonpecuniary attributes in choice of higher education*. Discussion Papers 725, Statistisk sentralbyrå.
- Kjeldstad, R. (2014): 'Unge voksnes bomønster i Nord- og Sør-Europa. Alene, i samliv eller fortsatt i barndomshjemmet?' i *Samfunnsspeilet 3/2014*, Statistisk sentralbyrå.
- Kunnskapsdepartementet (2009): Stortingsmelding nr. 14 (2008-2009). *Internasjonalisering av utdanning*.

- Lånekassen (2013): *Norske studenter og elever i utlandet 2012-2013*.
- Ness, T., Arnesen, C. Å. Og Wiers-Jenssen, J. (2012): *Samarbeid med arbeidslivet i studietiden: Omfang, typer og nytte av samarbeid*. NIFU-rapport 48/2012.
- NOKUT (2014): *Studieinnsats. En analyse av resultater fra Studiebarometeret 2013*.
- OECD (2011): *Lessons from PISA for the United States, Strong Performers and Successful Reformers in Education*. OECD Publishing.
- OECD (2014): *OECD Skills Strategy Diagnostic Report: Norway*. OECD Publishing.
- Orr, Gwosc & Netz (2011): *Social and economic conditions of student life in Europe. Synopsis of Indicators. Final report. Eurostudent IV 2008-2011*.
- Otnes, B., Rustad Thorsen, L., Vaage O. F. (2011): *Levekår blant studenter 2010*. Rapporter 36/2011, Statistisk sentralbyrå.
- SIU (2015): *Internasjonal mobilitet i høyere utdanning- nøkkeltall 2014*. 01/2015. Senter for Internasjonalisering av Utdanning.
- Steffensen, K. (2009): "Deltakelsesmønstre i voksnes læring i Norge og andre europeiske land" i *Utdanning 2009- læringsutbytte og kompetanse*. SA 111, Statistisk sentralbyrå.
- Støren, L. A. (2009): *Choice of Study and Persistence in Higher Education by Immigrant Background, Gender, and Social Background*. NIFU-rapport 43-2009.
- Wiers-Jenssen, J., Støren, L. A., Arnesen, C. Å. (2014): *Kandidatundersøkelsen 2013. Mastergradsutdannedes arbeidsmarkedssituasjon og vurdering av utdanningen et halvt år etter fullført utdanning*. NIFU-rapport 17/2014

Figurregister

Figur 2.1	Alle studenter, etter alder. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013	14
Figur 2.2	Kvinneandel blant studenter, etter studieprogram. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013	16
Figur 2.3	Personer 30-34 år som har en fullført høyere utdanning. 2010-2014. Prosent.....	17
Figur 2.4	Kvinneandel blant Bachelorstudenter, etter utvalgte fagfelt. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013	18
Figur 2.5	Studenter 22-24 år fordelt etter foreldrenes utdanningsnivå. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013	20
Figur 2.6	Andel deltidsstudenter, etter alder og studieprogram. Norge, Sverige og Finland. Prosent. 2013	24
Figur 3.1	Kvalifikasjon som studenter i Norge har benyttet for å søke om opptak til høyere utdanning. Prosent. 2013.....	26
Figur 3.2	Realkompetansevurdering for inntak til høyere utdanning. 2012/2013	27
Figur 3.3	Studenter som har hatt et opphold på mer enn to år i utdanningen mellom avsluttet skolegang og oppstart i høyere utdanning. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013	28
Figur 3.4	Studenter med erfaring fra regelmessig arbeid (minst ett år og 20 t/u) før de begynte i høyere utdanning for første gang. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013.....	29
Figur 4.1.	Tidsbruk på studier og lønnsarbeid en gjennomsnittsuke for Bachelor- og Masterstudenter. Studenter som ikke bor hjemme med sine foreldre. Utvalgte europeiske land. Timer per uke. 2013.....	31
Figur 4.2	Antall timer brukt til studier fordelt etter hvor mange timer studentene bruker på lønnsarbeid i uken. Alle studenter som ikke bor hjemme med sine foreldre. Norden. Timer per uke. 2013.....	33
Figur 4.3	Tidsbruk på studier og lønnsarbeid en gjennomsnittsuke for Bachelor- og Masterstudenter i Norge, etter fagfelt. Timer per uke. 2013.....	34
Figur 4.4	Studenter i Norge som vurderer at jobben de har er (svært) relevant for det de studerer. Studenter som har arbeidet regelmessig eller av og til i løpet av semesteret. Prosent. 2013	35
Figur 4.5	Studenters motivasjon for å arbeide regelmessig eller av og til i løpet av semesteret. Andel som i (svært) stor grad oppgir at ulike motivasjonsfaktorer var dekkende for dem. Norden. Prosent. 2013	36
Figur 5.1	Studenters som er svært (fornøyd) med ulike aspekter ved studiene. Norden. Prosent. 2013	37
Figur 5.2	Studenter som vurderer sine sjanser på arbeidsmarkedet etter endt studier som svært (gode). Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013	38
Figur 5.3	Studenter som vurderer sine sjanser på det nasjonale arbeidsmarkedet etter endt studier som svært (gode), etter alder. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013.....	39
Figur 5.4	Sysselsatte blant nyutdannede (uteksaminert for 1-3 år siden fra høyere utdanning) 20-34 år. Prosent. 2014.....	40
Figur 5.5	Bachelorstudenter som vurderer sine sjanser på det nasjonale arbeidsmarkedet etter endt studier som svært (gode), etter fagfelt. Norden. Prosent. 2013	41
Figur 6.1	Studenters inntektsnivå (per måned). Utvalgte europeiske land. Kroner. 2013	42
Figur 6.2	Studenters inntektsnivå (per måned), etter alder. Studenter som ikke bor hjemme med foreldrene. Utvalgte europeiske land. Kroner. 2013	43
Figur 6.3	Sammensetting av studenters månedlige inntekter. Alle studenter som ikke bor hjemme med foreldrene. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013	44
Figur 6.4	Mottakere av offentlig studiestøtte og denne støttens andel av mottakernes samlede inntekt. Aggregerte tall på landsnivå for studenter 22-24 år som ikke bor hjemme med sine foreldre. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013”	46
Figur 6.5	Studenters utgifter (per måned). Utvalgte europeiske land. Kroner. 2013 ..	46
Figur 6.6	Studenters utgifter (per måned), etter alder. Studenter som ikke bor hjemme med foreldrene. Utvalgte europeiske land. Kroner. 2013	47
Figur 6.7	Sammensetting av studenters månedlige utgifter, etter utvalgte utgiftsposter. Alle studenter som ikke bor hjemme med foreldrene. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013	48
Figur 6.8	Studenter i Norge som oppgir at de i svært stor grad føler pengene ikke strekker til. Studenter som ikke bor hjemme med foreldrene. Prosent. 2013.....	49

Figur 6.9	Andel studenter som er svært (fornøyd) med boligen de bor i, etter bosituasjon. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013	50
Figur 7.1	Studenter som har hatt et studieopphold i utlandet, etter kjønn. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013	53
Figur 7.2	Studenter som har hatt et studieopphold i utlandet, etter foreldrenes utdanningsnivå. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013	54
Figur 7.3	Studenter som har hatt et studieopphold i utlandet, fordelt etter type utvekslingsprogram/avtale. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013	55
Figur 7.4	Barrierer for å studere i utlandet. Studenter som ikke har hatt et studieopphold i utlandet. Norge. Prosent. 2013	57

Tabellregister

Tabell 1.2	Nøkkeltall for utvalg og datainnsamling for Eurostudent. 2013	10
Tabell 2.1	Andel studenter med barn, etter studentens alder. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013	15
Tabell 2.2	Andelen av studentenes mødre som er uten høyere utdanning sett i forhold til andel kvinner 40-60 år i befolkningen uten høyere utdanning. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013	21
Tabell 2.3	Andel Bachelorstudenter med foreldre uten høyere utdanning, etter fagfelt. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013	21
Tabell 2.4	Andel studenter etter studieprogram. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013	22
Tabell 2.5	Bachelorstudenter, etter fagfelt. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013..	23
Tabell 4.1	Andel studenter som arbeider ved siden av studiene gjennom hele semesteret. Studenter som ikke bor hjemme med sine foreldre. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013	31
Tabell 6.1	Sammenhengen mellom samlet inntekt og ulike bakgrunnsfaktorer. Borteboende studenter i Norge. Lineær regresjon. Estimerte koeffisienter. 2013. N=2748	43
Tabell 6.2	Sammensetting av studenters månedlige inntekter, etter alder. Studenter som ikke bor hjemme med foreldrene. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013	45
Tabell 6.3	Studenter som bor hjemme med foreldrene, etter alder. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013	49
Tabell 6.4	Studenter som bor i en bolig som er tilrettelagt for studenter, etter utdanningsinstitusjon. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013	50

Figur 6.9	Andel studenter som er svært (fornøyd) med boligen de bor i, etter bosituasjon. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013	51
Figur 7.1	Studenter som har hatt et studieopphold i utlandet, etter kjønn. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013	54
Figur 7.2	Studenter som har hatt et studieopphold i utlandet, etter foreldrenes utdanningsnivå. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013	55
Figur 7.3	Studenter som har hatt et studieopphold i utlandet, fordelt etter type utvekslingsprogram/avtale. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013	56
Figur 7.4	Barrierer for å studere i utlandet. Studenter som ikke har hatt et studieopphold i utlandet. Norge. Prosent. 2013	58

Tabellregister

Tabell 1.2	Nøkkeltall for utvalg og datainnsamling for Eurostudent. 2013	11
Tabell 2.1	Andel studenter med barn, etter studentens alder. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013	16
Tabell 2.2	Andelen av studentenes mødre som er uten høyere utdanning sett i forhold til andel kvinner 40-60 år i befolkningen uten høyere utdanning. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013	22
Tabell 2.3	Andel Bachelorstudenter med foreldre uten høyere utdanning, etter fagfelt. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013	22
Tabell 2.4	Andel studenter etter studieprogram. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013	23
Tabell 2.5	Bachelorstudenter, etter fagfelt. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013..	24
Tabell 4.1	Andel studenter som arbeider ved siden av studiene gjennom hele semesteret. Studenter som ikke bor hjemme med sine foreldre. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013	32
Tabell 6.1	Sammenhengen mellom samlet inntekt og ulike bakgrunnsfaktorer. Borteboende studenter i Norge. Lineær regresjon. Estimerte koeffisienter. 2013. N=2748	44
Tabell 6.2	Sammensetting av studenters månedlige inntekter, etter alder. Studenter som ikke bor hjemme med foreldrene. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013	46
Tabell 6.3	Studenter som bor hjemme med foreldrene, etter alder. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013	50
Tabell 6.4	Studenter som bor i en bolig som er tilrettelagt for studenter, etter utdanningsinstitusjon. Utvalgte europeiske land. Prosent. 2013	51

Statistisk sentralbyrå

Postadresse:
Postboks 8131 Dep
NO-0033 Oslo

Besøksadresse:
Akersveien 26, Oslo
Oterveien 23, Kongsvinger

E-post: ssb@ssb.no
Internett: www.ssb.no
Telefon: 62 88 50 00

ISBN 978-82-537-9252-1 (trykt)
ISBN 978-82-537-9253-8 (elektronisk)
ISSN 0806-2056

ISBN 978-82-537-9252-1

9 788253 792521

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway